

Enklitiske partikler i grønlandsk

– med fokus på sammenhængen mellem funktion og placering

Liv Molich

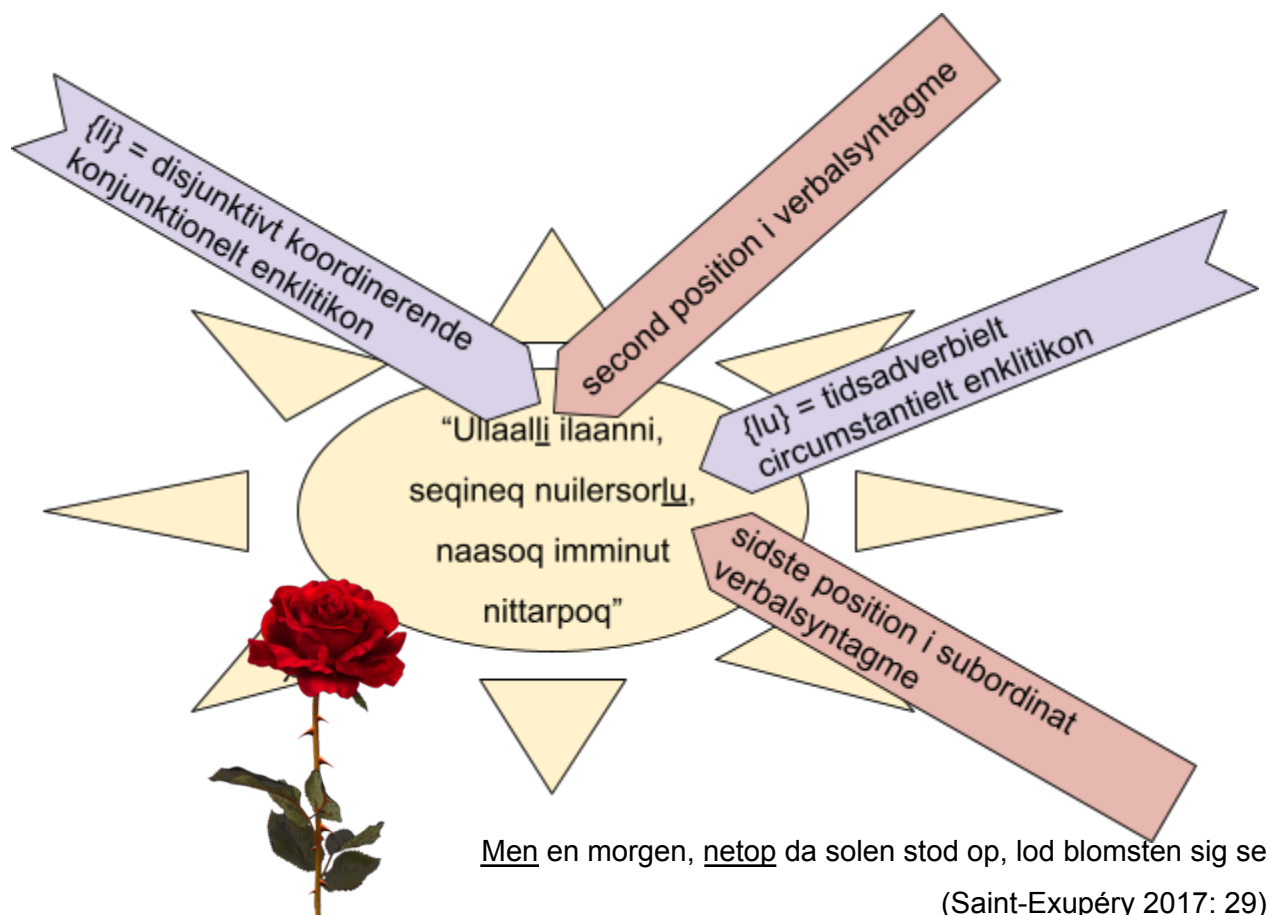
Speciale, august 2022

Vejleder: Naja Trondhjem

Iisimatusarfik, Grønlands Universitet

Institut for Kultur, Sprog og Historie

Afdeling for Sprog, Litteratur og Medier

Forord	4
Abstract	6
1. Indledning	7
1.1 Mål og metode	8
1.2 Kort introduktion til grønlandsk grammatik	9
1.3 Forskningshistorie	12
1.4 Enklitiske partikler findes også i finsk	17
1.5 Opbygning	18
2. Definition af klitika	19
2.1 Klitika fonologisk betragtet	20
2.2 Klitika morfologisk betragtet	22
2.3 Klitika syntaktisk betragtet	25
2.3.1 Klitikas funktioner	29
2.3.1.1 Koordinerende funktion	30
2.3.1.2 Subordinerende funktion	31
2.3.1.3 Adverbiel funktion	31
2.3.2 Klitikas positioner i sætningen	34
2.3.3 Specielle og simple klitika	36
2.3.4 Klitikas indbyrdes rækkefølge	38
2.4 Definition af grønlandske enklitika	39
3. Undersøgelse af enklitiske partikler i grønlandsk	41
3.1 Undersøgelse af {lu}	42
3.2 Undersøgelse af {li}	53
3.3 Undersøgelse af {luunniit}	60
3.4 Undersøgelse af {mi}	69
3.5 Undersøgelse af {lusuuq}	75

3.6 Undersøgelse af {tuq}	81
3.7 Undersøgelse af {ttaaQ}	84
3.8 Undersøgelse af {guuq}	88
3.9 Undersøgelse af {aasiit}	92
3.10 Undersøgelse af {maa(nna)}	96
3.11 Undersøgelse af {mita(ava)}	98
3.12 Undersøgelse af {una} og andre demonstrative enklitika	100
4. De grønlandske enklitikas funktioner og placeringer	108
4.1 Konjunktionelle enklitika med koordinerende funktion	108
4.1.1 Simple konjunktionelle enklitika og deres placering	109
4.1.2 Korrelative konjunktionelle enklitika og deres placering	109
4.2 Konjunktionelle enklitika med subordinerende funktion	109
4.3 Adverbielle enklitika	110
4.3.1 Circumstantielle enklitika og deres placering	110
4.3.2 Anaforske enklitika og deres placering	111
4.3.3 Emfatiske enklitika og deres placering	111
4.3.4 Dubitative enklitika og deres placering	112
4.3.5 Indrømmende enklitika og deres placering	112
4.3.6 Sætningsdannende enklitika og deres placering	112
5. Andre potentielle enklitika i grønlandsk	113
5.1 {aa}	113
5.2 {aat}	114
5.3 {kiaq}	115
5.4 {gu}	116
5.5 {qa}	118
5.6 adverbialledsmodificerende enklitika	119
5.7 {tut}	122

6. Diskussion og perspektivering	124
6.1 Hvad er enklitiske partikler?	124
6.2 Hvilke partikler er enklitiske?	126
6.3 Sammenhængen mellem enklitikaernes placering og funktion	127
6.4 Hvad kunne være godt at undersøge yderligere?	130
7. Konklusion	132
8. Referencer	134
Bilag I: Forekomst af enklitiske partikler i udvalgte sprogbeskrivelser	141
Bilag II: Sammenhæng mellem funktion og placering	143
Bilag III: Forkortelsesliste	145

Forord

Allerede i 2018 begyndte jeg at interessere mig for enklitiske partikler i grønlandsk. Jeg arbejdede dengang i det grønlandske sprogsekretariat *Oqaasileriffik* med projektet *Nutserut*, som skulle munde ud i automatisk oversættelse mellem grønlandsk og dansk. Når man bliver datalingvist, finder man ud af, at man ikke bare kan tage alting for givet, men at en computer må læse informationen i en bestemt rækkefølge. Oversættelseskæden startede derfor med morfologiske og syntaktiske analyser af ord og sætninger på grønlandsk, uden at der var lagt et semantisk lag på. Så sad vi med sætninger som “X og Y Z-edé” og skrev regler for, hvordan det skulle analyseres. Det er utroligt, så langt man kan nå i den syntaktiske analyse, uden at forholde sig til semantikken.

Noget af det, der voldte flest problemer på mit skrivebord, var konjunktionerne. Konjunktioner er med til at afgrænse syntagmer, og for at kunne flytte rundt på syntagmerne, så de passer til målsprogets syntaks, især når der er tale om typologisk meget forskellige sprog, er det derfor essentielt at markere konjunktionernes dependenser korrekt. Og her bliver det så vigtigt at vide, om en enklitisk partikel virkelig er konjunktionel og forbinder syntagmer, eller om den er adverbial og modificerer syntagmer.

Det viser sig, at næsten alle de grønlandske enklitiske partikler har flere forskellige funktioner, og at man i nogle tilfælde kan afgøre, hvilken funktion der er tale om, blot ved at se på placeringen af partiklen – hvilket jeg havde brug for i mit sprogteknologiske arbejde uden semantiske informationer. I mit speciale vil jeg derfor især se på forholdet mellem grønlandske enklitikas funktion og placering.

Mange tak til min vejleder Naja Trondhjem for min studietids mest frugtbare vejledningssamtaler og en tro på og interesse i projektet. Tak til Per Langgård for at lære mig grønlandsk og støtte mig i studier og arbejde fra start til slut. Tak til Karen Langgård for at optage mig på studiet og lære mig syntaktisk analyse. Tak til Eckhard Bick for at føre mig ind i sprogteknologiens verden. Tak til Oqaasileriffik for mange lærerige år. Tak til mine grønlandsktalende venner og bekendte, der har måttet udholde at skulle svare på mærkelige spørgsmål i tide og utide. Tak til min grønlandske læsegruppe for mange flittige studietimer. Sidst, men ikke mindst, skylder jeg også

min mand en stor tak for støtte og overbærenhed, og især for faglige diskussioner, gennemlæsning og kommentering.

Abstract

In this thesis I deal with the enclitic particles in Greenlandic. These particles are situated at the rightmost end of many Greenlandic words. However, they function as independent words and must therefore be treated independently of the word they are part of.

I have examined all morphemes that are usually described as enclitic particles on the basis of their appearance in a minor text corpus, supplemented by additional material.

Some enclitic particles function as conjunctions, others as adverbs. And some of them can function as conjunctions as well as adverbs, depending on their position in the sentence. This thesis, therefore, deals with the relationship between function and position of the Greenlandic enclitic particles.

It leads to the conclusion that most enclitic particles have more than one function and may be found in more than one position in the sentence, and that there is a relationship between function and position. For example, the coordinating conjunctive enclitics tend to be positioned on the first word or constituent of the sentence, while subordinating conjunctive enclitics prefer verbs, which is the same as being positioned at the end of the sentence. Adverbial enclitics may, however, be found at any position in the sentence.

1. Indledning

Længst til højre i nogle grønlandske ord, efter eventuelle derivativer og fleksiver, kan man af og til finde et eller flere morfemer, som kaldes “enklitiske partikler”¹. Mange af de enklitiske partikler finder man på det første ord i en sætning, og disse er relativt nemme at forstå og bruge, og der findes eksempler på deres betydninger i ordbøger og grammatikker. Men visse enklitiske partikler placeres ofte på sidste ord i et verbalsyntagma eller på nominer på andre positioner.

For folk med grønlandsk som modersmål kan det være problemløst at benytte forskellige enklitiske partikler med forskellig betydning, placering og funktion, men for en som mig med grønlandsk som fremmedsprog er det ofte uklart, både hvad den enklitiske partikel betyder, men også hvilken funktion den har, og ikke mindst hvorfor den er placeret, hvor den er.

Det gør sig blandt andet gældende for den enklitiske partikel {lu} i sætningen “Ullaalli ilaanni, seqineq nuilersorlu, naasoq imminut nittarpoq”, “Men en morgen, **netop** da solen stod op, lod blomsten sig se” (Saint-Exupéry 2017: 29). Ifølge ordbøgerne betyder {lu} “og” eller “også”, men her må det skulle oversættes med “netop” for at gengive betydningen. Og i stedet for at stå på det første ord i sætningen, står {lu} på det sidste ord i et verbalsyntagma. Vi ser nærmere på eksemplet lige straks.

Der er væsentlig forskel på den koordinerende konjunktion “og” og adverbierne “også” og “netop”, både semantisk og syntaktisk. Og det lader altså til, at placeringen i sætningen kan give et fingerpeg om, hvilken funktion den enklitiske partikel har. Hvordan det nærmere hænger sammen, er dog lidt uklart, for de enklitiske partikler i grønlandsk er et nærmest udforsket område. Der mangler en ordentlig undersøgelse af de grønlandske enklitika. En sådan vil jeg bidrage til her, hvor jeg undersøger, hvordan de enklitiske partikler bruges og overvejer, hvad de egentlig er.

---

¹ De kaldes også “clitics”, “enklitika”, “efterhængspartikler”, “tilhængspartikler”, “anhangspartikeln”, “suffikser” eller “uiguutit annerit”. Jeg vil her kalde dem “enklitika” eller “enklitiske partikler”, da de alle hæfter sig på højre side af ordet i grønlandsk.

1.1 Mål og metode

Jeg vil undersøge, hvilken sammenhæng der er mellem de grønlandske enklitiske partiklers placering og funktion.

Mit udgangspunkt er deskriptivt. Jeg vil derfor se, hvad forskningen generelt siger om, hvad klitiske partikler er, og på den baggrund undersøge de grønlandske enklitika og beskrive, hvordan de fungerer og bruges, og hvor i sætningen de bliver placeret.

For at undersøge de enklitiske partikler har jeg brug for et korpus. Det kan i princippet findes alle steder, men jeg har valgt et skriftligt korpus bestående af to nyere romaner, *Homo Sapienne* (2014, 2015) skrevet af Niviaq Korneliussen og *Ataqqinartuaraq* skrevet af Antoine de Saint-Exupéry oversat til grønlandsk i 2017 af Mira Kleist sammen med Juana Petrusen og Carla Rosing Olsen. Der er altså både original og oversat grønlandsk tekst skrevet af forskellige forfattere for at sikre variation. Der er både dialogisk, mundtligt sprog og beskrivende sprog, og de er udkommet for nyligt. Det vil altså primært være den nutidige brug af enklitiske partikler, jeg vil afdække.

Hvor jeg har brugt eksempler fra grønlandske tekster, der i forvejen findes på dansk, har jeg selvfølgelig konsulteret den danske version. Mine danske glosseringer og oversættelser er derfor mange steder citeret fra eller inspireret af især Antoine de Saint-Exupéry 1991 (*Den Lille Prins*) og Niviaq Korneliussen 2014 (*Homo Sapienne*).

Det siger sig selv, at beskrivelsen vil blive mangelfuld, når den udarbejdes på baggrund af et lille korpus, fordi sandsynligheden for at alle sætningstyper og betydninger og funktioner af alle enklitika findes i korpusset, er meget lille. Derfor supplerer jeg med eksempler fra Oqaasileriffiks korpus (Oqaasileriffik 2022a) og de eksisterende sprogbeskrivelser, når der er tvivl om, hvordan et enklitikon fungerer, eller når jeg mangler eksempler på funktioner, jeg i forvejen kender til. Det vil i praksis primært være eksempler fra internetavisen *Sermitsiaq.ag*.

I mit udvalgte romankorpus vil jeg gennemgå alle sætninger nøje for at sikre, at også eventuelle nye enklitiske partikler kommer med. Ved blot at søge i Oqaasileriffiks korpus ville jeg i højere grad risikere ikke at opdage nye enklitiske partikler og funktioner, som jeg af mangel på viden

om ville undlade at søge efter. På min mere manuelle måde sikrer jeg, at også eventuelle nye enklitiske partikler kommer med.

Valget af et skriftligt korpus frem for et mundtligt gør undersøgelsen lettere udførbar, da jeg så undgår en tidskrævende indsamlingsfase. Der kan dog være andre enklitika, andre anvendelser og andre placeringer end dem, jeg finder frem til, i mundtlige samtaler, ligesom et fokus på andre teksttyper, fx faglitteratur, kan lede til andre konklusioner.

1.2 Kort introduktion til grønlandsk grammatik

Som baggrund for min undersøgelse af de enklitiske partikler i grønlandsk kommer her en kort introduktion til nogle hovedpunkter i grønlandsk sprogbeskrivelse.

Jeg følger hovedsageligt Flemming Niensens (2022) terminologi, som er en latiniseret udgave af den terminologi, der traditionelt bruges i grønlandsk sprogbeskrivelse.² Morfemer skriver jeg med fonemer i krøllede parenteser, {}. En liste over de forkortelser, jeg bruger i mine eksempler, kan ses i bilag III.

Vi tager udgangspunkt i sætningen “Ullaalli ilaanni, seqineq nuilersorlu, naasoq imminut nittarpoq”, “Men en morgen, netop da solen stod op, lod blomsten sig se” (Saint-Exupéry 2017: 29).

I eksempelsætningen finder vi ordet “nuilersorlu”, “netop som den stod op”. Det består af roden {nui}, “komme til syne”, derivativet {lir}, “påbegynde”, fleksiverne {tu}, som markerer participialmåde, og personendelsen {q}, 3. person singularis, samt den enklitiske partikel {lu}. Morfemerne kan udpeges ud fra et mere eller mindre etymologisk synspunkt. Jeg vil i de følgende eksempler undlade at opdele leksikaliseringer i morfemer.

Når morfemerne sættes sammen til ord, undergår de forskellige ændringer. Blandt andet sker der ofte trunkering af konsonanter eller assimilation af konsonanter og vokaler, men også geminering, assibilation, replasjon og nasalering er hyppige fænomener. Udtalen afspejler sig i retskrivningen. Se Nielsen 2022: 27-40 for nærmere detaljer. Præcist hvad der sker hvornår og hvorfor, er uden interesse her. Det giver dog god mening at være opmærksom på assimilationsreglerne, der siger, at to forskellige sammenstødende konsonanter ofte ændres til to af den

---

² Jeg bruger dog “ledsagemåde” frem for “konkomitativ” og “instrumentalis” frem for “modalis”.

sidste konsonant, “r” undtaget. Således kan basen ændre sig, når fx en enklitisk partikel splittes af. Det første ord i eksempelsætningen, “ullaalli”, kan for eksempel splittes op i “ullaat”, “morgener”, og {li}, “men”.

Der skelnes i grønlandsk altid mellem ordklasserne “verbum”, “nomen” og “partikel”, hvor verber bøjes i modus og nominer i kasus. Partikler kan hverken bøjes i kasus eller modus. Der er nogenlunde enighed om, hvilke ord, der hører til hvilke ordklasser, men især demonstrative pronominer tælles nogle gange med blandt nominerne (fx Fortescue 1997, Langgård og Langgård 1988), mens andre udskiller dem som en selvstændig ordklasse (fx Nielsen 2022). Desuden er nogle bøjningsformer af verber og nominer leksikaliseret, så de mest af alt ligner adverbier, og de tælles derfor også af nogle med til partiklerne (se fx Oqaasileriffik 2022b).

De fleste verber og nominer kan analyseres morfologisk som “nuilersorlu”, der må være et verbum, fordi det bøjes i modus. For verber og nominer er et rod morfem og fleksiv obligatorisk³, mens derivativer og enklitiske partikler kan tilføjes efter behov. Ordklassen “partikler” indeholder alle ord, der ikke er verber eller nominer (eller demonstrativer), og som derives og flekteres begrænset eller slet ikke. Der kan dog næsten altid tilføjes enklitiske partikler også til frie partikler.

Jeg inddeler her vores eksempelsætning i tre syntagmer for nemmere at kunne vise, hvordan partiklernes forskellige placeringer har betydning for deres funktioner. Jeg bruger udtrykket “syntagme” om et eller flere ord, der tilsammen fungerer som aktant, adverbialled eller prædikat i en sætning. Syntagmerne kan være verbale eller nominale.

Ullaalli ilaanni, seqineq nuilersorlu, naasoq imminut nittarpoq. (Saint-Exupéry 2017: 29)⁴

Syntagme 1	Ullaa-l-li	ila-anni,
(nominal)	morgen-Rel.P-men	del-Lok.S.3PPoss
	<i>Men morgen</i>	<i>i en af dem</i>

³ Nominer kan dog dannes med “nul-fleksion” (Ø).

⁴ De i denne og senere analyser anvendte forkortelser forklares i bilag III. Abs=absolutiv kasus; Rel=relativ kasus; Lok=lokativ kasus; Trm=kasus terminalis; Ind=indikativ modus; Par=participialmåde; P=pluralis; S=singularis; 3PPoss=3. person pluralis er possessor. Jeg udelader i analyserne at nævne ordklasserne, da det er redundant – nominer bøjes altid i kasus og verber i modus.

Syntagme 2 (verbal)	seqineq sol.Abs.S <i>solen</i>	nui-ler-sor- lu , stå.op-påbegynde-Par.3S-straks <i>straks da solen stod op</i>	
Syntagme 3 (verbal)	naasoq blomst.Abs.S <i>blomsten</i>	immi-nut selv-Trm.S <i>selv</i>	nittar-poq vise.frem-Ind.3S <i>viste sig frem</i>

Men en morgen, *netop* da solen stod op, lod blomsten sig se.

I sætningen ovenfor er *ullaalli* underordnet *ilaanni*, og sammen udgør de i form af et possessionssyntagme et adverbialt led til prædikatet *nittarpoq*. *Seqineq* er subjekt for *nuilersorlu*, og også dette syntagme er underordnet *nittarpoq*. Hovedsætningen består af de tre sidste ord, hvor *naasoq* er subjekt, *imminut* markerer, at hovedverbet er refleksivt, og *nittarpoq* er prædikat.

Sætningen består således af tre syntagmer, hvoraf det første er et frit, nominalt adverbialled, der bestemmer handlingen som en engangsbegivenhed, der finder sted om morgenen. Det andet syntagme er et frit, verbalt adverbialled, som bestemmer tidspunktet mere præcist. Og det sidste syntagme er hovedsætningen inklusiv subjektet og refleksivitetsmarkøren. Denne opdeling i tre sætningsled underbygges af kommamarkeringerne.

Normalt siger man, at enklitiske partikler er placeret på første ord i det syntagme, de modificerer (Nielsen 2022: 53; Bjørnum 2012: 226), men det hænder også, at de står på sidste ord (Sadock 2003: 61). I vores eksempel er den enklitiske partikel {li} placeret på første ord af et syntagme og fungerer adversativt konjunktionelt, idet det markerer modsætningen til den foregående sætning "Ullorpassuit isertorluni pinnersarnini naammassiniarsaraa", "Den havde brugt mange dage på at fuldende sin skønhed i smug". {li} markerer altså her, at ventetiden nu er ovre, så der kan ske noget nyt. {lu} står derimod ikke på første, men *sidste* ord i verbalsyntagmet, og det giver ikke mening at oversætte den som en koordinerende konjunktion, "og". I stedet markerer den nær samtidighed, og denne funktion er kun dårligt belyst i den grønlandske faglitteratur. Det ser altså ud til, at der er en sammenhæng mellem den enklitiske partikels placering og dens funktion.

1.3 Forskningshistorie

Grønlandske enklitiske partikler er et meget ringe dækket felt. Jeg har ikke været i stand til at finde artikler eller andre værker med enklitiske partikler i grønlandsk som omdrejningspunkt, men de bliver selvfølgelig af og til nævnt i en sidebemærkning. Mine primære teoretiske kilder specifikt for grønlandsk er derfor de grønlandske grammatikker, hvor der desværre også oftest står forsvindende lidt om enklitiske partikler.

Studiet af det grønlandske sprog startede for alvor, da Hans Egede med sin familie kom til Nuuk-området i 1721. Efter Hans Egedes og Albert Topps indledende studier af det grønlandske sprog (Bergsland og Rischel 1986) er den første trykte sprogbeskrivelse Poul Egedes grammatik fra 1760. Siden er flere kommet til. Jeg vil her fokusere på dem, der har bidraget med nyt om de enklitiske partikler.

Poul Egedes ordbog (1750) medtager hverken derivativer eller enklitiske partikler som selvstændige morfemer. Grammatikken (1760) har heller ikke et selvstændigt afsnit om enklitika. Han udskiller dog konjunktionerne {lu}, {ttaa}, {luunniit} og {li} og skriver om dem, at de "ere ubrugelige, uden de føyes til Enden af andre Ord" (Egede 1760: 170). Senere i bogen skriver han om adverbier, konjunktioner, præpositioner og interjektioner, at de findes dels som frie partikler, dels som bundne, enklitiske partikler. Desuden udskiller han {guuq} som et "kompositionelt verbum", altså et derivativ (Egede 1760: 152). Egede skelner ikke mellem fleksiver og klitika eller mellem derivativer og klitika, men allerede han har dog en forståelse for, at nogle partikler er enklitiske.

Otto Fabricius (1801: 352-359) opdeler ligesom Egede konjunktionerne i bundne og fritstående. Fabricius kommer frem til, at der er ni enklitiske konjunktioner: {lu}, {ttaa}, {tut}, {luunniit}, {li}, {kiaq}, {mi}, {tuq} og {lusuuq}. Af disse behandles {tut} i vore dage som kasusendelsen ækvalis. Fabricius nævner desuden {guuq} blandt derivativerne.

Samuel Kleinschmidt (1851: 58-60) er den første til at påpege, at ikke alle enklitiske partikler er konjunktionelle. Han behandler derfor sine "anhangspartikeln" samlet i starten af afsnittet om partikler, og ikke blandt konjunktionerne som Egede og Fabricius. Han opregner otte enklitiske partikler: {lu}, {li}, {ttaa}, {luunniit}, {mi}, {tuq}, {lusuuq} og {guuq}. Heraf nævner han, at de fem første er egentlige partikler, mens {tuq}, {lusuuq} og {guuq} er efterhængte udråb (Kleinschmidt

1851: 59). Kleinschmidt regner desuden {tut} med til kasusendelserne i stedet for til enklitikaerne. {kiaq} medtages ikke, sandsynligvis fordi det er sydgrønlandsk dialekt.

Christian Rasmussens (1888: 93-94) liste over "tilhængspartikler" består af de samme enklitiske partikler som Kleinschmidts, og dertil {aat}. Som noget nyt nævner Rasmussen, at {li} kan markere forbigangen tid.

Christian Schultz-Lorentzen er den første, der medtager enklitiske partikler i sin ordbog (1927: 276-303), hvor de ellers hidtil udelukkende har været grammatikstof. De efterfølgende ordbøger inkluderer ligeledes enklitiske partikler. Schultz-Lorentzen har de samme enklitiske partikler som Kleinschmidt. Dog medtager Schultz-Lorentzen også {kiaq}⁵ og som den eneste {gu} som en enklitisk partikel. {aat} er hos Schultz-Lorentzen en selvstændig partikel og ikke en enklitisk partikel. De samme enklitiske partikler er at finde blandt derivativerne i hans grammatik (1951: 72-85), men han skriver ikke noget specifikt om dem.

Knut Bergsland (1955: 84-87), hvis grammatik også dækker sproget i en række ældre fortællinger, deler de enklitiske partikler op i fire klasser. Klasserne refererer til de enklitiske partiklers interne rækkefølge. {tuq} og {ttaa} er således at finde tættest på stammen. Derefter følger 2. klasse med {lu}, {luunniit}, {lusuuq} og {li}. Efterfølgende har vi {mi} i 3. klasse, og i 4. og sidste klasse {guuq}. Bergsland er også den første til at skrive, at {li} kan fungere intensiverende. Desuden foreslår han, at "suli", "stadig", kan være spørgeroden {su} og den enklitiske partikel {li}. Bergsland overvejer også, om {qa} skal medtages i 1. klasse, og {aat} og {kiaq} i 3. klasse.

Siden er der kommet adskillige andre grammatikker. De fleste bringer ingen ny viden om de enklitiske partikler, og der hersker enighed om, at {gu} og {qa} ikke skal tælles med blandt dem, ligesom kasusendelsen {tut} siden Kleinschmidt har været forsvundet fra listen.

Michael Fortescue (1997: 310-312) føjer en række partikler til enklitikaerne, som ikke har været medtaget her før, nemlig {aasiit}, {mita(ava)}, {maa(nna)}, {allaat}, {aa} og de demonstrative enklitika. Han medtager også {aat} ligesom Christian Rasmussen. {kasik} optræder desuden i enklitisk position i et eksempel på side 330, men han opfatter det som et derivativ. Ligesom Bergsland opdeler Fortescue enklitikaerne i grupper, men denne gang efter funktion snarere end efter intern rækkefølge. Grupperne "sentence particles" og "sentence connectives" dækker

---

⁵ Schultz-Lorentzen staver {kiaq} "kiak" med k og ikke q i sin grammatik (1951). Det må være en fejl.

næsten alle de allerede kendte enklitika samt {aasiit}, mens gruppen "others" består af de øvrige morfemer, som ikke før er blevet beskrevet som enklitiske partikler.

Per Langgård (1997) har i sin grammatik kun medtaget de enklitiske partikler, der forekommer i en lille eksempeltekst, og han nævner derfor kun ganske få enklitiske partikler. Det interessante er, at han både nævner demonstrative pronominer og en demonstrativ interjektion og kalder dem "hybrider", fordi de både kan stå alene og enklitisk (Langgård 1997: 81). Denne terminologi vil jeg afholde mig fra at bruge.

Jerrold Sadock (2003: 61) giver en lidt mere definerende beskrivelse af de enklitiske partikler, end de øvrige grammatikker gør. Ifølge ham kan de defineres i kraft af deres morfologiske placering, deres syntaktiske funktion og deres placering i sætningen, og de kan opdeles i konjunktionelle enklitika, {lu}, {li} og {luunniit}, talehandlingsenklitika, {mi}, {tuq}, {lusuuq}, {ttaaq}, {mita(ava)}, {guuq}, {aa} og {aasiit}, og demonstrative enklitika. Han opstiller desuden kategorien "derivationelle klitika" til de verbaliserede kasusendelser, men dette er uden for emnet af mit speciale. Derudover nævner han, at adskillige ("several", 2003: 9) derivativer kan bruges som klitika, fx {innaq} og {rluinnaq}, og at også ækvalisendelsen {tut} har en enklitisk brug, når den følger efter andre kasusendelser.

Flemming Nielsen (2022: 53-58) har i tredje version af sin grammatik på min opfordring og stærkt inspireret af Jerrold Sadock opdelt de enklitiske partikler i grupper. Nielsen gør sig umage for at opdele de enklitiske partikler efter funktion, nemlig de konjunktionelle og adverbelle, foruden de demonstrative. Han er meget opmærksom på, at ét enklitikon kan have flere funktioner, hvorfor det enkelte enklitikon kan optræde flere gange i hans liste. Han tilføjer desuden {araq}, {ŋŋuaq} og {rsuaq}. I alt kommer Nielsen op på hele 23 enklitiske partikler.

Der findes efter mit kendskab ikke anden litteratur om enklitiske partikler. Enklitiske partikler i grønlandsk er således ret sparsomt beskrevet. Det kan blandt andet skyldes, at det er et emne, der ligger på grænsen mellem grammatik og leksikografi og derfor er blevet behandlet lidt halvhjertet i ordbøger såvel som i grammatikker. Først med Schultz-Lorentzen 1926 bliver enklitiske partikler ordbogsstof, og siden synes mængden af enklitiske partikler at øges. Det skyldes dog næppe, at der er kommet flere enklitika, men nærmere, at det med optagelsen af partiklerne i ordbøgerne bliver nemmere at se, hvad de enklitiske partikler har tilfælles, og dermed udnævne flere partikler til at være enklitiske. Den større opmærksomhed på de

enklitiske partikler ses også i grammatikkerne, hvor flere i moderne tid har forsøgt at inddele dem i grupper for at blive klogere på deres placeringer og funktioner.

En enkelt undersøgelse skal dog nævnes: Under min ansættelse i Oqaasileriffik arbejdede jeg med maskinoversættelse og fik i den forbindelse behov for at vide, hvornår {lu} skulle oversættes med “og”, og hvornår det skulle oversættes med “straks”. Jeg har derfor skrevet en række datalingvistiske regler, der har til formål at skelne de to {lu}-er fra hinanden, blot ud fra deres syntaktiske placering i sætningen (Oqaasileriffik 2022c: linje 3038-3311). I forbindelse med arbejdet gjorde jeg mig en del observationer, som jeg bygger på her. Nogle af dem nævnes i Molich 2019.

I skemaet nedenfor får vi et overblik over, hvordan nogle grammatikere har valgt at inddele de enklitiske partikler, jævnfør min gennemgang ovenfor. I den venstre kolonne ses de forskellige betegnelser for klasserne, og i den øverste række er noteret et udvalg af grammatikker. Anden række er mit bud på, hvad der ligger til grund for inddelingen.

Inddeling af klitika	<i>Kleinschmidt</i> 1851: 58-59	<i>Bergsland</i> 1955: 84-87	<i>Fortescue</i> 1997: 310-11	<i>Sadock</i> 2003: 61-62	<i>Nielsen</i> 2022: 53-58
Opdelt efter	Funktion	Indbyrdes rækkefølge	Funktion⁶	Funktion	Funktion
<i>Bergsland:</i> 1. Klasse		{ttaa}, {tu}			
<i>Kleinschmidt:</i> <i>egentlig</i> <i>Bergsland:</i> 2. Klasse <i>Fortescue:</i> <i>konnektiv</i> <i>Sadock,</i> <i>Nielsen:</i> <i>konjunktionel</i>	{li}, {lu}, {luunniit}, {mi}, {ttaa}	{li}, {lu}, {lusuu}, {luunniit}	{li}, {lu}, {luunniit}, {mi}	{li}, {lu}, {luunniit}	{li}, {lu}, {luunniit}

⁶ Fortescue opstiller dem også efter rækkefølge, men inddeler dér ikke i klasser.

<i>Bergsland:</i> 3. klasse		{mi}			
<i>Kleinschmidt:</i> <i>udr�b</i> <i>Bergsland:</i> 4. klasse <i>Fortescue:</i> <i>s�tningsspartikel</i> <i>Sadock:</i> <i>talehandling</i> <i>Nielsen:</i> <i>adverbiel</i>	{guuq}, {lusuuq}, {tuq}	{guuq}	{aa}, {aasiit}, {guuq}, {lusuuq}, {luunniit}, {ttaaqq}, {tuq}	{aa}, {aasiit}, {guuq}, {lusuuq}, {mi}, {mita(ava)}, {ttaaqq}, {tuq}	{aa}, {aasiit}, {aat}, {araqq}, {guuq}, {kiaqq}, {li}, {li}, {lu}, {lusuuq}, {luunniit}, {maanna}, {mi}, {mita(ava)}, {���uaqq}, {rsuaqq}, {ttaaqq}, {tuq}
<i>Fortescue:</i> <i>andre</i> <i>Sadock,</i> <i>Nielsen:</i> <i>demonstrativ</i>			{aa}, {aat}, {inna}, {maa(nna)}, {manna}, {mita(ava)}, {qanna}, {una}	{una} er det hyppigste	{inn(g)a}, {una}

Forskellige opdelinger af enklitiske partikler.

Det ses relativt tydeligt, at Bergsland skiller sig ud fra de andre. Det skyldes, at Bergsland opdeler de enklitiske partikler ud fra de enklitiske partiklers indbyrdes rækkefølge, hvor 1. klasse er de partikler, der skal være tættest på stammen. Det vil vi vende tilbage til senere.

Alle fem er ret enige med hensyn til gruppen af konjunktionelle partikler, men vi kan på baggrund af de små forskelle overveje, om {mi}, {ttaaqq} og {lusuuq} også er konjunktioner.

Fortescue inddeler de øvrige enklitiske partikler i "s tningsspartikler" og "andre", mens Sadock og Nielsen kun tager de demonstrative enklitika fra. Fortescues gruppe "andre" inkluderer dels de demonstrative enklitika, dels {aa}, {aat}, {maa(nna)} og {mita(ava)}. Man kan overveje, hvordan Fortescue mener, at disse to adskiller sig fra s tningsspartiklerne, især når både Sadock og Nielsen vælger kun at medtage demonstrativer i den sidste gruppe, men beskrivelserne af grupperne er generelt mangelfulde. Dog giver det mig et udgangspunkt og en bedre fornemmelse af, hvilke enklitiske partikler, der ligner hinanden.

1.4 Enklitiske partikler findes også i finsk

Enklitiske partikler er ikke et enestående fænomen i grønlandsk, men findes i adskillige sprog. Det gælder for eksempel finsk, som jeg ikke selv behersker, men som er grundigt beskrevet i den lingvistiske litteratur.

Finsk er ligesom grønlandsk et agglutinerende sprog (Eliot 1890: xix), som danner ord ved hjælp af affikser, som blandt andet kan markere emfase eller skifte ordklasse. Nogle af disse affikser er enklitiske, ligesom vi kender det fra grønlandsk.

Der er omkring syv enklitika i finsk (Sulkala og Karjalainen 1992: 208), omend det præcise antal er til diskussion (Nevis 1986: 14-18), ligesom det er tilfældet for grønlandsk.

De fleste af de enklitiske partikler er diskursmarkører. De ændrer for eksempel en fremsættende sætning til et spørgsmål eller tilføjer et udsagn en bestemt nuance. I sprogbeskrivelser opremses enklitikaerne ofte uden at de kategoriseres nærmere, men nogle af enklitikaerne kan beskrives som interrogative eller kopulative (fx Eliot 1890: 119).

Der er også adverbielle enklitika, som man kan kalde emfatiske (Sulkala og Karjalainen 1992: 209). Det kan dog være svært at karakterisere de enklitiske partikler og give en præcis beskrivelse og oversættelse. Som Nevis siger om de finske enklitika: "The meanings of the particle clitics are, first of all, vague" (Nevis 1986: 5).

Karakteristisk for enklitikaerne er blandt andet, at de forekommer ved alle ordklasser. Normalt er de finske enklitiske partikler placeret på sidste ord af den første konstituent i en sætning. Der er dog også eksempler på, at finske enklitiske partikler kan placeres på hovedverbet i en sætning i stedet for på den første konstituent. I andre tilfælde kan den enklitiske partikel stå på kernen af en konstituent i stedet for første eller sidste ord (Nevis 1986: 19-21). Dette kan blandt andet ske, når nominalsyntagmet indeholder et spørgeord eller som et resultat af topikalisering, hvor placeringen af enklitikonnet viser, hvor fokus ligger. Ligeledes kan man vælge at placere enklitikonnet på en determinant i initial position (Nevis 1986: 25). Til gengæld er der også nogle ord, fx konjunktioner, hvortil visse enklitiske partikler helst ikke må føjes (Nevis 1986: 21ff.). Den faste regel om placering på enten første eller sidste ord af en konstituent eller på hovedverbet er dermed ikke uden undtagelser.

Fælles for adskillige grønlandske og finske enklitika er dermed, at de oftest placeres på højre side af første ord i en sætning, selvom nogle også kan stå ved et verbum, og ligesom vi i eksempelsætningen for grønlandsk har set, at de grønlandske enklitiske partikler kan fungere konjunktionelt og adverbelt, gør det samme sig gældende for finske enklitiske partikler. Det lader altså til, at der er en del ligheder mellem de finske og de grønlandske enklitika.

1.5 Opbygning

Nu har vi fået en ide om, hvad der er grundlaget for specialet, og hvad det skal føre til. Den resterende del er opbygget som følger:

I kapitel 2 vil jeg redegøre for, hvad en klitisk partikel er ud fra et fonologisk, morfologisk og syntaktisk perspektiv.

Derefter vil jeg i kapitel 3 gennemgå eksempler på en række partikler, som der er bred enighed om, er enklitiske, og derigennem undersøge, hvilke placeringer og funktioner, hvert enkelt enklitikon kan have.

Efter analysen partikel for partikel samler jeg i kapitel 4 op på, hvilke funktioner og placeringer der generelt gør sig gældende for de grønlandske enklitiske partikler i mit korpus. En oversigt over dette kan ses i bilag II.

Vi ser derefter i kapitel 5 på en håndfuld morfemer, som måske kunne være enklitiske, men som ofte ikke medtages i listerne over enklitiske partikler.

Det hele munder ud i en diskussion i kapitel 6 om, hvordan man kan beskrive de grønlandske enklitiske partikler, og hvordan forholdet er mellem funktion og placering.

2. Definition af klitika

Sprog er altid under forandring, så det kan ændre sig over tid, hvilke morfemer der tælles med blandt klitikaerne. Med tiden kan en fri partikel eller et funktionsord ændre sig til at være et klitikon, og klitika kan endda blive til derivativer. Nogle gange hører partiklen derfor med i flere klasser (Kroeger 2005: 319-320). Det er derfor svært at give en meget fast definition, og endnu sværere at afgøre, hvilke morfemer der så hører med blandt klitikaerne.

En anden grund til, at klitika er et svært emne at beskæftige sig med, er, at det ligger i spændingsfeltet mellem morfologi, syntaks og fonologi (Spencer 1991: 350). Der er derfor mange parametre, man kan måle klitika på, og det er svært at putte klitika ind i en kasse. En metode til at komme frem til, hvad klitika er, er at sammenligne potentielle klitika med andre morfemer og gennem en sammenligning nå frem til forskellige karakteristika for klitika.

Allerede for 130 år siden sad Jacob Wackernagel (1892) og undersøgte enklitiske partikler i indoeuropæiske sprog og kom frem til, at de typisk er placeret på "second position" i et syntagma. Det gælder dog ikke alle klitika og alle sprog, men ideen er god. Det er således ikke tilfældigt, hvor de klitiske partikler placeres. Ellers har klitika ikke fået synderlig megen opmærksomhed i en rum tid.

Fra 1970'erne er der dog kommet mere fokus på feltet. Arnold M. Zwicky (1977) gør et forsøg på at skelne mellem enklitiske partikler og fleksiver, men er især kendt for at introducere en skelnen mellem "simple" og "special" clitics afhængigt af, om partiklen findes i en fri form eller ej, og Arnold M. Zwicky og Geoffrey K. Pullum (1983) er hyppigt citeret for deres kriterier for, hvordan man skelner klitika fra fleksiver, med udgangspunkt i den engelske negation "n't". Andrew Spencer og Ana Luís (2012, 2013) diskuterer disse kriterier og konkluderer, at "it is [not] possible to find any single unique property or properties that would characterize clitics and exclude neighbouring types of elements, specifically affixes and function words" (Spencer og Luís 2013: 149). I stedet finder de frem til karakteristika for henholdsvis affikser og frie funktionsord og sammenligner disse med klitika. De ender med at nå frem til, at man kan definere et klitikon som et morfem, der "has the canonical form properties of an affix and the canonical distributional properties of a function word" (Spencer og Luís 2013: 149). Det ligner

altså et derivationsmorfem, men fungerer på et syntaktisk og ikke et morfologisk niveau. Derudover er en helt fast definition svær at nå frem til.

Det er meget begrænset, hvad der findes specifikt for grønlandske enklitiske partikler, og jeg har derfor næsten udelukkende måttet konsultere de få grammatikker og ordbøger, der er. Fortescue 1997 og Nielsen 2022 giver en del eksempler på, hvordan enklitiske partikler kan bruges, men nogen meget tydelig definition giver de ikke, og de diskuterer ikke, hvad en enklitisk partikel er i forhold til andre derivativer, fleksiver eller andre partikler. Sadock 2003 kommer tættest på en egentlig definition, men generelt er der mange ubesvarede spørgsmål.

Jeg vil i det følgende gå lidt dybere ind i, hvad klitika er, med udgangspunkt i den litteratur, der findes om emnet.

2.1 Klitika fonologisk betragtet

Klitiske partikler kan enten hægte sig på forenden af et ord og være proklitiske, på bagenden af et ord og være enklitiske, efter stammen og være mesoklitiske eller endda være inde i stammen og være endoklitiske. Fællesbetegnelsen for disse er "klitika".

På nogle sprog er der tradition for at skrive sådanne klitika sammen med ordet, mens man i andre sprog har mellemrum eller eventuelt bindestreg mellem klitikonet og ordet. Det kan derfor være nødvendigt ikke kun at definere "klitisk" morfologisk som noget, der hænger fast på et ord, men også fonologisk, fordi den klitiske partikel udtalemæssigt hænger sammen med ordet.

Det mest karakteristiske for klitiske partikler er nok, at de ikke har tryk (Spencer og Luís 2012: 74). Hvis en partikel har tryk, kan den med andre ord normalt ikke være klitisk. Det er grunden til, at de klitiske partikler ikke kan stå alene.

Der er dog nogle sprog, som slet ikke har tryk, for eksempel tonesprog som japansk og mandarin. Her har de fleste morfemer altid en bestemt tone eller følger et tonalt mønster, som kan sammenlignes med tryk. Nogle morfemer er dog ikke født med en bestemt tone. Derfor bestemmes tonen af det ved siden af stående morfem. I stedet for at definere klitika ud fra tryk, kan man således definere dem ud fra tone. Det kan således give mening at definere "klitisk" fonologisk på baggrund af prominens og ikke blot tryk (Spencer og Luís 2012: 75-77).

I grønlandsk taler man heller ikke om tryk: “the category of stress has no well-defined status in W[est] G[reenlandic] phonology” (Rischel 1974: 91); “Stress does not play any contrastive or demarcative role in West Greenlandic” (Fortescue 1997: 340). Samtidig er grønlandsk heller ikke et tonesprog. Derimod taler man om stavelsesvægte og prosodi. Ud over, at et ords melodi bestemmes af stavelsernes vægte, er der også regler for, hvordan sætninger siges. Det viser sig typisk ved, at sidste ord i en sætning har en melodi, der ikke er bestemt af stavelsesvægtene, men af udsagnets karakterer, fx om det er spørgende eller kommanderende. Her vil en enklitisk partikel normalt følge den normale sætningsmelodi, men det kan også ske, at sætningen beholder sin normale melodi og den enklitiske partikel blot er neutral (Fortescue 1997: 4-9). Fonologi og prosodi kan derfor ikke umiddelbart uden en grundigere undersøgelse bruges til at definere, om en partikel er klitisk eller ej.

De grønlandske enklitiske partikler er dog morfofonologisk forskellige fra derivativer og fleksiver. Føjes et enklitikon, der starter med en vokal, til en konsonantstamme, nasaleres stammens udlydende konsonant, således at [p] bliver til [m], [t] bliver til [n] og [k] bliver til [ŋ]. [q] svækkes enten til [ɰ] eller nasaleres til [ŋ]. Specielt for den enklitiske partikel {guuq} er, at hvis stammen slutter på [q], fusionerer konsonanten med enklitikonets g til [ɰ], og hvis det sættes på andre konsonantstammer, sker der både assimilering og nasalering (Lybeck 2021: 95-97). De nasalerende morfofonologiske regler gør de enklitiske partikler til noget specielt, da nasalering ellers kun forekommer ved ganske få stamme-fleksiv-kombinationer.

Selvom der findes fonologiske karakteristika for nogle af de enklitiske partikler, er det ikke umiddelbart nok til at give en fonologisk definition, i hvert fald ikke uden en nærmere undersøgelse af fonologi og prosodi. En fonologisk definition er dog ikke nødvendig for at jeg kan gennemføre min undersøgelse af grønlandske enklitiske partikler. Betegnelsen “enklitisk” er derfor hos mig en primært morfologisk og syntaktisk kategori og skal her udelukkende betragtes som en markør af, hvor partiklen placeres morfologisk (sidst i ordet, eventuelt forbundet med en bindestreg), og hvordan den fungerer syntaktisk i sætningen.

2.2 Klitika morfologisk betragtet

Morfologisk er det ikke helt klart, hvad en enklitisk partikel er. De eksisterende lister over enklitiske partikler, er, som vi har set, da heller ikke enslydende. Der er derfor brug for en klar definition, hvis man skal kunne lave en komplet liste over enklitiske partikler.

I en ofte citeret artikel sammenligner Arnold M. Zwicky og Geoffrey K. Pullum (1983) fleksiver og klitika. Med udgangspunkt i engelsk kommer de frem til, at den sammentrukne negation “n’t” som i “wouldn’t” må være et “inflectional affix” og ikke en klitisk partikel, i modsætning til de sammentrukne former af modalverber som “she’d”, som er klitiske. Zwicky og Pullum giver ikke en præcis definition af klitika, men de kommer dog frem til en række egenskaber der kan bruges til at skelne mellem klitika og fleksiver⁷ (Zwicky og Pullum 1983: 503-504):

1. Clitics can exhibit a low degree of selection with respect to their hosts, while affixes exhibit a high degree of selection with respect to their stems.
2. Arbitrary gaps in the set of combinations are more characteristic of affixed words than of clitic groups.
3. Morphophonological idiosyncrasies are more characteristic of affixed words than of clitic groups.
4. Semantic idiosyncrasies are more characteristic of affixed words than of clitic groups.
(...)
5. Syntactic rules can affect affixed words, but cannot affect clitic groups.
6. Clitics can attach to material already containing clitics, but affixes cannot.

Med udgangspunkt i de to enklitiske partikler {lu} og {li}, som indgik i eksempelsætningen i indledningen, vil jeg undersøge, om Zwicky og Pullums kriterier også er relevante for grønlandsk.

Zwicky og Pullums **kriterium A** siger, at hvor et fleksiv hører sammen med en bestemt ordklasse, er klitika i højere grad promiskuøse og forekommer ofte ved flere ordklasser, og de kan også føjes til bøjede ord.

Det gælder også for grønlandsk, for både {lu} og {li} kan placeres på ord af alle ordklasser og bøjningsformer. Hvad enten basen er et verbum, et nomen, en partikel eller et demonstrativ, kan

---

⁷ Zwicky og Pullums “inflectional affix” eller “affix” svarer til det, jeg kalder “fleksiv”.

der føjes enklitiske partikler til ordet: “atuarporlu”, “og han læste”, “seqinerlu”, “og solen”, “ippassarlu”, “og i går” og “uangalu” “og mig”. Derimod har fleksiver mere begrænsede anvendelsesmuligheder: Verbale fleksiver kan ikke sættes på nominer og omvendt.

Kriterium B handler om, at alle ord sædvanligvis kan tilføjes en klitisk partikel, men at det ikke er altid, at et ord kan bøjes i en bestemt form.

Det gælder også for grønlandsk, hvor alle ord kan tilføjes {lu} og {li},⁸ men det er ikke altid, at et givent ord kan bøjes i alle former. Nogle nominer bruges således kun i flertal eller med personendelse, som for eksempel spatialet {qulø}, “placering ovenfor”: “illup **qulaani**”, “over huset”.

I **kriterium C** er essensen, at et fleksiv kan antage varierende former af morfologiske årsager. Det gælder normalt ikke klitika.

Enklitikaerne {lu} og {li} har kun én form. Nogle fleksiver har flere former, fx {‘m} og {ga}, som begge markerer kausativ modus: “atuarami”, “**da** han (koreferentielt) læste”, og “atuarmat”, “**da** han (non-koreferentielt) læste”. Dette kriterium bliver altså også opfyldt af de grønlandske enklitika.

Kriterium D siger, at fleksiver hver for sig kan have en bestemt betydning, som kan ændre sig, når de sættes sammen i bestemte kombinationer. Klitika har derimod samme betydning, uanset hvordan de kombineres.

Det gælder nok også grønlandsk. Der findes flere eksempler på, at derivativ-fleksiv-kombinationer får speciel betydning. Fx kan derivativet {tøt}, “forårsage”, og det negerende modusmærke {na}, “idet ikke”, i kombination betyde “før”: “atuartinnagu”, “før han læste det”. Derivativet {niq} efterfulgt af possessionsfleksivet {a} “hans, hendes” og lokativ {ni} giver også en speciel betydning, “mens”: “nerinerani”, “mens han spiste”. Det er lidt sværere at finde et klart eksempel blandt de enklitiske partikler. Ganske vist kan man sige, at participialmåde og enklitikonnet {lu} i kombination kan betyde “straks”, som i vores eksempelsætning i indledningen, men det er uklart, om det er på grund af kombination af de to morfemer, eller på grund af den enklitiske partikels placering i sætningen, nemlig på det underordnede verbum. Et

---

⁸ Det er dog lidt uklart, hvordan det forholder sig med forkortede ord såsom “takuss”, “vi ses”, og “quiliiv”, “jeg skal tisse”. Der kan ikke umiddelbart tilføjes enklitiske partikler, men måske er den enklitiske partikel blot blevet forkortet bort ligesom fleksionen. Dette ligger dog uden for emnet for dette speciale.

eksempel kunne også være ordet “soorunami”, som består af partiklen “sooq”, “hvorfor”, og de to enklitika {una} og {mi}, der i kombination betyder “selvfølgelig”. Jeg kan ikke finde andre eksempler på, at {una} og {mi} skulle have en speciel betydning i kombination med hinanden. Det er derfor nok blot et eksempel på leksikalisering. Jeg vil derfor mene, at kriterium D nok også gælder for grønlandsk, i hvert fald ved at der er flere derivativ-fleksivkombinationer, der giver speciel betydning, men jeg vil ikke udelukke, at det også kan ske for enklitikaerne.

Kriterium E siger, at syntaktiske regler kan have indflydelse på et ord, men ikke på klitikonnet. Et ord inklusive fleksion kan opfattes som en enhed, der kan flyttes i sætningen; men klitikonnet er ikke en del af enheden og flyttes derfor ikke med.

Det gælder også for grønlandsk. Hvis vi fx tager sætningen “Andali nerivoq”, “**Men** Anda spiste”, placeres enklitikonnet {li}, “men”, på første konstituent. Men gør vi subjektet implicit, så vi får “nerivorli”, “**Men** han spiste”, står {li} stadig samme sted, nemlig på første konstituent, uagtet at det nu er et andet ord, der står på den plads.

Kriterium F omhandler morfemernes rækkefølge. Der kan aldrig komme andet end enklitiske partikler efter enklitiske partikler.

Sådan er det også i grønlandsk. Fx kan man ikke sige “*nerillivoq” i stedet for “nerivorli”.

Umiddelbart lader det altså til, at alle kriterierne kan bruges til at skelne enklitiske partikler fra fleksiver, også i grønlandsk. Om alle de partikler, som vi omtaler som “enklitiske”, så er enklitiske, må en efterprøvning vise.

Det kriterium, der måske er nemmest at efterprøve, er det sidste. Da må man føje et enklitikon til ordet lige før det morfem, der skal testes: For at tjekke om {aasiit} er et enklitikon, kan man lade det følge efter et andet enklitikon, fx {li}: “iserporliaasiit”. Hvis {li} er et enklitikon, må {aasiit} også være det ifølge kriterium F. Klitikaernes mere eller mindre faste interne rækkefølge, som vi kigger en smule på i afsnit 2.3.4, kan dog være en hindring for at efterprøve kriterium F. I tvivlstilfælde må jeg selvfølgelig bringe de andre kriterier i spil også.

2.3 Klitika syntaktisk betragtet

Enklitiske partikler er specielle ved, at de kan sættes på ord af forskellig ordklasse. Spørgsmålet er da, om partiklen får ordet til at skifte ordklasse, eller om partiklen og ordet hver for sig bevarer deres ordklasser.

Et ords ordklasse kan defineres ud fra dets semantik, fleksion og syntaktiske funktion (Hansen og Heltoft 2011: 164). Nogle ord kan staves ens, men have forskellige betydninger, bøjninger og funktioner, og det er ikke unormalt, at et ord kan passe ind i flere ordklasser. Generelt gælder det, at sprog er foranderlige, og det samme gælder for ordklasser. Når et ord skifter ordklasse eller funktion, er det ofte en længerevarende proces, og derfor er det sommetider uklart, hvilken eller hvilke ordklasser et ord skal kategoriseres i (Libert 2017: 15-17).

Ordet vil almindeligvis tilhøre én ordklasse ad gangen, afhængigt af funktionen. Man kan dog argumentere for, at nogle ord skal tilhøre to ordklasser på én gang, eller at morfemer i nogle ord, fx når det drejer sig om klitiske partikler, skal tildeles en selvstændig ordklasse, som ikke er den samme som resten af ordets.

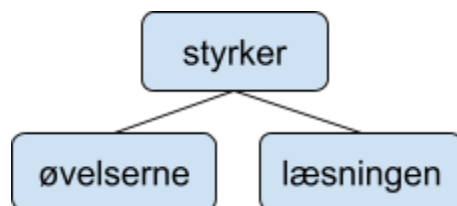
Et ord kan – på mange sprog – udbygges. Det kan ske ved komposition, altså sammensætning af ord, eller ved derivation, altså tilføjelse af derivativer til et ord. Ved både komposition og derivation kan ordet skifte ordklasse. Sætter man en dansk verbalstamme sammen med derivativet {ning}, ender det som et substantiv:

{læs} {ning} -> "læsning"

Hele ordet har altså stadig én ordklasse, selvom der indbygget i ordet er et ord, der havde en anden ordklasse. Det kan man se ved at flektare ordet og eventuelt indsætte det i en syntaktisk sammenhæng:

Øvelserne styrker læsningen

Nu er "læsning" bøjet som et definit substantiv i singularis. "Styrker" er sætningens prædikat, og til det knytter sig subjektet "øvelserne" og objektet "læsningen". Den syntaktiske sammenhæng kan vises ved at tegne et dependenstræ:⁹

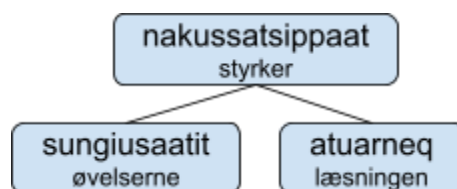
Dependenstræet viser verbet i toppen af træet, og argumenterne er afhængige af dette. Hver af konstituenterne kan udskiftes med et andet ord af samme type. Jeg har valgt en dansk og grønlandsk sætning, som svarer nogenlunde en-til-en til hinanden, så de er nemmest at sammenligne. Det vil ikke altid være muligt.

Ligesom på dansk kan et grønlandsk ord skifte ordklasse ved derivation:

{atuar} {niq} -> "atuarneq" ("læsning")

Og også her kan ordet sættes ind i en sammenhæng og denne sammenhæng vises med et dependenstræ:

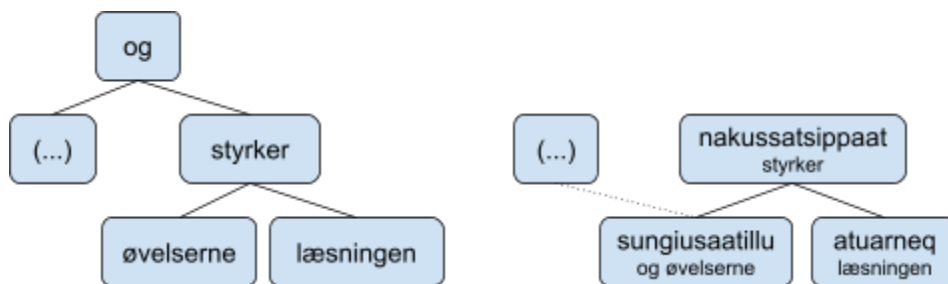
Sungiusaatit atuarneq nakussatsippaat.

Vil vi nu tilføje en konjunktion, fx "(...) og øvelserne styrker læsningen", opstår der et problem i den grønlandske sætning:

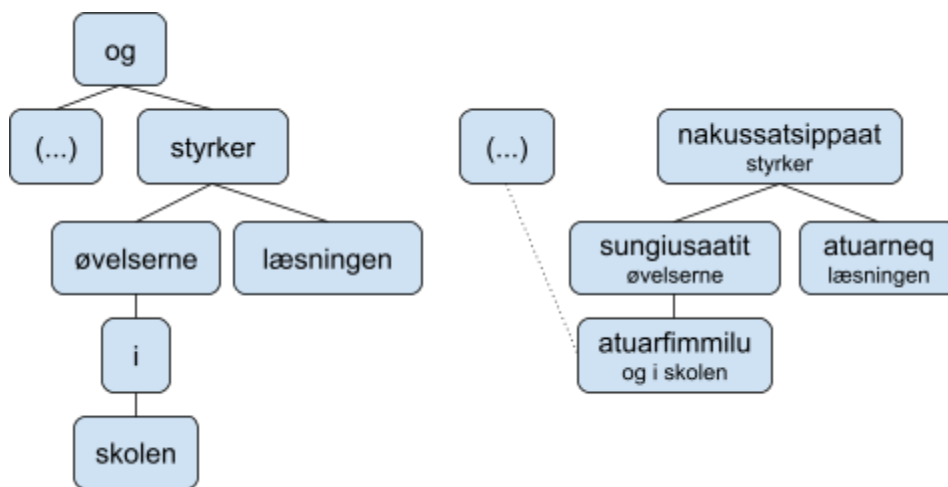
⁹ Dependenstræer kan tegnes på forskellige måder. Her følger jeg en ret traditionel vej, hvor sætninger er dependenter af konjunktioner og ikke omvendt.

Konjunktionen {og} er sat ind i det danske træ med sætningen som dependent. Det kan lade sig gøre, fordi {og} er et selvstændigt ord, som nemt kan flyttes. Men den tilsvarende grønlandske konjunktion {lu} hænger morfologisk sammen med “øvelserne”, “sungiusaatit”, fordi konjunktionen er bunden, mens den er fri i den danske sætning. Problemet bliver tydeligere, hvis vi tilføjer endnu et led, “i skolen” eller “atuarfimmil”:

(...) atuarfimmilu sungiusaatit atuarneq nakussatsippaat.

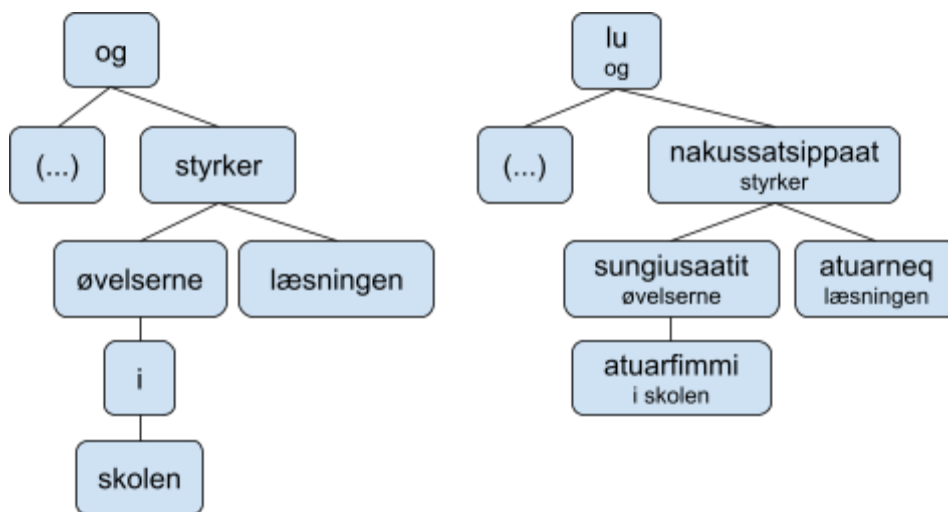
(...) og øvelserne i skolen styrker læsningen.

Kasusendelsen {mi} i “atuarfimmil” modsvarer den danske præposition “i” og hænger sammen med “atuarfik”, “skole”. “I skolen” og “atuarfimmil” specificerer “sungiusaatit”, “øvelser”. Denne relation ser vi både i den danske og grønlandske sætning.

Men hvor det er tydeligt at se, at “og” i den danske sætning står uden for sætningen og forbinder denne med den forrige sætning ligesom før, er {lu} i den grønlandske sætning flyttet over på “atuarfimmil” fordi dét ord nu er forrest i sætningen. Fordi {lu} morfologisk hænger

sammen med “atuarfimmi”, som har “sungiusaatit” som dependenshoved, kan dependenstræet ikke blive tegnet korrekt, med mindre man knækker {lu}-grenen af.

Nu kan hele sætningen hænge fast på {lu}, og fordi {lu} nu er splittet af, kan det også få sin egen ordklasse: partikel, eller mere specifikt, konjunktion.

Det kan selvfølgelig diskuteres, om man på denne måde bør splitte et ord op; men den enklitiske partikel har helt tydeligt en anden syntaktisk funktion (konjunktionel) her, end resten af ordet (adverbiel), og når et ords ordklasse ikke kun bestemmes ud fra dets betydning og bøjning, men også ud fra dets syntaktiske funktion (Hansen og Heltoft 2011: 164ff.), lader det til at være det eneste rimelige at gøre.

Når vi nu er kommet frem til, at de enklitiske partikler må håndteres separat fra det ord, det hænger på, er det rimeligt også at give dem en ordklasse.

De enklitiske partikler er hverken nominer, verber eller demonstrative pronominer, men en form for bundne partikler, som kan have forskellige funktioner, og hvoraf nogle få, nemlig de demonstrative enklitika, kan bøjes i numerus.

De frie partikler ligner i høj grad de enklitiske partikler: De frie partikler er en rodekasse af ord, der kan modificere ord og syntagmer af forskellig slags og have forskellig placering i sætningen. Klassen omfatter konjunktioner, adverbier og interjektioner. Kigger vi på de enklitiske partikler, ser vi, at de dækker de samme funktioner som de frie partikler: Nogle kan være konjunktionelle,

nogle kan være adverbielle, og nogle kan være interjektionelle. Det passer fint sammen med, at frie partikler kan udvikle sig til bundne partikler (Kroeger 2005: 319-320).

Man kan altså argumentere for, at de enklitiske partikler er partikler. Dette strider dog mod den almindelige ide om, at ét ord tilhører én ordklasse, for mange enklitiske partikler sættes på ord af andre ordklasser. Her bliver ideen om, at enklitiske partikler fungerer på et syntaktisk niveau, interessant. For hvis enklitiske partikler knytter sig til sætningen eller syntagmet og ikke det specifikke ord, kan det måske alligevel godt have sin egen ordklasse. Fonologisk er base og enklitikon ét ord, men syntaktisk er de to (Kroeger 2005: 317). Og det var netop det vi så i eksemplet med “atuarfimmilu”, der i løbet af analysen måtte splittes op i nomen og partikel.

Partikler, der ikke er klitiske, er ord. Det ser vi ved, at de har en langt friere placering end de bundne partikler. Det gælder dog ikke for eksempel danske artikler som “den” og “en”, der har en langt mere striks placering end adverbier som “faktisk”. “Partikler” er dermed ingen homogen kategori. Måske af den grund bliver partikler ofte defineret ud fra hvad de ikke er: De er ikke verber, de er ikke nominer – det er de ord, der ikke passer ind i de andre kategorier (Zwicky 1985: 291-292). Det er derfor ikke nemt at behandle alle partikler – hvad enten de er frie eller bundne – ens.

2.3.1 Klitikas funktioner

“Partikler” er altså en ordgruppe, som er svær at beskrive som helhed, både fordi partiklerne opfører sig forskelligt, og fordi mange partikler ikke har noget semantisk indhold. I hvert fald nogle af partiklerne må derfor betragtes som funktionsord snarere end indholdsord. Derfor giver det mening at inddele partiklerne i grupper efter deres funktion i stedet for efter betydning.

Vi har i indledningen set, at blandt andre Fortescue 1997, Sadock 2003 og Nielsen 2022 gør et forsøg på at inddele de enklitiske partikler efter deres funktioner, men det er lidt uklart, hvad de enkelte grupper, og dermed funktioner, dækker over.

Jeg vil i det følgende skelne mellem tre funktioner: koordinerende, subordinerende og adverbial funktion. Det samme enklitikon, blandt andre {lu}, kan have flere funktioner og kan derfor optræde flere gange. Eksempler på alle funktioner findes i analysedelen (kapitel 3).

2.3.1.1 Koordinerende funktion

Som vi har set, er blandt andre Fortescue 1997, Sadock 2003 og Nielsen 2022 enige om, at der findes en gruppe enklitiske partikler med koordinerende funktion. Det varierer en smule, hvilke enklitika der inkluderes, men generelt gælder det {li}, {lu}, {luunniit} og eventuelt {mi} og {ttaa}. Fortescue kalder funktionen "konnektiv", mens Sadock og Nielsen beskriver den som "konjunktionel", med hvilket der formentlig menes det samme.

Kigger vi nærmere på gruppen, ser vi, at den hos Sadock og Nielsen kun indeholder koordinerende konjunktionelle enklitika, mens Fortescue både nævner, at {li} også kan betyde "siden", og at {mi} også kan bruges i "kontrastspørgsmål". Sadock fokuserer kun på det konjunktionelle, mens Nielsen siger, at {lu} og {li} både kan være konjunktionelle og adverbielle og derfor må optræde i flere grupper.

En konjunktion er en betegnelse for en ordklasse, som "forbinder sætninger eller dele af sætninger til en større helhed (...)" (Hansen og Heltoft 2011: 208). Koordinerende konjunktioner er på dansk "og", "men", "eller" og "samt", og det er kun konjunktioner, der kan koordinere. Som regel, men ikke altid, er konjunkterne af samme art, for eksempel samme ordklasse. Når der er tale om en koordinerende konjunktion, kan man fjerne konjunktionen og den ene konjunkt, uden at den anden konjunkt, som den var koordineret med, bliver ugrammatisk af den grund.

Men konjunktioner kan også have andre funktioner, ligesom ord fra andre ordklasser kan fungere konjunktionelt. Alan Reed Libert (2017) giver et godt overblik over de mange nuancer af konjunktioner, inklusive partikler der ligner eller fungerer som konjunktioner. Han citerer Robert Lawrence Trask (2007: 50), der fortæller, at der tidligere har været tradition for at operere med kun én gruppe af konjunktioner, som så talte både de koordinerende konjunktioner og de subordinerende konjunktioner, men at man kan vælge at dele dem i to klasser, fordi de er væsentligt forskellige (Libert 2017: 43).

Jeg vil derfor også skelne mellem koordinerende og subordinerende konjunktionelle enklitika, hvor koordinerende enklitika primært sammenbinder syntagmer af samme ordklasse, mens subordinerende enklitika skaber et underordningsforhold, hvor det ene syntagma er underordnet det andet.

2.3.1.2 Subordinerende funktion

De subordinerende konjunktioner er væsentligt forskellige fra de koordinerende, idet de subordinerende konjunktioner introducerer underordnede adverbialfraser, som ikke kan stå alene. Alan Reed Libert (2017: 87) citerer Walton Felch (1837: 35) for at sige, at en konjunktion "is so like the adverb ... that it is not always easy to distinguish them." Det springende punkt her er da, om partiklen forbinder en underordnet sætning med en anden sætning, eller om den modificerer et syntagma uden at indlede en sætning. Det kan dog alligevel i nogle tilfælde være svært at skelne konjunktioner fra adverbier, og i nogle af mine eksempler i kapitel 3 vil vi se, at jeg bruger konjunktioner i den danske oversættelse af grønlandske sætninger, selvom der på den grønlandske side er tale om adverbielle enklitika.

Subordinerende konjunktioner på dansk er fx "når", "da" og "siden". De kan udtrykke en hel række af forskellige semantiske klasser, fx tid, årsag, betingelse, indrømmelse, formål, følge og sammenligning (Sproget 2022). På grønlandsk kan {li} og {luunniit} fungere subordinerende.

Inden for grønlandsk grammatik er der ikke tradition for at betegne disse enklitika som subordinerende, men i stedet som adverbielle eller konjunktionelle.

2.3.1.3 Adverbiel funktion

Hvor der var nogenlunde enighed om, hvad der skulle med i gruppen af koordinerende enklitika, er der meget mindre enighed om de resterende enklitika. Grupperne, der kaldes "sætningspartikler" og "andre", "talehandlinger" og "demonstrativer" samt "adverbiel" og "demonstrativer" af henholdsvis Fortescue 1997, Sadock 2003 og Nielsen 2022, har et vist overlap, og jeg vil her behandle dem samlet med inspiration fra nyere dansk adverbialteori.

Adverbier er som regel små ord, der ikke er nødvendige for at danne en sætning, men som kan tilføje yderligere information til sætningen. Erik Hansen og Lars Heltoft præsenterer i deres store grammatik en grundig gennemgang af de danske adverbialer og dialogiske partikler (Hansen og Heltoft 2011: 1015-1108). De kommer frem til, at de frie adverbialer på dansk kan inddeles i sætningsadverbialer, steds-, tids- og omstændighedsadverbialer, mådes- og omfangsadverbialer samt gradsadverbialer. Dertil findes de dialogiske partikler, som traditionelt medregnes til adverbialklassen, men som Hansen og Heltoft regner som partikler. Ud over, at

de frie adverbialer kan inddeles i disse grupper efter et semantisk princip, kan de også opdeles topologisk efter deres placeringsmuligheder i sætningsskemaet (Hansen og Heltoft 2011: 1018).

Sætningsadverbialerne modificerer hele sætningen, mens steds-, tids- og omstændighedsadverbialer modificerer en prædikation, altså prædikat og argument. Mådes- og omfangsadverbialer modificerer derimod kun verbalet, og gradsadverbialer lægger sig til adjektiver eller mådesadverbialer (Hansen og Heltoft 2011: 1018-1020). Adverbialerne i de fire kategorier har altså forskelligt skopus.

Sætningsadverbialer udtrykker den talendes kommentar til indholdet af sætningen. De deles i fire typer: vidensadverbialer, der angiver graden af nødvendighed, sandsynlighed og mulighed, engagementsadverbialer, der angiver den talendes oprigtighed, vurderende adverbialer, altså hvad taleren synes, samt forståelsesmarkører, der markerer hvad modtageren skal have fokus på. Det kan fx være henholdsvis "muligvis", "egentlig", "heldigvis" og "endvidere" (Hansen og Heltoft 2011: 1033-1034, 1042-1044). Sammen med sætningsadverbialerne finder vi også de dialogiske partikler. Fælles for sætningsadverbialerne og de dialogiske partikler er, at de giver udtryk for et synspunkt, der enten er subjektivt, altså den talendes, eller objektivt, altså en anden end den talendes (Hansen og Heltoft 2011: 1033-1038).

Sætningsadverbialerne og de dialogiske partikler er således semantisk og funktionsmæssigt beslægtede, men de er forskellige i forhold til deres mulighed for placering i sætningsskemaet. Dialogiske partikler kan fx ikke stå i en sætnings forfelt. De dialogiske partikler kan indplaceres i et fatisk system, der grammatikaliserer afsenderens forventninger til modtagerens reaktion, altså om taleren forventer at blive imødekommet eller modsagt (Hansen og Heltoft 2011: 1049-1053). Ud over den fatiske markering af relationen og forventningerne mellem den talende og modtageren, er nogle af de dialogiske partikler proksimale, hvorved sætningens bestemthed angives, nogle er argumentative, hvorved den talende replicerer et argument mod et synspunkt, og nogle er evidentielle og angiver derved kilden til det fremlagte. Disse fire klasser af dialogiske partikler kan eksemplificeres med "jo", "nu", "altså" og "nok" (Hansen og Heltoft 2011: 1061-1064).

Dertil kommer fokuspartiklerne, som sætter et led i fokus. De består af eller indeholder en nægtelse og har en intervensrelation til nogle af de andre fokuspartikler: Negerer man "helt" til "ikke helt", svarer det til "næsten". Det samme gælder "ikke gerne" og "nødig". De komparative

udtryk som “bare”, “blot” og “kun” hører også med til fokuspartiklerne (Hansen og Heltoft 2011: 1073-1077).

Således gør Hansen og Heltoft rede for, hvordan man kan opdele adverbialer og dialogiske partikler i et sindrigt system, der gør det muligt at overskue og sammenligne de forskellige funktioner af ordene. En lignende inddeling af de adverbielle enklitiske partikler i grønlandsk kan være frugtbar i arbejdet med at forstå, hvad enklitika er, og hvordan de fungerer.

Ligesom vi ser for danske adverbialer, ser vi i grønlandsk, at nogle adverbielle enklitika modificerer et enkelt ord, mens andre modificerer hele sætningen. Det afhænger af, hvilket enklitikon der er tale om, og hvor i sætningen det er placeret. Enklitikonets placering kan derfor sige noget om dets skopus og funktion.

Der skal en noget grundigere undersøgelse til for helt sikkert at kategorisere alle de grønlandske adverbielle enklitiske partikler, men det virker som om flere af de enklitiske partikler hænger sammen i smågrupper: Adverbiel {li}, “præcist”, og “lusuuq”, “nærmest”, kan præcisere en sammenligning. Adverbiel {maa(nna)}, “hvordan er det nu”, og {mita(ava)}, “hvordan i alverden”, kan graduere en tvivl. Og de sætningsdannende adverbielle partikler {guuq}, “der blev sagt”, og {una}, “det er”, kan måske siges at give udtryk for noget objektivt, i modsætning til {tuq}, “gid det var”, der giver udtryk for den talendes ønske.

Det er dog vanskeligt at opstille et skudsikkert system, og det er heller ikke her målet. Jeg er mere interesseret i de enklitiske partiklers placering og funktion. Inspireret af det danske adverbialsystem har jeg valgt at inddele de grønlandske adverbielle enklitika i grupperne *circumstantiel*, *anaforisk*, *emfatisk*, *dubitativ*, *sætningsdannende* og *indrømmende*. En oversigt kan ses i bilag II.

De *circumstantielle* adverbielle enklitika kan udtrykke tid, sted, omstændigheder, hyppighed og grad. De omfatter {lu}, {li} {lusuuq} og {aasiit}. De *anaforiske* adverbielle er en form for forståelsesadverbier og viser tilbage i sammenhængen. De omfatter {lu}, {ttaa}, {maa(nna)} og {mi}. De *emfatiske* adverbielle enklitika forstærker, understreger og præcisere et udsagn og inkluderer {luunniit}, {mi}, {tuq} og {una}, og de *dubitative* adverbielle enklitika udtrykker usikkerhed og inkluderer {maa(nna)}, {mita(ava)}.

I grønlandsk kan nogle adverbielle enklitika desuden være *sætningsdannende*, uden at der er et verbum i sætningen. At sætninger kan dannes uden verber, er ikke unikt for grønlandsk. Nielsen

(2022: 237-246) skelner mellem forskellige typer prædikater og giver eksempler på, at enklitiske partikler kan danne sætninger uden verber (2022: 246). I semitiske sprog som fx hebraisk findes der nominal-sætninger, hvori der ikke indgår verber (Nielsen 2018: 108). Blandt andet kan man på hebraisk danne identifikationssætninger uden verbum, hvor der kun er subjekt og subjekts-prædikativ, fx “Jeg (er) Joseph” eller “Han (er) skaldet” (Hilliard 2017: 6), eller danne sætninger med en partikel, der kan oversættes med “der er”, uden at det er et rigtig verbum, men nærmere en form for ubøjeligt adverbium (Hilliard 2017: 7). På dansk har vi en række subjektive partikler: “Sikke mange børn!” (Hansen og Heltoft 2011: 1156) og interjektionaler: “Kors, (hvor er her mange turister)”, der ligeledes kan danne en slags sætninger. Sådanne verbumfrie sætninger kan man også danne på grønlandsk, især hvis nominet står sammen med en sætningsdannende enklitisk partikel. Jeg vil kalde dem *nominal-sætninger* og sige, at enklitikaerne har *sætningsdannende funktion*. {tuq}, {una}, {mi} og {guuq} kan have denne funktion.

En sidste adverbial funktion vil jeg kalde *indrammende*. Disse enklitika kan danne en sætning uden om den oprindelige sætning, fx {guuq}, “det siges at ...”. Sætningen bliver *indrammet*, da enklitikonnet ikke udvider sætningen ved et indgreb og dermed en ændring i sætningen, men ved en tilføjelse, altså danner en form for ramme rundt om sætningen. Hovedverbet i den oprindelige sætning kan da bevare sin modus, eller det kan ændre modus. Om modus skal ændres, afhænger af, hvilket enklitikon der bruges. De indrammende enklitika er {guuq} og {tuq}.

Opdelingen er til diskussion, men jeg bibeholder den her for nemmere at kunne skabe overblik og for entydigt at kunne skelne mellem enklitikas funktioner, især når det enkelte adverbialle enklitikon kan have flere funktioner.

Jeg opdeler altså de enklitiske partikler i tre hovedfunktioner: koordinerende, subordinerende og adverbial funktion, men underopdeler også disse for at skabe en større forståelse af dem. I kapitel 4 hører vi mere til deres funktioner.

2.3.2 Klitikas positioner i sætningen

Selvom et klitikon morfologisk hænger sammen med et ord, fungerer det syntaktisk på sætningsniveau (Sadock 2007: 61). Ordet er altså ikke dependent af enklitikonnet. Derfor giver det god mening, at klitika sættes på et ord på en bestemt plads i sætningen, frem for på et bestemt ord. Som vi allerede har set i kapitel 2.3, kan en klitisk partikel derfor flytte plads, hvis

man føjer et ord mere til sætningen. Klitika kan altså defineres ud fra deres placering i sætningen.

Jacob Wackernagel (1892) giver i sin vigtige undersøgelse af enklitika i indoeuropæiske sprog anledning til at opstille en regel, i daglig tale "Wackernagels lov": "[Enklitiske pronominer] har en forkærlighed for plads nummer to i sætningen" (Wackernagel 1892: 342). Han tager udgangspunkt i klassisk græske pronominer, men grundreglen ser også ud til at gælde adskillige andre sprog, og også andre former for klitika.

Dette bygger blandt andre Arnold M. Zwicky på, når han et århundrede senere forsøger at komme nærmere svaret på, hvad klitika er, og hvor i sætningen de placeres: "The most common location for sentential clitics is probably at the beginning of the sentence, although in this case the clitics seem rarely to appear literally in sentence-initial position but instead are moved into 'second position', following some accented unit" (Zwicky 1977: 18). "Second position" vil sige på det første ord, den første konstituent eller det første trykstærke ord i syntagmet, afhængigt af flere ting (Zwicky 1977: 18-20). Det gælder også for grønlandsk, hvor fx juxtapositioner som "Peter Hansen" normalt ikke må afbrydes af enklitiske partikler.

"Peter Hansenili ajugaavoq."

Peter	Hanseni-li	ajugaa-voq
Peter	Hansen-men	sejre-Ind.3S
<i>Peter</i>	<i>Hansen men</i>	<i>sejrede</i>

"Men Peter Hansen vandt."

I eksemplet står den enklitiske konjunktionspartikel {li} på det andet ord og ikke det første, fordi for- og efternavnet er så tæt forbundne, at der ikke kan komme noget imellem. Det samme ville være tilfældet, hvis det var en kasusmarkering, der var brug for: Ved normale kongruensadled markeres kasusendelsen på begge ord, men ved juxtapositioner markeres den kun på det sidste af de forbundne ord. Uanset om {li} føjes til Hansen i sætningen "Peter Hansenili ajugaavoq" eller til Peter i sætningen "Peterli ajugaavoq", defineres det altså som "second position".

Det er Fortescue også opmærksom på: "The most common position for enclitics is attached to (the end of) the first sentential constituent, though (...) this may be loosened to mean the first

'content' word of the sentence (i.e. not counting an initial sentence-conjunctive or adverbial particle), or, if the first constituent is a noun phrase consisting of more than one word felt to constitute a tightly bound unit, then following the whole phrase.” (Fortescue 1997: 312)

Og videre: “Certain enclitics may, however, be used other than sententially, following individual constituents (not necessarily in initial position), which they connect, emphasize or modify” .

Nogle enklitika kan altså stå et andet sted i sætningen, når de forbinder, understreger eller modificerer en konstituent. Fortescue nævner som eksempler konnektiverne foruden {guuq}, {ttaa} og {lusuuq}, der alle kan placeres forskelligt i en sætning afhængigt af, hvad de skal betone eller kombinere. Dertil kommer, at “[w]ith q[uestion]-word, enclitics mita(ava), maa(nna), luunniit and una/uku are always attached to the q-word itself, whatever its position.” (Fortescue 1997: 312). Indeholder sætningen et spørgeord, er der altså en tendens til, at visse enklitika skal placeres på dette spørgeord.

En anden hyppig position er den sidste i en sætning. Eftersom verbet i grønlandsk som regel er det sidste ord i en sætning, vil dette i praksis være et verbum. Et grønlandsk eksempel på sådan et verbalt klitikon er {lu} i eksempelsætningen “Ullaalli ilaanni, seqineq nuilersorlu, naasoq imminut nittarpoq”, hvor den første enklitiske partikel, {li}, står på første ord i første syntagme og fungerer koordinerende, mens den enklitiske partikel {lu} står på sidste ord i andet syntagme og fungerer adverbialt.

Det lader altså til, at de enklitiske partikler har forskellig funktion alt efter, hvor i sætningen de er placeret, altså at eksempelvis koordinerende enklitiske partikler ofte placeres andetsteds i sætningen end subordinerende enklitiske partikler.

Jeg opererer i det følgende primært med tre positioner for grønlandske enklitika: placering på second position, placering på sidste position og placering på andre positioner.

2.3.3 Specielle og simple klitika

Nogle partikler findes både som enklitika og som frie partikler, og disse placeres ikke altid samme sted. Arnold M. Zwicky (1977) foreslår at skelne mellem “special clitics”, “simple clitics” og “bound words”.

“Special clitics” er klitika, som både findes i en umarkeret, bunden form og i en markeret, fri form. Disse partikler har often en “special syntax” og er dermed placeret forskelligt i sætningen i den bundne og frie form. Disse klitika kan tilhøre alle ordklasser (Zwicky 1977: 3-5).

“Simple clitics” er frie morfemer, som fonologisk kan blive reducerede og smelte sammen med et naboord. De reducerede former hører ofte talesproget til, mens de fulde former kan være mere formelle. Klitikaerne følger den ordinære syntaks og den ordinære fonologi.

“Bound words” er klitika, som kun findes i en bunden form. De kan placeres mange steder i sætningen og modificerer ofte hele konstituenten og ikke bare det ord, de står på (Zwicky 1977: 6-7).

For både special og simple clitics gælder det, at der nogle gange kan være helt frit valg mellem den bundne og den frie form – andre gange kan man vælge den frie form for at understrege elementet, eller fordi det står alene i en frase og derfor ikke kan sættes fast på noget ord (Zwicky 1977: 4-6). Det kan være svært at skelne skarpt mellem special og simple clitics, da simple clitics med tiden kan udvikle sig til special clitics.

Et eksempel på en “special clitic” i grønlandsk kan være {luunniit} på sidste ord i sætningen *Savap naasoq nerisimavaa nerisimanngilaaluunniit?*, “Har fåret spist blomsten **eller** ej?” (Saint-Exupéry 2017: 91). Partiklen er her bunden, men den har en allomorf, partiklen *imaluunniit*, som ville have fået placeringen før sidste ord i stedet: *Savap naasoq nerisimavaa imaluunniit nerisimanngilaa?*

Et eksempel på en “simple clitic”, som står samme sted i fri og bunden form kan måske være de demonstrative pronominer som *una*, “den”, “det”, “han”, “hun”, der i efterstillet position kan være klitisk eller et selvstændigt ord: “arnar**una**”: *denne kvinde* eller *det er kvinden* og “arnaq **una**”: *denne kvinde*; men demonstrative pronominer i fri form er som regel foranstillede: “**una** arnaq”: *denne kvinde*. Det er derfor måske alligevel ikke en simple clitic.

“Bound words” kan eksemplificeres med {lu} i eksempelsætningen fra kapitel 1: “Ullaalli ilaanni, seqineq nuilersor**lu**, naasoq imminent nittarpoq.” Her markerer {lu} som nævnt nær samtidighed. Dette kan ikke udtrykkes lige så præcist med et selvstændigt ord. {lu} i denne betydning ser derfor ud til at tilhøre de bundne ord.

Generelt er distinktionen mellem special og simple clitics anerkendt, mens det anses for at være arbitrært, om et klitikon kun findes i bunden eller både i fri og bunden form (Spencer og Luíz 2012: 220; Anderson 2005: 11).

Det er svært at finde eksempler både på simple clitics og på bound words i grønlandsk, hvorfor jeg vil mene, at langt de fleste grønlandske enklitika må høre ind under kategorien special clitics. Der er derfor ingen grund til at tale mere om dette.

2.3.4 Klitikas indbyrdes rækkefølge

Som vi så i afsnit 1.3, deler Knut Bergslands (1955: 84-87) de enklitiske partikler ind i fire klasser, som viser deres indbyrdes rækkefølge:

- {tuq}, {ttaaqq}
- {lu}, {luunniit}, {lusuuq}, {li}
- {mi}
- {guuq}

En partikel må kun efterfølges af partikler længere til nede på listen, så {guuq}{mi} fungerer ikke, men {mi}{guuq} kan godt lade sig gøre. Der er altså regler for, hvordan de enklitiske partikler skal placeres i forhold til hinanden, ligesom vi kender det fra ords placering i en sætning eller affiksers placering i et ord.

Fortescue (1997: 312) inddeler ikke de enklitiske partikler i klasser efter indbyrdes placering, men han kommer med en række regler for, hvad man kan kombinere med hvad, hvorved man kan udlede den samme rækkefølge, dog tilføjet {aasiit} og {guuq}:

{tuq}, {ttaaqq}, {lu}, {luunniit}, {lusuuq}, {li}, {mi}, {aasiit}, {guuq}, {una}, {guuq},

{guuq} kan både stå før og efter demonstrativer, der er eksemplificeret med {una}. Både Bergsland og Fortescue lægger vægt på, at rækkefølgen ikke er undtagelsesløs.

Uden at foretage en meget dyb undersøgelse kan jeg ud fra eksempler i Oqaasileriffiks korpus (Oqaasileriffik 2022a) føje et par regler til:

Både rækkefølgen {aasiit} {guuq} og {guuq} {aasiit} kan forekomme.

{maa(nna)} kan komme før {lu} og {mi} og efter {li}.

{ttaa} kan komme både før og efter {li}.

{tuq} kan komme først eller efter et demonstrativ.

Derudfra kan jeg udvide rækkefølgen:

{tuq}, {ttaa}, {maa(nna)}, {luunniit}, {lu}, {lusuuq}, {li}, {ttaa}, {maa(nna)}, {mi(taava)},
{aasiit}, {aat}, {guuq}, {aasiit}, {una}, {tuq}, {guuq}

Man kan overveje, hvad der ligger til grund for, at nogle af de enklitiske partikler kan stå på flere pladser. Det synes oplagt at knytte det til det faktum, at nogle enklitika har flere betydninger og funktioner, så konjunktionelt enklitikon fx følger adverbialt enklitikon, men det må en anden undersøgelse vise.

Jeg vil ikke i det følgende beskæftige mig med klitikaernes indbyrdes rækkefølge.

2.4 Definition af grønlandske enklitika

Vi har nu set en del eksempler på, hvad der karakteriserer enklitiske partikler og hvilke funktioner, betydninger og placeringer, de kan have. Men hvordan ved man, om et givent morfem er en enklitisk partikel?

Jeg citerede tidligere Andrew Spencer og Ana Luís for at sige, er det ikke muligt at give en definition af enklitiske partikler, som med sikkerhed ekskluderer andre slags morfemer som fleksiver og frie partikler (Spencer og Luís 2013: 149). Måske er det af denne grund, der ikke er tradition for at definere enklitiske partikler i grønlandsk, men Jerrold Sadock gør alligevel et forsøg på det (Sadock 2003: 61):

1. Clitics are added morphologically to full words, not stems. (...)
2. Clitics combine with phrases in the syntax. (...)
3. Clitics are added to a peripheral word of a syntactic phrase.

Sadocks beskrivelse af grønlandske enklitiske partikler er relativt kort, men passer på de fleste enklitika. Det første kriterium siger, at et ord må være færdigbygget, før klitika tilføjes. Klitika følger derfor efter fleksion. Det hænger sammen med Zwicky og Pullums kriterium F (1983:

504), der omhandler rækkefølgen af morfemer. Klitika kan altså sættes på bøjede ord, men bøjning kan ikke komme efter klitika. Det ser ud til altid at holde stik for grønlandsk.

Andet kriterium siger, at selvom den enklitiske partikel rent morfologisk sidder på et ord, opererer den på et syntaktisk niveau, ikke morfologisk. Det svarer til kriterium E hos Zwicky og Pullum. Det holder stik for de fleste partikler, vi normalt omtaler som enklitiske.

Tredje kriterium siger, at enklitiske partikler har en fast placering i syntagmet, enten først eller sidst, men vi har også set, at der findes mange andre placeringer (Fortescue 1997: 312). Dette kommer Sadock også ind på, når han kort efter specifikt omtaler "speech act clitics" (2003: 62): "It is not clear whether the speech act clitics really deserve representation in the syntax itself since their positioning has more to do with the emphasis, contrast, or emotional reaction to part of the meaning of expressions."

Sadocks kriterier ser ud til at kunne fungere som en rettesnor for, hvad man skal kigge efter, når man skal bedømme, om et morfem er et enklitikon. Det ligner umiddelbart nogle af de kriterier, vi allerede har set i afsnit 2.2 (Zwicky og Pullum 1983: 503-504); men hvor de andre kriterier har defineret klitika i forhold til fleksion eller frie ord, vedrører Sadocks kriterier kun enklitiske partikler. De er derfor relativt brede og vil også åbne op for grænsetilfælde, hvor det ikke entydigt kan afgøres, hvad der er tale om. Vi ser eksempler på dette i kapitel 5 og diskuterer i kapitel 6 videre om, hvad enklitiske partikler er.

3. Undersøgelse af enklitiske partikler i grønlandsk

Jeg har valgt at fokusere på de morfemer, som helt sikkert kan tælles med blandt de enklitiske partikler. Det drejer sig om {lu}, {li}, {luunniit}, {mi}, {lusuuq}, {tuq}, {ttaa}, {guuq}, {aasiit}, {maa(nna)} og {mita(ava)}, foruden demonstrativerne, som nok kan diskuteres, men som bør tælles med på grund af deres mulighed for kombination med mange andre enklitika:

Enklitikon	Betydning
{lu}	“og”, “både ... og”, “straks”, “også”
{li}	“men”, “siden”, “præcis”
{luunniit}	“eller”, “enten ... eller”, “selvom”, “endda”, “som helst”
{mi}	“men”, “da”, “jo”, “hvad så med”
{lusuuq}	“ligesom”, “nærmest”
{tuq}	“blot”, “hvad håber du”, “gid det var”
{ttaa}	“også”
{guuq}	“det siges at”, “der blev sagt”
{aasiit}	“som sædvanligt”
{maa(nna)}	“forresten”, “hvordan er det nu”
{mita(ava)}	“hvordan i alverden”
{una}	fokus, “det er”

De fleste af enklitikaerne kan oversættes på flere måder, hvilket tyder på, at de har flere funktioner. I det følgende skal vi se eksempler på, at de kan fungere koordinerende, subordinerende og adverbialt, og modificere subjekt, objekt, et underordnet syntagma eller hele sætningen. Først behandler jeg de enklitika, som primært har konjunktionel funktion, så kommer de mere adverbialt og dem, som kan danne sætninger. Mange af de enklitiske partikler har flere funktioner, og derfor kan rækkefølgen virke lidt inkonsekvent. Jeg samler dog op på det efterfølgende i kapitel 4.

Nogle enklitika findes langt hyppigere end andre og viser derfor flere facetter af anvendelsesmulighederne. Hvor jeg mangler gode eksempler i mine to udvalgte romaner, har jeg suppleret med eksempler fundet via Oqaasileriffiks søgeværktøj *Korpus* (Oqaasileriffik 2022a), samt de eksisterende sprogbeskrivelser, jævnfør afsnit 1.1.

Undersøgelsen af enklitikaerne vil jeg bruge til at skabe et overblik over, hvilken sammenhæng der er mellem klitikaernes funktion og deres placering, hvilket vi ser en oversigt over i bilag II.

3.1 Undersøgelse af {lu}

Som nævnt indledningsvist kan {lu} have mindst to forskellige placeringer og funktioner. Den additive, konjunktionelle funktion bliver nævnt allerede af Poul Egede (1760: 170), men først i de nyere grammatikker, måske startende med Per Langgårds (1997: 81), ser vi, at {lu} også kan have en tidsmæssig betydning, "straks". Jeg vil i det følgende gennemgå disse to og flere andre funktioner af {lu}. Eksemplerne vil samtidig vise, hvor {lu} i hver funktion kan placeres.

{lu} kan koordinere nominalsyntagmer og placeres da på "second position" i det sidste af de koordinerede syntagmer, altså typisk på det første ord i den sidste konjunkt:

1. *Emilie tassaavoq ikinngutiginerpaasaa, ukiorpassuarnilu atuaqatigisimasaa.* (Vebæk 1992: 6)¹⁰

Emilie	tassa-a-voq	ikinnguti-gi-nerpaasa-a,
Emilie.Abs.S	hun-er-Ind.3S	ven-have-den.mest-Abs.S.3SPoss
Emilie	er	hendes bedste ven
ukior-passuar-ni-lu	atuaqati-gisimasa-a.	
år-mange-Lok.P-og	læsemakker-have.haft-Abs.S.3SPoss	
og i mange år	været hendes skolekammerat	

Emilie var hendes bedste ven og hendes skolekammerat gennem mange år.

---

¹⁰ De i denne og senere analyser anvendte termer og forkortelser forklares i bilag III. Abs=absolutiv kasus; Lok=lokativ kasus; Ind=indikativ modus; P=pluralis; S=singularis; 3SPoss=3. person singularis er possessor; Pass=passiv.

Her ser vi, at *ikinngutiginerpaasaa* og *ukiorpassuarni atuaqatigisimasaa* er forbundet med {lu}, som er placeret på første ord i det sidste af de to koordinerede syntagmer.

Nedenfor ser vi koordinering af de tre nominalsyntagmer *nalorninerup*, *ilisimaarinninnginnerup* og *paatsiveeruteqqanerup*. De første syntagmer i sådan en opremsning adskilles som regel af komma, og {lu} er placeret på det første ord i det sidste af de koordinerede syntagmer, nemlig *eqqissiviillortippaannga*:

2. *Nalorninerup, ilisimaarinninnginnerup paatsiveeruteqqanerullu eqqissiviillortippaannga.*
(Korneliussen 2015: 32)

Nalorniner-up, usikkerhed-Rel.S Usikkerheden	ilisimaarinninnginner-up ubekendtskab-Rel.S ukendskabet
paatsiveeruteqqaner-ul-lu forvirring-Rel.S-og og forvirringen	eqqissiviillor-tip-paannga. urolig-gøre-Ind.3P.1SO gjorde mig urolig

Usikkerheden, ukendskabet og forvirringen gjorde mig urolig.

Verbalsyntagmer kan sideordnes med {lu} på samme måde. Ofte er det kun verbet i det første af de koordinerede verbalsyntagmer, der står i overordnet modus, mens de øvrige verber står i subordinat modus, typisk ledsagemåde (Langgård og Langgård 1988: 135-137). I eksemplet her har vi *ungilannarput* i overordnet modus, mens *kapinarlutik* står i underordnet modus:

3. *Umii ungilannarput kapinarlutillu.* (Korneliussen 2015: 27)

Umi-i skæg-Abs.P.3SPoss Hans skæg	ungilan-nar-put klø-forårsage-Ind.3P fik det til at klø
---	---

kapi-nar-lutil-lu.
stikke-forårsage-Leds.4P-og
og fik det til at stikke

Hans skæg fik det til at klø og stikke.

Også subordinerede syntagmer kan koordineres på denne måde. Her bliver det subordinate verbum *angalasimagama* koordineret med ledsagemåde, *sinissimananga*. Igen ser vi, at det er det sidste og ikke det første verbum, der skifter modus til ledsagemåde:

4. *Sivisuumik angalasimagama sinissimanangalu*. (Saint-Exupéry 2017: 35)

Sivisuumik	angalasima-gama	sinissima-nanga-lu.
længe	rejst-Cau.1Sg	sovet-NegLeds.1Sg-og.
Længe	da jeg har rejst	og da jeg ikke har sovet

For jeg har rejst længe, og jeg har ikke sovet undervejs.

I nogle tilfælde kan {lu} placeres på andet og ikke første ord i et syntagme. Det sker ofte ved proprier, som har en tæt sammenknytning, fx *Høje Gladsaxe* eller *Kalaallit Nunaat*, "Grønland". Denne position er stadig dækket af begrebet "second position".

5. *Erik allamik arnaateqalersimavoq najugaqarfigisaminik, Anettemik atilik Høje Gladsaxemilu najugalik*. (Vebæk 1992: 16)

Erik	alla-mik	arnaate-qaler-sima-voq
Erik.Abs.S	anden-Ins.S	kæreste-få-åbenbart-Ind.3S
Erik	en anden	havde fået en kæreste
najugaqarfigisa-minik,	Anette-mik	ati-lik
bopæl-Ins.S.4SPoss	Anette-Ins.S	navn-forsynet.med.Abs.S
som boede hos ham	Anette	ved navn
Høje	Gladsaxe-mi-lu	najuga-lik.
Høje.Abs.S	Gladsaxe-Lok.S-og	bopæl-forsynet.med.Abs.S
Høje	og i Gladsaxe	med bopæl

Erik havde fået en ny kæreste, som han boede sammen med, som hed Anette og boede i Høje Gladsaxe.

6. *Oqaloqatigisimannngisaannarpaa, Kalaallit Nunaannilu ilaqutai apeqqutigisimannngisaannarlugit.* (Vebæk 1992: 19)

Oqaloqatigisima-nngisaannar-paa,	Kalaalli-t	Nuna-anni- lu
tale-aldrig-Ind.3S.3SO	grønlænder-Rel.P	land-Lok.S.3PPoss-og
hun havde aldrig talt om det,	grønlændernes	og deres land
ilaquta-i	apeqqutigisima-nngisaannar-lugit.	
familiemedlem-Abs.P.3SPoss	spørge-aldrig-Leds.3PO	
hans familie	hun havde aldrig spurgt om dem	

Hun havde aldrig talt med ham om det, og hun havde aldrig spurgt til hans familie i Grønland.

{lu} står i begge eksempler på andet led af det sammensatte proprium, fordi det opfattes som ét og ikke to navne. Det ses også ved, at *Høje* ikke kongruerer i kasus med *Gladsaxemi*. Vi ser samtidig, at det både gælder juxtapositioner som *Høje Gladsaxe* og leksikaliserede possessionssyntagmer som *Kalaallit Nunaat*.

{lu} kan også bruges til at forbinde to nominalsyntagmer, hvoraf det ene er underforstået. Det sker, når der kunne have været indsat et personligt pronomen i sætningen.

7. *Tamanna Eriullu oqqassutigisartorujussuanngorpaat.* (Vebæk 1992: 14)

Tamanna	Eriul- lu	oqqassutigi-sar-torujussuanngor-paat.
dette.Abs.S	Erik.Rel.S-og	skændes-pleje-meget-Ind.3P.3SO
Dette	Erik og [hun]	kom jævnligt op at skændes voldsomt

Hun og Erik kom jævnligt op at toppes over det.

Her dækker *Eriullu* over ikke blot Erik, men også et underforstået pronomen i 3. person, "Erik og han/hun/den/det". Pronominets person udledes af fleksionen i verbet *oqqassutigisartorujussuanngorpaat*, der forudsætter et tredjepersonssubjekt i flertal. *Eriup* står i relativ kasus, fordi det er subjekt for et transitivt verbum.

Underforståede pronomener findes både i 1., 2. og 3. person. I eksemplet ovenfor var det 3. person, og nedenfor ser vi et eksempel med 2. person, hvor *Saralu* må betyde "Sara og du".

8. *Fia, Saralu sunikuugassi?* (Korneliussen 2015: 36)

Fia,	Sara- lu	sunikuu-gassi?
Fia.Abs.S	Sara.Abs.S-lu	lave.noget-Cau.2P
Fia	Sara og [du]	hvad lavede I

Fia, har du og Sara lavet noget?

Det er ikke kun subjekter, der ved hjælp af {lu} kan have et koordineret, underforstået pronomen. Dette kan også ses ved andre funktioner, fx ved possessorer:

9. *Saralu aparnerput Arnap ataasinnguamilluunniit pisuussutiginnigilaa.* (Korneliussen 2015: 56)

Sara- lu	aparner-put	Arna-p
Sara.Abs.S-og	kysseri-Abs.S.1PPoss	Arnaq-Rel.S
Sara[s] og [mit]	vores kysseri	Arnaq
ataasi-nngua-mil-luunniit	pisuussutigi-nngi-laa.	
en-lille-Ins.S-endda	skyld.i-ikke-Ind.S.3SO	
endda en enkelt gang	var ikke skyld i	

Ikke en eneste gang var Arnaq skyld i Saras og mit kysseri.

I eksemplet er *Saralu* possessor for *aparnerput*. Sædvanligvis skal sådanne possessorer stå i relativ kasus, men hvis der underforstås et pronomen i 1. eller 2. person, bruges absolutiv kasus (Nielsen 2022: 256).

En sidste konjunktionel brug af {lu} er ved korrelative syntagmer, der ofte kan oversættes til dansk med “både ... og”. Den korrelative brug adskiller sig fra den simpelt koordinerende ved, at {lu} ikke placeres på sidste syntagme, men derimod på det første af de to koordinerede verbalsyntagmer. Det ser vi nedenfor, hvor *imertalersimallutit* og *pujortartalersimasutit* er koordinerede med {lu}, som står på det første af verbalsyntagmerne. *Imertalersimallutit* står samtidig i ledsagemåde frem for participialmåde, som det normalt skulle have været, hvis ordet ikke var koordineret med *pujortartalersimasutit*:

10. *Eqqaamaviuk taamani imertalersimallutillu pujortalersimasutit paaseqqaarakku?*
(Korneliussen 2015: 52)

Eqqaama-viuk	taamani	imerta-lersima-llutil-lu
huske-Int.2S.3SO	dengang	drikke-begynde-Leds.2S-og
Husker du det	dengang	du både var begyndt at drikke
pujortarta-lersima-sutit	paase-qqaa-rakku?	
ryge-begynde-Par.2S	forstå-først-Cau.1S.3SO	
du var begyndt at ryge	jeg først forstod	

Kan du huske, dengang jeg opdagede, at du var begyndt (både) at drikke og ryge?

Også nominalsyntagmer kan koordineres korrelativt. For at markere, at det er en korrelativ og ikke blot en simpel koordinering, kan {lu} markeres på både det første og det andet nominalsyntagme:

11. *Illillu uangalu.* (Nielsen 2022: 53)

Illil-lu	uanga-lu
Dig.Abs.2S-og	mig.Abs.1S-og
Og dig	og mig

Både dig og mig.

En oversættelse med “både ... og” kan virke lidt for tung på dansk, men placeringen af {lu} markerer i hvert fald en tæt forbindelse mellem det koordinerede: ryge-drikke, dig-mig. Ifølge Hansen og Heltoft vil en konstruktion med “både ... og” understrege, at begge udsagn gælder, selvom man måske ikke havde ventet det (Hansen og Heltoft 2011: 973). Det passer fint med de ovenstående eksempler, hvor {lu} ikke kun fungerer konjunktionelt, men også fokuserende eller emfatisk.

Det kan diskuteres, om sådanne korrelativer skal betragtes som konjunktioner eller adverbier (Lemvig-Fog 2009: 61-63). Eftersom den primære funktion er at sideordne, betragter jeg den som en konjunktion, selvom den samtidig sekundært kan fungere fokusadverbielt.

I næste eksempel, hvor {lu} findes på alle de subordinate verbalsyntagmer, virker det dog mere, som om det er en ren opremsning uden fokuserende islæt. Ved et møde eller anden social forekomst vil det i hvert fald være naturligt, at der serveres både kaffe og te, uden at det behøver at blive understreget.

12. (...) *ataatsimiisitsinermi kaffeqarlunilu teeqarlunilu imeqarlunilu kaageeraqassaaq.*
(Avannaata Kommunia 2020)

(...) ataatsimiisitsiner-mi	kaffe-qar-luni- lu	tee-qar-luni- lu
møde-Lok.S	kaffe-være-Leds.4S-og	te-være-Leds.4S-og
(...) under mødet	og der er kaffe	og der er te
ime-qar-luni- lu	kaageera-qa-ssa-aq.	
vand-være-Leds.4S-og	småkage-være-skal-Ind.3S	
og der er vand	der vil være småkager	

(...) *under mødet vil der være (både) kaffe, te, vand og småkager.*

En opremsning kan også have {lu} placeret på blot ét af de subordinate verbalsyntagmer, her *kaffeqarlunilu*, men ikke *teeqarluni*:

13. *Teeqarluni, kaffeqarlunilu kageqassaaq.* (Kommuneqarfiga 2020)

Tee-qar-luni	kaffe-qar-luni- lu	kage-qa-ssa-aq.
te-være-Leds.4S	kaffe-være-Leds.4S-og	kage-være-skal-Ind.3S
Der er te	og der er kaffe	der vil være kage

Der vil (både) være te, kaffe og kage.

Det er ikke muligt at se et fuldstændig klart mønster i, hvornår {lu} ved korrelativ brug står på blot ét af de subordinate syntagmer eller på dem alle. Derimod er det værd at lægge mærke til, at fremtidsderivativet {ssa} i eksempel 12 og 13 kun markeres på det sidste af de koordinerede verber, nemlig det, der står i overordnet modus. Det skyldes, at {ssa} har skopus over alle de koordinerede verber, og at det dermed er hele sætningen, der er markeret for fremtid, og ikke kun det ene verbum. Derimod bliver inkoativ {lir} og aspektuel {sima} gentaget i både *imertalersimallutillu* og *pujortartalersimasutit* i eksempel 10.

I sætninger med negation vil man skulle oversætte med “hverken ... eller” i stedet for “både ... og”. Princippet med at det eller de første verbalsyntagmer skal stå i ledsagemåde er det samme som ovenfor. Her er det verbet *takusaqarnanga*, der skal stå i ledsagemåde i stedet for indikativ:

14. (...) *takusaqarnanga***lu** *tusaasaqarsinnaanngilanga*. (Saint-Exupéry 2017: 81)

(...) takusa-qar-nanga- lu	tusaasa-qar-sinnaa-nngi-langa.
syn-have-NegLeds.1S-og	høren-have-kunne-ikke-Ind.1S
jeg så noget ikke og	jeg kunne ikke høre noget

Jeg kunne hverken se eller høre noget.

Samtidig modificerer derivativet {sinnaa}, “kunne”, ligesom {ssa}, “skulle”, i eksemplet før, hele sætningen og ikke kun det overordnede verbum *tusaasaqarsinnaanngilanga*. Det adskiller de korrelative {lu}’er fra de rent konjunktionelle, hvor sådanne sætningsderivativer som {sinnaa} og {ssa} typisk kun modificerer det syntagme, det er en del af, hvorfor det skal markeres i alle verbalsyntagmer:

15. *Soorunami kaageqassaaq kaffeqassallunilu*. (Sermitsiaq 2013a)

Soorunami	kaage-qa-ssa-aq	kaffe-qa-ssa-luni- lu .
Selvfølgelig	kage-være-skal-Ind.3S	kage-være-skal-Leds.4S-og
Selvfølgelig	der vil være kage	og der vil være kage

Der vil selvfølgelig være kage og (der vil være) kaffe.

Grænsen mellem de {lu}’er, som er simpelt konjunktionelle, “og”, og dem, som er korrelative, “og også”, kan på den måde trækkes ved at kigge på derivativernes skopi, og om {lu} er placeret på det sidste syntagme eller et eller flere af de første syntagmer. Semantisk er der dog ofte ikke den store forskel på, om man vælger den ene eller den anden konstruktion.

Det konjunktionelle {lu} placeres på denne måde forskelligt, alt efter om det er en simpel konjunktionel konstruktion, eller om det er en korrelativ brug. Ved simpel konjunktionel brug placeres {lu} på second position i det sidste af de koordinerede syntagmer, mens {lu} ved korrelativ brug kan placeres på det første eller flere af syntagmerne, som samtidig står i subordinat modus, oftest ledsagemåde.

Hvis {lu} kombineres med andre enklitiske partikler, ser det ud til, at {lu} altid har simpel konjunktionel funktion. Det viser de to næste eksempler. Først har vi sætningen *Kammagalu-aasiit illarsuataalerpoq*, som er koordineret med det forudgående verbalsyntagme. {lu} fungerer her som koordinator, mens {aasiit} er adverbialt:

16. *Kammagalu***lu***aasiit illarsuataalerpoq*. (Saint-Exupéry 2017: 14)

Kamma-ga- lu -aasiit	illarsuataa-ler-poq.
ven-min.Abs.S-og-som.sædvanligt	have.grineflip-begynde-Ind.3S
Og min ven som sædvanligt	han fik grineflip

Og som altid brød min ven ud i latter.

I det andet eksempel har vi kombinationen af {ttaa}, "også", og {lu}. Igen koordinerer {lu} det første verbalsyntagme *imissaaruppunga* med det efterfølgende, mens {ttaa} fungerer adverbialt:

17. (...) *imissaaruppunga uangattaar***lu** *nuannaassagaluqaanga eqqissiivillunga puilasumut pisorujoorsinnaasuugaluaruma*. (Saint-Exupéry 2017: 74)

(...) imi-ssa-arup-punga	uanga-ttaar- lu
vand-kommende-mangle-Ind.1S	jeg.Abs.1S-også-og
(...) jeg vil mangle vand	og også jeg
nuannaa-ssa-galua-qa-anga	eqqissii-vil-lunga
glad-skulle-ellers-meget-Ind.1S	roligt-meget-Leds.1S
jeg ville ellers blive meget glad	idet jeg er helt rolig
puilasu-mut	pisorujoor-sinnaa-suu-galuar-uma.
kilde.Trm.S	slentre-kunne-en-ellers-Con.1S
til kilden	hvis jeg ellers kunne gå

Jeg kommer til at mangle vand, og også jeg ville blive meget glad, hvis jeg i ro og mag kunne gå til kilden.

{lu} kan altså fungere koordinerende, men det kan også fungere adverbialt, som vi skal se nu. Oftest sker det, når {lu} er placeret på et verbum i participialmåde. I det næste eksempel ser vi

det i ordet *nuisorlu*, som viser, at solopgangen og skabelsen skete næsten samtidigt. Umiddelbart ligner {lu} en subordinerende konjunktion, når der oversættes “straks da”; men også uden {lu} ville *seqineq nuisoq* have været underordnet *pinngorama*. Underordningen markeres dermed i verbalmåden og ikke i enklitikonnet, og enklitikonnet føjer da ekstra betydning til, der kan fortolkes adverbielt, her “straks”. Participialmåden viser altså her, at *nuisoq* er underordnet *pinngorama*, mens {lu} fungerer adverbielt og markerer, at de to handlinger sker næsten samtidigt:

18. *Asulumi seqineq nuisorlu pinngorama ...* (Saint-Exupéry 2017: 29)

Asu-lu-mi	seqineq	nui-sor-lu	pinngor-ama
Endda-og-men	sol.Abs.S	dukke.op-Par.3.S-straks	skabe-Cau.1S
Og oven i købet	solen	straks da den stod op	jeg blev skabt

Og jeg blev endda til, straks da solen stod op.

Det er den samme konstruktion, som vi så i eksempelsætningen i indledningen. Når {lu} skal have denne strakslige betydning, kræver det, at det er placeret på verbet, og dermed også på sidste ord i det subordinerede verbalsyntagma.

At de to handlinger ikke sker fuldstændig samtidigt, kan måske ses endnu tydeligere, når det er samme subjekt, der foretager begge handlinger:

19. *Tassungali killillunilu imminut unitsippoq.* (Saint-Exupéry 2017: 30)

Tass-unga-li	killil-luni-lu	immi-nut	unitsip-poq.
hertil-Trm-men	begrænse-Leds.4S-straks	selv-Trm	standse-Ind.3S
Men hertil	idet den nåede	sig selv	den standsede

Men da den nåede dertil, standsede den sig selv.

Her må blomsten være nået frem til et punkt, før den standser op.

{lu} kan altså bruges til at præcisere nær samtidighed eller tæt rækkefølge i sætninger med enten flere subjekter og verbet i participialmåde, eller med ét subjekt og verbet i ledsagemåde.

Især sammen med pronominer kan {lu} betyde “også”, hvorved der kommer fokus på den konstituent, som {lu} modificerer, og samtidig markerer det, at der er tale om flere subjekter, objekter, eller hvilket ord {lu} nu modificerer:

20. *Uangalu maqaaseqaakkit.* (Korneliussen 2015: 39)

Uanga-lu	maqaase-qa-akkit.
jeg.Abs.S.1S-også	savne-meget-Ind.1S.2SO
Også jeg	jeg savner dig meget

Også jeg savner dig meget.

Her markerer {lu} altså, at der ikke kun er tale om, at *uanga* savner, men også at en anden (nævnt tidligere i konteksten) savner. Derfor kan man kalde denne funktion af {lu} for anaforisk. Denne funktion finder vi også hos {ttaaq}.

Endelig er der også en del ord, som er leksikaliseret med {lu}, fx {aamma}{lu}, som betyder “og”, “også”, “mere”, og {kiisa}{lu}, som betyder “endelig” eller “til sidst”. Her skal {lu} normalt ikke betragtes som et selvstændigt enklitikon, men som en del af det leksikaliserede ord.

For at opsummere kan vi sige, at {lu} i simpel koordinerende funktion bliver placeret på second position i det sidste af de syntagmer, det koordinerer (eks. 1, 2). Syntagmerne kan være verbale eller nominale, og forskellige syntagmer kan også koordineres med hinanden. Er det verbalsyntagmer, der skal koordineres, ændres verbets modus i det sidste syntagme ofte til en underordnet modus, typisk ledsagemåde (eks. 3, 4). “Second position” betyder ikke nødvendigvis “første ord”, hvis første ord er tæt knyttet sammen med det eller de følgende ord, fx i forbindelse med en juxtaposition (eks. 5, 6). {lu} kan også både være koordinerende og underforstå et pronomen (eks. 7, 8, 9).

I korrelativ funktion, “både ... og”, står {lu} oftest på det første af to verbalsyntagmer, der skal sideordnes, og men kan også stå på begge alle. Samtidig skifter modussen i det eller de første verbalsyntagmer oftest til ledsagemåde (eks. 10). Er der flere verbalsyntagmer, der skal sideordnes, kan {lu} stå på et eller flere af de første verbalsyntagmer (eks. 12, 13). Er sætningen negeret, gælder de samme regler, og der oversættes med “hverken ... eller” (eks.

14). Også nominalsyntaxmer kan også koordineres korrelativt. I så fald markeres {lu} på begge syntagmer (eks. 11).

I korrelativ funktion kan nogle derivativer, fx {ssa} eller {sinnaa}, når de står på det overordnede verbum, modificere hele sætningen, hvorved man kan undlade at føje derivativet til de øvrige verber i underordnet modus (eks. 10, 13, 14). Er der tale om en simpel koordinering, kan det føjes til dem alle (eks. 15).

Tilsyneladende har {lu} i kombination med andre enklitiske partikler altid simpel koordinerende funktion (eks. 16, 17).

{lu} kan også have rent adverbial funktion og markere tæt tidslig rækkefølge. I det tilfælde skal partiklen stå på et underordnet verbum i participialmåde eller ledsagemåde. Det er typisk det første verbum i sætningen (eks. 18, 19).

{lu} kan desuden betyde "også" (eks. 20) og indgår i en del leksikaliseringer.

De mange muligheder gør, at det sommetider kan være svært helt præcist at fastslå, hvilken funktion {lu} har i sætningerne.

3.2 Undersøgelse af {li}

Den enklitiske partikel {li} har ligesom {lu} flere funktioner. Igen er der dels en koordinerede funktion, "men", dels en tidslig funktion, "siden", som kan være subordinerende eller adverbial. Derudover kan den præcisere en sammenligning med ækvalis {tut} eller partiklen "soorlu", "ligesom", på samme måde som også den enklitiske partikel {lusuuq}, "nærmest", kan.

Koordination med {li} er adversativ og kan ske mellem alle ordklasser, idet enklitikonnet betegner et modsætningsforhold mellem de koordinerede syntagmer, eller at det sidste af de koordinerede syntagmer er overraskende på baggrund af det første (Hansen og Heltoft 2011: 962). Oftest er det verbalsyntaxmer, {li} koordinerer. Nedenfor ses dels koordination af verbalsyntaxmer, dels af nominalsyntaxmer. {li} skal i koordinerende funktion placeres på second position i sidste konjunkt. I første eksempel er verbalfrasen *tamatigut akisarpoq* koordineret med den foregående sætning ved hjælp af {li}:

21. *Tamatigulli akisarpoq: (...)* (Saint-Exupéry 2017: 9)

Tamatigul-li	akisar-poq
altid-men	svare-Ind.3S
Men altid	han svarede

Men han svarede altid: (...)

I næste sætning har vi *akunnaatsumi* og *ataqqinarpaluttumi*, som begge lægger sig som adnominale kongruensadled til *issiavissaarsuarmi*. At det simple og majestætiske er modsætninger, markeres med det adversative {li}:

22. *Kunngi issiavissaarsuarmi akunnaatsumi ataqqinarpaluttumili issiavoq (...)*
(Saint-Exupéry 2017: 34)

Kunngi	issiavissaarsuar-mi	akunnaatsu-mi
konge-Abs.S	tronstol-Lok.S	enkel-Lok.S
Kongen	på tronestolen	på simpel
ataqqinarpaluttu-mi-li	issia-voq	
majestætisk-Lok.S-men	sidde-Ind.3S	
men på majestætisk	han sad	

Kongen sad på en simpel, men majestætisk tronstol.

Når {li} står på sidste ord i et verbalsyntagma, får det typisk betydningen “siden” og fungerer ikke længere koordinerende, men subordinerende, idet verbalsyntagmet med {li} er underordnet hovedsætningen. Verbalsyntagmet kan både stå først og sidst i perioden, og verbet står i underordnet modus.

Nedenfor udgør sidste ord, *qimagummat*, en subordinat sætning, som uden {li} ville kunne fortolkes temporalt eller kausalt og oversættes “da ...”. {li} markerer, at betydningen er tidslig og samtidig, at det handler om en tidsperiode, ikke et tidspunkt. Det oversættes derfor med “siden ...”:

23. *Maanna ukiut arfinillit qaangiuteriikatapput kammaga savaatini nassarlugu qimagummalli.* (Saint-Exupéry 2017: 18)

Maanna	ukiut	arfinilli-t	qaangiute-riikatap-put
nu	år.Abs.P	seks.Abs.P	være.ovre-allerede-Ind.3P
Nu	år	seks	de er allerede gået
kamma-ga		savaati-ni	nassar-lugu
ven-Abs.S.1SPoss		får-Abs.Sg.4SPoss	medbringe-Leds.3SO
min ven		sit får	med det

qimagum-mal-li.
gå.bort-Cau.3S-siden
siden han gik sin vej

Nu er der allerede gået seks år, siden min ven gik sin vej med sit får.

Ovenfor ser vi, at {li} er sat på verbet *qimagummat* i kausativ modus. Nedenfor står verbet i participialmåde, *ukioqartunga*, og det ses tydeligt, at enklitikonnet står på verbet og ikke på second position, som ville have været på højre side af *tassami*. Igen er der tale om en subordinerende funktion, fordi det er et helt verbalsyntagma, der underordnes, og ikke blot et adverbium.

24. *Tassami arfinilinnik ukioqartungali inersimasut titartaarusussuseerutsissimavaannga (...).* (Saint-Exupéry 2017: 10)

Tassami	arfinilin-nik	ukio-qar-tunga-li
Nemlig	seks-Ins.P	år-have-Par.1S-siden
Nemlig	seks	siden jeg var X år
inersimasu-t	titartaa-rusussuse-erut-sissima-vaannga (...)	
voksen-Abs.P	tegne-lyst-fjerne-få.til-Ind.3P.1SO	
voksne	de fjernede min lyst til at tegne	

Siden jeg var seks år, har jeg ikke haft lyst til at tegne på grund af de voksne.

{li} kan også stå på tidsudtryk, som ikke er verbale. {li} er da adverbial og har ligesom i den subordinerende funktion tidslig betydning, "siden". Det ser vi i næste eksempel, hvor {li} er hæftet på tidsadverbiet *taamani*:

25. *Silassorippasigisannik naapitsigaangama titartagara siulleq, taamani-li toqqortarisimasara, atorlugu misilittaasarpunga.* (Saint-Exupéry 2017: 8)

Silassorip-pasi-gisa-nnik	naapitsi-gaangama		
klog-virke-betragtet.som-Ins.S.1SPoss	møde-lteCau.1S		
En, som jeg syntes så intelligent ud	hver gang jeg mødte		
titartaga-ra	siulleq,	taamani-li	
tegning-Abs.S.1SPoss	først.Abs.S	dengang-siden	
min tegning	første,	siden dengang	
toqqortari-sima-sa-ra,	ator-lugu	misilittaasar-punga.	
gemt-Abs.S.1SPoss	bruge-Leds.3SO	afprøve-Ind.1S	
som jeg havde gemt	ved brug af den	jeg prøvede ham af	

Hver gang jeg mødte en, som virkede intelligent, satte jeg ham på prøve ved [at vise ham] min første tegning, som jeg har gemt siden dengang.

Hvis flere ord tilsammen danner et nominalt tidsudtryk, står {li} på det sidste ord i nominalsyntagmet:

26. *Silarsuarli qaammatip ataatsip matuma siornatigulli ikkunnaarsimavoq.* (Sermitsiaq 2022)

Silarsuar-li	qaammati-p	ataatsi-p	matuma
verden.Abs.S-men	måned-Rel.S	en-Rel.S	denne.Rel.S
Men verden	måneds	ens	dennes
siorn-atigul-li	ik-kunnaarsima-voq.		
forende-Via.S.3SPoss-siden	være-ikke.længere-Ind.3S		
siden før den	den har ikke længere været		

Men verden er ikke længere, [hvad den var] for en måned siden.

Qaammatip ataatsip matuma er possessor til *siornatigut*. Fordi {li} her er placeret på sidste ord i possessionssyntagmet og ikke første, formoder jeg, at {li} i tidsadverbiel funktion generelt placeres på sidste ord i syntagmet. Det er dog muligt, at placeringen egentlig er kernen og ikke sidste ord, men jeg er ikke stødt på nogle eksempler, der viser dette entydigt. Kernen og sidste ord er det samme i ovenstående eksempel.

Nogle partikler har sammen med {li} en leksikaliseret betydning, fx {qan̄a}{li}, hvor morfemerne læst hver for sig betyder “siden hvornår”, men tilsammen betyder “længe”:

27. *Titartagaq peqqissaaruteqqissaarpara ikinngutikka mianersoqqullugit navianartumut nalusatsinnut qangali uatsinnik navianartorsiortitsisimasumut.* (Saint-Exupéry 2017: 22)

Titartagaq	peqqissaarute-qqissaar-para	ikinnguti-kka
tegning.Abs.S	påpasselig-omhyggeligt-Ind.1S.3SO	ven-Abs.P.1SPoss
Tegning	jeg har været meget omhyggelig med den	mine venner
mianerso-qqu-llugit	navianartu-mut	nalusa-tsinnut
forsigtig-få.til-Leds.3PO	fare-Trm.S	ukendt-Trm.S.1PPoss
få dem til at være forsigtige	faren	som vi ikke har kendt
qanga-li	ua-tsinnik	navianartorsiortitsisima-su-mut.
dengang-siden	os-Ins.S.1PPoss	bragt.i.fare-en.som-Trm.S
længe	vi	have været i fare

Jeg har været meget omhyggelig med tegningen for at advare mine venner mod den for os ukendte fare, som vi har svævet i længe.

Der er dog færre af den slags leksikaliseringer med {li}, end der er med {lu}.

I de to næste eksempler ser vi, at {li} sammen med ækvalisendelsen {tut} får graduerende betydning. For at understrege gradueringen kan det ofte oversættes med “helt som” eller “akkurat som”, men der er ikke væsentlig betydningsforskel på {tut} og {tut}{li} (Fortescue 1997: 170). Eftersom {tut} er en kasusendelse og dermed ikke findes på verber, kan {li} i denne graduerende betydning kun findes på nominer, pronominer og partikler.

28. *Titartagarali piviusutulli inequnartiginnilaq.* (Saint-Exupéry 2017: 10)

Titartaga-ra-li		piviusu-tul-li	inequnar-tigi-nngi-laq.
tegning-Abs.S.1SPoss-men		virkelig.Aeq.S-helt	kær-så-ikke-Ind.3S
Men min tegning		helt som virkeligheden	er ikke lige så kær

Men min tegning er ikke helt så kær som virkeligheden.

29. *Taava ulloq piumasattulli takitigilissaaq.* (Saint-Exupéry 2017: 50)

Taava	ulloq	piumasa-ttul-li	taki-tigi-li-ssa-aq.
så	dag.Abs.S	ønske-Aeq.S.2SPoss-helt	lang-så-begynde-skal-Ind.3S
Så	dagen	akkurat som du vil have	den skal blive så lang.

Så vil dagen blive akkurat så lang, som du ønsker.

Den samme forstærkning kan forekomme ved andre sammenligninger, dog sjældnere. Er sammenligningen ikke markeret med ækvalis {tut}, kan den markeres med den frie partikel *soorlu*:

30. *Nipiliornermali pulateriaarsuk eqqissivilluni sioqqanut perralisippaa, soorlulimi imeq tissaluttoq sioqqanut morsuinnartoq.* (Saint-Exupéry 2017: 82)

Nipiliorner-ma-li		pulateriaarsuk	eqqissi-vil-luni
støjen-Rel.S.1SPoss-men		slange.Abs.S	stille-helt-Leds.4S
Men min støj		slangen	idet den helt stille
sioqqa-nut	perrali-sip-paa,	soorlu-li-mi	imeq
sand-Trm.P	glide.let-få.til-Ind.3S.3SO	ligesom-helt-men	vand.Abs.S
mod sandet	den fik den til at glide let	helt ligesom	vand
tissaluttoq	sioqqa-nut	morsu-innar-toq.	
stiv.Abs.S	sand-Trm.P	synke-bare-en.som.Abs.S	
stråle	gennem sandet	som bare synker ned	

Men min støj fik slangen til stille at glide gennem sandet, præcis ligesom en vandstråle, der synker ned gennem sandet.

I kombination med andre enklitiske partikler vil {li} altid være den første af enklitikaerne. I eksemplet nedenfor fungerer {li} i *uattullimi* ligesom i eksemplet ovenfor som forstærkning af sammenligningen, og {mi} fungerer emphatisk, begrundende eller måske adversativt.

31. *Uattullimi sianiitsigisimavutit.* (Saint-Exupéry 2017: 34)

Ua-ttul-li-mi	sianiit-sigisima-vutit.
jeg-Aeq.1S-helt-for	dum-så-Ind.2S
Helt ligesom mig	du har været så dum.

Du har været præcist lige så dum som mig.

{li} i kombination med andre enklitika vil dog ofte have adversativ og ikke forstærkende funktion, ligesom nedenfor, hvor enklitikonnet fungerer som konjunktion og forbinder de to verbalsyntagmer *tiigerit ersiginngilakka* og *sueruna nuannarinngivikkiga*:

32. *Tiigerit ersiginngilakka, suerliuna nuannarinngivikkiga.* (Saint-Exupéry 2017: 30)

Tiiger-it	ersigi-nngi-lakka,
tiger-Abs.P	frygte-ikke-Ind.1S.3PO,
Tigre	jeg er ikke bange for dem,
suer-li-una	nuannari-nngi-vik-kiga.
træk-men-være.sådan	lide-ikke-meget-Par.1S.3SO
Men det er sådan, at træk	det kan jeg virkelig ikke lide

Jeg er ikke bange for tigre, men jeg bryder mig virkelig ikke om træk.

{li} har altså ligesom {lu} flere funktioner. Først så vi den koordinerende funktion. Når {li} fungerer koordinerende, sker det adversativt, og {li} placeres på første ord i det sidste af de koordinerede syntagmer. Både verbalsyntagmer og nominalsyntagmer kan koordineres (eks. 21, 22).

{li} kan også have subordinerende funktion og kan da oversættes "siden". I subordinerende funktion skal {li} placeres på verbet i det underordnede syntagme, men syntagmet har en relativt fri placering og kan både stå før og efter det overordnede verbalsyntagme (eks. 23, 24).

Den adverbielle funktion af {li} ligner semantisk til forveksling den subordinerende. {li} placeres på et tidsudtryk og oversættes med “siden”, men tidsudtrykket er ikke verbalt (eks. 25). Består tidsudtrykket af flere ord, placeres {li} på det sidste af disse (eks. 26).

En anden adverbial funktion af {li} finder vi i kombination med ækvalis {tut} eller sammenligningspartiklen *soorlu* (eks. 28, 29, 30). Her fungerer enklitikonnet forstærkende eller præciserende.

Der findes også leksikaliseringer med {li} (eks. 27). Når {li} kombineres med andre enklitiske partikler, står {li} tilsyneladende altid først. Dette gælder uanset, om det er i koordinerende, subordinerende eller adverbial funktion (eks. 31, 32).

{li} har altså både koordinerende, subordinerende og adverbial funktion, hvilket gør partiklen temmelig alsidig. Det er dog som regel uproblematisk at skelne mellem de forskellige funktioner.

3.3 Undersøgelse af {luunniit}

{luunniit} er ligesom {li} en enklitisk partikel, der både kan koordinere, subordinere og fungere adverbialt.

Syntagmer, oftest af samme ordklasse og samme kasus eller modus, kan koordineres disjunktivt med {luunniit}. Enklitikonnet står da på second position i sidste syntagme og kan oversættes med “eller”. Her består det sidste koordinerede syntagme af ordet *imimininnguami*:

33. *Taamaattorlu ujagaq ruusami ataasiinnavimmi imimininnguamiluunniit nassaarineqarsinnaavoq.* (Saint-Exupéry 2017: 79)

Taamaattor-lu	ujagaq	ruusa-mi	ataasiinnavimmi
alligevel-og	søgt.Abs.S	rose-Lok.S	en-bare-helt.Lok.S
Og alligevel	det eftersøgte i en rose		i en eneste
imi-mini-nnguami- luunniit		nassaarineqarsinnaavoq.	
vand-stump-lille.Lok.S-eller		findes-kunne-Ind.3S	
eller i en smule vand		det kunne findes	

Og alligevel kunne det, der blev ledt efter, findes i en enkelt rose eller i en smule vand.

Ovenfor ser vi {luunniit} koordinere to nominalsyntagmer, mens det nedenfor gælder to verbalsyntagmer. I modsætning til, hvad vi så ved koordination med {lu}, ændres modussen som regel ikke til ledsagemåde ved {luunniit}. Både *nerisimavaa* og *nerisimanngilaa* står derfor i en overordnet modus, indikativ:

34. *Savap naasoq nerisimavaa nerisimanngilaaluunniit?* (Saint-Exupéry 2017: 91)

Sava-p	naasoq	nerisima-vaa	nerisima-nngi-laa-luunniit?
får-Rel.S	blomst.Abs.S	spise-Ind.3S.3SO	spise-ikke-Ind.3S.3SO-eller
Fåret	blomsten	har det spist den	eller har det ikke spist den

Har fåret spist blomsten eller ej?

Sættes {luunniit} på begge syntagmer, kan det have korrelativ funktion, ligesom vi så med {lu}. I korrelativ koordinerende funktion fungerer {luunniit} disjunktivt ligesom i simpel koordinerende funktion. Det oversættes med “enten ... eller” eller “hverken ... eller”. Her er det nominet *ataataq* og pronominet *uanga*, der er koordinerede:

35. *Taamaaliussappullu Ataatarluunniit uangaluunniit ilisimannginnamisigut.* (Biibili 2000: Johs. 16:3)

Taamaaliu-ssa-ppul-lu	Ataatar-luunniit	uanga-luunniit
gøre.sådan-skal-Ind.3P-og	Far.Abs.S-eller	jeg.Abs.1S-eller
Og de skal gøre sådan	hverken Faderen	eller jeg

ilisima-nngin-namisigut.
kende-ikke-Cau.4P.1PO
fordi de ikke har kendt os

Og det skal de gøre, fordi de hverken har kendt Faderen eller mig.

På samme måde kan også verbalsyntagmer koordineres korrelativt. {luunniit} skal da stå på sidste position i verbalsyntagmerne. Der ser vi ved at {luunniit} ikke står på *innermik* i verbalsyntagmet *innermik ikitseqattaarluni*:

36. (...) *seqqorluni**luunniit** innermik ikitseqattaarluni**luunniit** tikikkiartornini kalerriutiginiartarpaa.* (Jakobsen 2005)

<i>seqqor-luni-luunniit</i>	<i>inner-mik</i>	<i>ikitse-qattaar-luni-luunniit</i>
skyde-Leds.4S-eller	ild-Ins.S	tænde-igen-Leds.4S-eller
Eller han vil skyde	ild	eller han vil tænde
<i>tikikkiartorni-ni</i>	<i>kalerriutigi-niar-tar-paa</i>	
ankomst-Abs.S.4SPoss	advare.om-ville-plejer-Ind.3S.3SO	
sin ankomst	han vil advare om det	

Han ville varsle sin ankomst ved enten at skyde eller tænde ild.

{luunniit} kan dog også have andre funktioner end de koordinerende. Sætter man {luunniit} på det sidste ord i et verbalsyntagma, kan det give udtryk for en overraskende begivenhed i en koncessiv sætning, og det kan da oversættes “selvom” eller “selv når”. Ofte bruges det til at understrege betydningen af derivativet {galuar}, “ellers”, i samme ord. I så fald er verbet med {luunniit} typisk i subordinat modus og kan stå før eller efter hovedverbalsyntagmet. I de næste to eksempler ser vi {luunniit} henholdsvis på *toqussagaluaraanni* i iterativ participialmåde og placeret først i sætningen, og på *sinikkaluarluni* i ledsagemåde og placeret sidst i sætningen:

37. *Toqussagaluaraannil**uunniit** kammalaateqarsimaneq taama nuannertigisoq.*
(Saint-Exupéry 2017: 74)

<i>Toqu-ssa-galuar-aanni-luunniit</i>	<i>kammalaate-qar-sima-neq</i>
dø-skulle-ellers-når.ltePar-selvom	ven-have-haft-det.at.Abs.S
Selvom man ellers skal dø	det at have haft en ven
<i>taama</i>	<i>nuanner-tigi-soq.</i>
så	dejlig-meget-Par.3S
så	det er meget dejligt

Selvom man skal dø, er det så dejligt at have haft en ven.

38. *Naasup taassuma assinga qullertulli qaamanerivaa sinikkaluarluni**luunniit**.*

(Saint-Exupéry 2017: 76)

Naasu-p	taassuma	assing-a
blomst-Rel.S	denne.Rel.S	billede-Abs.S.3SPoss
Blomsts	dennes	billedet af den
quller-tul-li	qaamaneri-vaa	sinik-kaluar-luni- luunniit .
lampe-Aeq.S-helt	lyse-Ind.3S.3SO	sove-ellers-Leds.4S-selvom
helt som en lampe	den lyser som den	selvom han ellers sover

Billedet af denne blomst lyser i ham nøjagtigt som en lampe, selv når han sover.

Også i eksemplet nedenfor ser vi {luunniit} i koncessiv funktion. Igen er enklitikonnet er placeret på sidste plads i verbalsyntagmet *sanaartornermi aningaasartuutit qaffasinnerujussuugaluar-pata*, altså på verbet *qaffasinnerujussuugaluar-pata*. Ligesom i de ovenstående eksempler står verbet i subordinat modus, denne gang konditionalis:

39. (...) *takutippaa, sanaartornermi aningaasartuutit qaffasinnerujussuugaluar-pata**luunniit***

(...) *pilersaarut atasinnaasoq (...)*. (Sermitsiaq 2021)

(...) takutippaa,	sanaartorner-mi	aningaasartuuti-t
vise-Ind.3S.3SO	byggeri-Lok.S	omkostning-Abs.P
Det viser det	i byggeriet	omkostningerne
qaffasin-nerujussuu-galuar-pata- luunniit		pilersaarut
høj-meget-ellers-Con.3P-selvom		plan.Abs.S
selv hvis de stiger meget		planen

atasinnaasoq (...).

hænge.sammen-kunne-Par.3S

den kan hænge sammen

Det viser, at selv hvis byggeomkostningerne stiger en del, kan planen holde.

Den koncessive funktion af {luunniit}, som vi har set i eksemplerne ovenfor, er konjunktionelt subordinerende. Det kan vi se dels ved at verberne står i subordinate modi, dels af at de koncessive verbalsyntagmer ikke ville have kunnet stå alene.

{luunniit} kan også fungere forstærkende og gengives med “endda”. Det ses tydeligst, at funktionen er forstærkende og ikke koncessiv, når enklitikonnet står på et verbum i overordnet modus. Funktionen er da ikke konjunktionel, men adverbial. I eksemplet herunder står verbet *qivianngilaa* i den superordinate modus indikativ:

40. *Angut taanna pisassaqaangaarami ataqqinartuaraq apuummat qivianngilaaluunniit.*

(Saint-Exupéry 2017: 43)

Angut	taanna	pisassa-qa-ngaar-ami
mand.Abs.S	denne.Abs.S	gøremål-have-meget-Cau.4S
Mand	denne	fordi han havde mange gøremål
ataqqinartuaraq	apuum-mat	qivia-nngi-laa- luunniit .
den.lille.prins.Abs.S	ankomme-Cau.3S	vende.sig-ikke-Ind.3S.3SO-endda
Den Lille Prins	da han kom	han vendte sig ikke engang

Fordi denne mand havde meget at lave, rettede han ikke engang sin opmærksomhed mod Den Lille Prins, da denne ankom.

{luunniit} kan ligesom andre enklitika optræde flere gange i samme periode. I eksemplet nedenfor ses både den konjunktionelle brug af {luunniit}, *allaalluunniit*, og den forstærkende, *nungussinnaanavianngikkaalluunniit*. Denne gang står det forstærkende {luunniit} på et verbum i subordinat modus, participialmåde. Det må dog fortolkes adverbialt og ikke konjunktionelt, da verbet også uden enklitikonnet ville have stået i participialmåde:

Det anførende verbede *nassuiaappara*, “jeg forklarede ham”, har tre underordnede, sidestillede verbalsyntagmer, *baobabit orpigaaraanngitsut*, “at baobaber ikke er små buske”, *orpissuusut oqaluffittut portutigisut*, “at de er store træer så høje som kirker”, og *taakku orpik baobabi ataaseq nungussinnaanavianngikkaat*, “at de næppe kan opæde et baobabtræ”. De tre verbalsyntagmer står alle i den subordinate modus participialmåde, fordi de er anført af *nassuiaappara*.

41. *Nassuiaappara baobabit orpigaaraanngitsut orpissuusulli oqaluffittut portutigisut allaalluunniit nagguaatsorpassuarnik nassaraluarpat, taakku orpik baobabi ataaseq nungussinnaanavianngikkaalluunniit.* (Saint-Exupéry 2017: 20)

Nassuiaap-para	baobabi-t	orpiga-ara-a-nngit-sut	
forklare-Ind.1S.3SO	baobabtræ-Abs.P	busk-lille-være-ikke-Par.3P	
Jeg forklarede ham	baobabtræer	at de ikke er småbuske	
orpi-su-u-sul-li	oqaluffit-tut	portu-tigi-sut	
træ-stor-være-Par.3P-men	kirke-Aeq.P	høj-så-Abs.P	
men de er store træer	som kirker	så høje	
allaal-luunniit	nagguaatsor-passuar-nik	nassa-raluar-pat,	
oven.i.købet-og	elefant-mange-Ins.P	medbringe-ellers-Con.3P	
og endda	mange elefanter	hvis de medbragte	
taakku	orpik	baobabi	ataaseq
de.Rel.P	træ.Abs.S	baobab.Abs.S	et.Abs.S
de	træ	baobab	et

nungus-sinnaa-navianngik-kaal-luunniit.

spise.op-kunne-næppe-Par.3P.3SO-end

de kunne end ikke opæde det

Jeg forklarede ham, at baobabtræer ikke er småbuske, men at de er store træer så høje som kirker, og at selv hvis de medbragte en flok elefanter, ville de ikke engang kunne spise et enkelt baobabtræ.

Den samme forstærkende effekt kan opnås ved at placere {luunniit} på kernen i et nominalsyntaxme, der er tilknyttet et verbum, som indeholder en nægtelse. Nominalsyntaxmet kan fungere som subjekt, objekt eller adverbialt led. Det er nominalsyntaxmet og ikke verbet, der bliver fokuseret, selvom der kræves en nægtelse i verbet eller et negativt verbum som *naluaa*:

42. *Qimuttuitsunik aquttulluunniit tamanna naluaa (...)* (Saint-Exupéry 2017: 72)

Qimuttuitsu-nik	aquttu-l- luunniit	tamanna	nalua-aa
tog-Ins.P	fører-Rel.S-endda	dette.Abs.S	ikke.vide-Ind.3S.3SO
Tog	føreren endda	dette	han ved det ikke

Ikke engang lokoføreren ved det.

43. *... nutsakkaluunniit suli aaqqinngilakka ...* (Saint-Exupéry 2017: 29)

nutsa-kka- luunniit	suli	aaqqi-nngi-lakka
hår-Abs.P-endda	stadig	ordne-ikke-Ind.1S.3PO
Endda mit hår	stadig	jeg har ikke ordnet det

Ikke engang mit hår har jeg ordnet.

I de to eksempler ovenfor fungerer *qimuttuitsunik aquttup* og *nutsakka* som henholdsvis subjekt og objekt. Nedenfor ses samme forstærkende effekt ved på adverbialleddene *qinngussuarmik* og *sapaatip-akunnerinnaanut*:

44. *Nalunngereerpara (...)* *allanik ulloriaqarmat, ilaalu mikingaaramik qinngussuarmilluunniit takuneqarsinnaanngingajattut.* (Saint-Exupéry 2017: 16)

Nalunnge-reer-para (...)	alla-nik	ulloria-qar-mat,
vide-allerede-Ind.1S.3SO	andre-Ins.P	stjerne-være-Cau.3S
Jeg ved allerede	andre	at der findes stjerner
ila-a-lu	miki-ngaar-amik	qinngussuar-mil- luunniit
del-Abs.P.3SPoss-og	lille-meget-Cau.4P	kikkert-Ins.S-endda
og nogle af dem	fordi de er meget små	endda med en kikkert

takuneqar-sinnaa-nngi-ngajat-tut.

ses-kunne-ikke-næsten-Par.3P

at de næsten ikke kan ses

Jeg vidste allerede, (...) at der fandtes andre stjerner, og at nogle af dem var så små, at de næsten ikke engang kunne ses med en kikkert.

45. *Sapaatip-akunnerinnaanulluunniit imissara naammangilaq.* (Saint-Exupéry 2017: 9)

Sapaatip-akunner-inna-anul- luunniit	imissar-a	naamma-nngi-laq.
uge-kun-Trm.S.3SPoss-endda	vand-S.1SPoss	række-ikke-Ind.3S
Endda til en uge	mit vand	det rækker ikke

Ikke engang en uge rækker mit vand til.

Føjes {luunniit} til visse partikler med spørgefunktion, fx *sumut*, “hvorhen” eller *qaqugu*, “hvornår”, fungerer det også forstærkende og oversættes med “som helst”. Ifølge Fortescue (1997: 312) skal {luunniit} altid føjes til spørgeordet, hvis der er sådan et, uanset hvilken position, det står på. Igen ses det primært, når verbet er benægtet.

46. *Kapinartut sumulluunniit iluaqutaanngivipput.* (Saint-Exupéry 2017: 26)

Kapinartu-t	su-mul- luunniit	iluaquta-a-nngi-vip-put.
torn-Abs.P	noget-Trm.S-som.helst	nytte-være-ikke-virkelig-Ind.3P
Torne	til nogen som helst	de er slet ikke til nytte

Torne er ikke til nogen som helst nytte.

47. *Naasut oqaasii qaquguluunniit tusarnaarneqartariaqanngillat.* (Saint-Exupéry 2017: 31)

Naasu-t	oqaasi-i	qaqugu- luunniit
blomst-Rel.P	ord-Abs.P.3PPoss	hvornår-som.helst
Blomsters	deres ord	når som helst

tusarnaarneqar-tariaqa-nngil-lat.
lyttes.til-nødvendigvis-ikke-Ind.3P
de skal ikke lyttes til

Man skal aldrig lytte til, hvad blomster siger.

Der ses dog også eksempler, hvor verbet ikke er benægtet. Igen er enklitikonnet placeret på spørgeordet i sætningen:

48. *Kinaluunniit aappariniarpara.* (Fortescue 1997: 254)

Kina-luunniit	aappar-i-niar-para
hvem.Abs.S-som.helst	fælle-have-ville-Ind.1S.3SO
Hvem som helst	jeg vil have ham til kompagnon

Jeg vil være sammen med hvem som helst.

49. *Sumiluunniit isertorsimassaaq.* (Fortescue 1997: 254)

Sumi-luunniit	isertor-simassa-aq.
hvor.Lok.S-som.helst	gemme-nok-Ind.3S
Hvor som helst	han vil nok gemme sig

Han må gemme sig et eller andet sted.

{luunniit} har således nogle af de samme funktioner som {lu} og {li}. Ved placering på første ord i et verbal- eller nominalsyntagme, fungerer {luunniit} koordinerende (eks. 33, 34, 41). Er det to verbalsyntagmer, der sideordnes, ændres modussen som regel ikke, i modsætning til hvad vi så med {lu}.

I korrelativ brug placeres {luunniit} på second position i begge nominalsyntagmer eller på verbet i begge verbalsyntagmer og kan da oversættes med “enten ... eller” eller “hverken ... eller” (eks. 35, 36).

I koncessiv funktion er {luunniit} subordinerende. Det sættes da på det sidste ord i et verbalsyntagme. Dette er i praksis altid et verbum i underordnet modus. Det koncessive verbalsyntagme kan stå først eller sidst i perioden (eks. 37, 38, 39).

{luunniit} kan også have adverbial, forstærkende effekt og kan oversættes med “endda” (eks. 40, 41). Det ses ofte på verber i overordnet mouds, men den forstærkende effekt kan også opnås på et nomen eller en partikel, hvis verbet i sætningen samtidig har negativ betydning. Ordet med {luunniit} kan fungere som subjekt eller objekt (eks. 42, 43) eller som et adverbialt led (eks. 44, 45).

{luunniit} har en forkærlighed for ord med spørgende betydning med rødderne {su}, {ki}, {qa}. Optræder sådan et spørgeord i sætningen, bliver {luunniit} tiltrukket, uanset hvilken plads, ordet står på (eks. 46, 47). Der er både eksempler med og uden nægtelse i verbet (eks. 48, 49).

3.4 Undersøgelse af {mi}

{mi} nævnes hos Fortescue blandt andet blandt konnektiverne, altså i samme gruppe som {lu}, {li} og {luunniit}, men han nævner også andre funktioner, og hos Sadock og Nielsen står den blandt de henholdsvis emfatiske og adverbielle enklitiske partikler. {mi} står ligesom konjunktioner og mange sætningsadverbier på second position. Af samme grund modificerer den hele sætningen og ikke blot det ord, den står på.

{mi} fungerer oftest adverbielt. Enklitikonnet har ikke rigtigt i sig selv noget semantisk indhold, men fungerer mest emfatisk.

50. *Ilumoorpor**mi** ilaa savat orpigaarartortut?* (Saint-Exupéry 2017: 20)

Ilumoor-por- mi	ilaa	sava-t	orpiga-arar-tor-tar-tut?
sandt-Ind.3S-da	ikke.sandt	får-Abs.P	busk-lille-spise-gentagent-Par.3P
Det er da sandt	ikke også	får	at de spiser småbuske

Det er da sandt, at får spiser småbuske, ikke?

Er sætningen formuleret som et spørgsmål som ovenfor, er {mi} ofte bekræftelsessøgende, "da". Ellers kan det bruges til at udtrykke en formodning om, at modtageren allerede kender informationen i forvejen, "jo":

51. *Illim**mi** ungasissupilussuuvutit.* (Saint-Exupéry 2017: 34)

Illim- mi	ungasissu-pilus-su-u-vutit
Dig.Abs.2S-jo	langt.borte-kolossalt-stor-være-Ind.2S
Du jo	er uendeligt langt borte

Du er jo uendeligt langt borte.

52. *Ajornaviannqilaq, aammami sava tunissutiga mikisuarannguuvooq.* (Saint-Exupéry 2017: 13)

Ajor-navianngi-laq, dårlig-næppe-Ind.3S Det er helt ok	aamma-mi også-jo jo også	sava får.Abs.S fåret
tunissuti-ga gave-Abs.S.1SPoss som jeg giver	mikisu-ara-nngu-u-voq. lille-lille-lille-være-Ind.3S det er lillebitte	

Det er ikke noget problem, det får, jeg har givet [dig], er jo også lille.

Vi ser samtidig i alle eksemplerne, at {mi} står på second position. Det har derfor ingen betydning, hvilken ordklasse moderordet har. I de tre eksempler ovenfor ser vi henholdsvis verbum, *ilumoorpoq*, pronomen, *illit*, og partikel, *aamma*.

Nedenfor står enklitikonnet igen på second position, på henholdsvis verbum, verbum og partikel, og fungerer stadig adverbialt, men det virker mere adversativt end i de ovenstående eksempler og fungerer nærmest som et modsvar. På dansk kan man bedst gengive det med "men". For at illustrere det adversative medtager jeg en smule kontekst før den danske oversættelse:

53. *Neriuppungami taava Piitaq takussanagu.* (Korneliussen 2015: 18)

Neriup-punga-mi håbe-Ind.1S-men Men jeg håber	taava så så	Piitaq Peter.Abs.S Peter	taku-ssa-nagu se-skulle-NegLeds.3SO at jeg ikke skal se ham
---	-------------------	--------------------------------	---

(Fia er modvilligt blevet overtalt til at tage med til fest).

Men så håber jeg, at jeg ikke skal se Peter.

54. *Pitunngikkukkumi qimaariaannaavoq, tammarlunilu ...* (Saint-Exupéry 2017: 14)

Pitu-nngik-kukku- mi	qimaa-riaannaa-voq,	tammar-luni-lu
binde-ikke-Con.2S.3SO-men	flygte-kunne.let-Ind.3S	forsvinde-Leds.4S-og
Men hvis du ikke binder det	kan det let flygte	og forsvinde

(Den Lille Prins undrer sig over, at fåret skal bindes).

Men hvis du ikke binder det, kan det let flygte, og det vil løbe bort.

55. *Taavami kapinartut sumut iluaqutaappat?* (Saint-Exupéry 2017: 25)

Taava- mi	kapinartu-t	su-mut	iluaquta-a-ppat?
så-men	torn-Abs.P	hvad-Trm.S	fordel-være-Int.3P
Men så	torne	til hvilken	er de nyttige

(Den Lille Prins er bange for, at det altædende får skal spise rosen).

Men hvad nytter tornene så?

{mi} fungerer i de tre eksempler ovenfor anaforisk og adversativt. Det kan dog diskuteres, om det er en konjunktion ligesom “men” er på dansk, eller om det er et adverbium. Det stærkeste argument for at det er et adverbium er da, at {mi} kan fjernes fra sætningen, uden der sker nogen ændring. Ved både koordinerende og subordinerende konjunktioner ser vi derimod ofte, at verbet i den ene konjunkt står i en underordnet modus, som ændres til en overordnet modus, hvis konjunktionen og den anden konjunkt fjernes. Men {mi} medfører altså ikke nogen ændringer. Man kan derfor argumentere for, at {mi} også i betydningen “men” er adverbial med anaforisk funktion, og ikke konjunktionel.

“Men” var også det, vi oversatte det konjunktionelle {li} med. Det er ikke helt klart, hvad forskellen er på {mi} og {li}, der begge kan være adversative. Jeg har dog en formodning om, at man med {mi} forventer et svar, og at {mi} derfor ofte findes i mundtligt sprog, mens {li} mere bruges som en syntaktisk koordinator og findes i skriftligt sprog. Jeg har relativt mange {mi}'er i mit korpus, der indeholder megen samtale og derfor ligner mundtligt sprog, mens {li} findes væsentligt hyppigere end {mi} i for eksempel aviserne. En hurtig søgning i Oqaasileriffiks korpus (Oqaasileriffik 2022a) viser, at der er omtrent dobbelt så mange {li} som {mi} i aviserne (søgning i korporaerne *Sermitsiaq.AG* og *KNR*), mens der er cirka dobbelt så mange {mi} som {li} i

bøgerne (søgning i korpusset *atuakkiat*).¹¹ En fremtidig kvantitativ undersøgelse, der sammenligner flere forskellige korpora, ville være interessant at gennemføre.

En anden adverbial funktion af {mi} er, at den kan være sætningsdannende og danne interjektionsagtige udtryk (Nielsen 2022: 237). Når {mi} er sætningsdannende, vil det ord, det sidder på, blive til en nominal sætning, og udsagnet vil blive meningsfuldt, selvom det ikke indeholder et verbum. Det ses især på alenestående pronominer som *illit*:

56. *Qanoq-ippit? Ajunngilanga, illimmi?* (Fortescue 1997: 10)

Qanoq-	ip-pit?	Aju-nngi-langa,	illim-mi?
hvordan	være-Int.2S	dårlig-ikke-Ind.1S	du.Abs.2S-hvad.med
Hvordan	har du det?	Jeg har det fint,	hvad med dig?

Hvordan har du det? Fint, hvad med dig?

{mi} må her ligesom i eksemplerne med “men” opfattes som en slags modsvar eller modspørgsmål. Fordi {mi} er anaforisk, sammenkæder den ordet eller sætningen med det foregående. Det sker ikke som en formel koordinering mellem to syntagmer, men nærmere som en semantisk, kontrastiv koordinering. Sætningen med {mi} er da et modsvar til det, der lige er blevet sagt.

{mi} kan også danne nominal sætninger og oversættes med “hvad med”, når det står sammen med et nomen, der ikke er et pronomen, i modsætning til eksempel 56. Alternativt kan fortolke det som at resten af sætningen er underforstået og dermed udeladt. I så fald har {mi} den samme emfatiske og anaforiske funktion som i eksempel 53-55, “men”:

57. *Anorimi ...* (Saint-Exupéry 2017: 34)

Anori-mi ...
Vind.Abs.S-men
Men vinden

(Rosen vil ikke længere bruge skærmen, der lod den stå i læ).

Men vinden ...

---

¹¹ En del af resultaterne med {mi} er fejlanalyser af lokativ kasus {mi}. En manuel gennemgang ville derfor være nødvendig for at se den nøjagtige fordeling. Det er dog tydeligt, at der er forskel på fordelingen.

{mi} kan også kombineres med sammenligningspartiklen *soorlu*, der fungerer sætningsdannende, hvorved verbet i sætningen kommer til at stå i subordinat modus, oftest participialmåde (Nielsen 2022: 244-245). Det er mindre tydeligt, hvilken funktion {mi} her har:

58. *Soorlumi pillertartorsuartut eqqaamagiga.* (Korneliussen 2015: 75)

Soorlu- mi	piller-tar-tor-suar-tut	eqqaama-giga.
ligesom-men	byde.på-gentagent-en.som-meget-Aeq.S	huske-Par.1S.3SO
Det er som om	som en der ofte byder på noget	jeg husker ham

(En bekendt dukker op).

Jeg tror nok, at jeg husker ham som én, der er meget gavmild.

Det samme ses i eksempel 30 med *soorlulimi*.

{mi} står næsten altid på second position som i alle eksemplerne ovenfor. Dog findes eksempler på, at {mi} flyttes sammen med andre partikler, fx "soorlu". Sammenligningens (og dermed også {mi}'s) placering nedenfor kan fortolkes som en fokusering på Ane Sofie, som man åbenbart ikke havde ventet skulle være forfatter:

59. *Atuakkat ataasiakkat soorlumi Ane Sophiemit allan[n]eqarsimassasut (...)* (Nunatta Katersugaasivia Allagaateqarfialu 2022)

Atuakka-t	ataasiakka-t	soorlu- mi	Ane Sophie-mit
bog-Abs.P	enkelt-Abs.P	ligesom-men	Ane Sophie-Abl.S
Bøgerne	enkelte	det er som om	af Ane Sophie

allanneqar-sima-ssa-sut
skrevet-blevet-skulle-Par.3P
at de skulle være skrevet

Det ser ud til, at enkelte af bøgerne må være skrevet af Ane Sophie.

{mi} fungerer i begge ovenstående eksempler som en form for emfase, men samtidig kan {mi} bruges til at vise *soorlu*'s funktion: *Soorlu* sammen med {mi} er sætningsdannende i alle de eksempler, jeg har fundet.

{mi} kan også sammen med andre ord med spørgerod flyttes hen til en anden plads i sætningen end second position. Vi ser det især med *sooruna*, “hvorfor”, som sammen med {mi} danner det leksikaliserede udtryk *soorunami*, “selvfølgelig”, som kan placeres relativt frit.

60. *Meerannguup inunngornera soorunami puigunaatsuvoq (...)* (Korneliussen 2015: 152)

Meera-nngu-up	inunngorner-a	sooruna- mi
barn-lille-Rel.S	fødsel-Abs.S.3SPoss	hvorfor-men
Det lille barns	dets fødsel	selvfølgelig

puigunaatsu-u-voq
 uforglemmelig-være-Ind.3S
 den er uforglemmelig

Selvfølgelig er barnets fødsel uforglemmelig.

{mi} er altså sværere at kategorisere end de øvrige enklitika, både fordi semantikken er vag, men også fordi det ikke er så tydeligt, hvilke funktioner {mi} udfylder. {mi} er som regel placeret på second position.

{mi} fungerer adverbialt, når det er bekræftelsessøgende, “da”, eller udtrykker, at noget er indlysende, “jo”. Det modificerer da hele verbalsyntagmet (eks. 50-52). Det kan også være mere adversativt, “men” (eks. 53-55). Vi ser samtidig, at {mi} kan stå på ord af alle ordklasser.

Af og til ser vi dog også {mi} på et alenestående nomen, oftest et pronomen. {mi} har her sætningsdannende funktion, hvorved nominet, pronominet eller partiklen laves om til en interjektionsagtig ytring (eks. 56). Er ordet ikke et pronomen, kan konstruktionen opfattes som en almindelig sætning, hvor verbet blot er udeladt (eks. 57).

{mi} står næsten altid på second position. {mi} kan dog flyttes hen på andre ord end det første, hvis ordet har en spørgerod (eks. 58-60). Står {mi} på partiklen *sooruna*, har det ingen selvstændig funktion eller betydning, men indgår som en del af leksikaliseringen i *soorunami*, “selvfølgelig”.

Hvad {mi} helt præcist er og gør er stadig lidt uklart. Det er et grænsetilfælde og viser, at det kan være svært at skelne mellem konjunktionelle og adverbialle enklitiske partikler. Set i lyset af de

eksempler, vi nu har gennemgået, hælder jeg mest til at mene, at det fungerer adverbielt og ikke konjunktionelt.

3.5 Undersøgelse af {lusuuq}

{lusuuq} bruges kun ganske få gange i *Ataqqinartuaraq* og slet ikke i *Homo Sapienne*. Jeg har derfor i høj grad været henvist til at finde eksempler andre steder fra, blandt andet aviserne.

{lusuuq} kan minde om {li}, fordi de begge kan graduere en sammenligning, men hvor {li} forstærker sammenligningen, "præcis ligesom", udtrykker sammenligning med {lusuuq} en lavere grad af lighed, "nærmest ligesom". Det er ikke overraskende, at den enklitiske partikel bruges med sammenligninger, da den er den klitiske version af partiklen *soorlu*, "som om", "ligesom", og disse to kan endda kombineres til *soorlulusooq*, "det er som om" (Kleinschmidt 1851: 59-60, Fortescue 1997: 310). {lusuuq} kan ifølge Kleinschmidt (1851: 59: "ujaqqallusuut, wie steine") bøjes i flertal "lusuut", men jeg har ikke fundet nogen eksempler på dette i praksis.

{lusuuq} kan modificere ækvalisendelsen {tut} og graderer dermed sammenligningen. {lusuuq} står da på samme ord som endelsen og ikke på en bestemt plads i sætningen. {lusuuq} modificerer således henholdsvis *ikioqqunertut* og *igalaatut* i de to næste eksempler:

61. *Pisimasoq politiit ikioqqunertull**lusoq** isigaat.* (Sermitsiaq 2011a)

Pisimasoq	politii-t
Hændelse.Abs.S	politi-Rel.P
Hændelsen	politiet
ikioqquner-tul- lusoq	isiga-at.
nødråb-Aeq.S-nærmest	se-Ind.3P.3SO
nærmest ligesom et nødråb	de ser det

Politiet ser det nærmest som et nødråb.

62. *Ilulissat silaannaap allanngoriartornerinut igalaatullusooq atuussimavoq.* (Sermitsiaq 2009)

Ilulissat	silaanna-ap	allanngoriartorner-inut
Ilulissat.Abs.P	klima-Rel.S	ændring-Trm.P.3SPoss
Ilulissat	klimaets	til dets ændringer
igalaa-tul-lusooq	atuus-sima-voq.	
vindue-Aeq.S-nærmest	brug-været-Ind.3S	
nærmest som et vindue	den har været brugt	

Ilulissat har været brugt nærmest ligesom et [udstillings]vindue til klimaforandringerne.

Der kan naturligvis være flere sammenligninger i samme sætning. Herunder har vi både *soorlu*, der fungerer sætningsdannende, og ækvalis {tut}, som {lusuuq} sidder på:

63. *Erlinnartulli illu angakkuakkatullusooq soorlu pissuseqalersikkaa.* (Saint-Exupéry 2017: 76)

Erlinnartu-l-li	illu	angakkuakka-tul-lusooq
skat-Rel.S-men	hus.Abs.S	fortryllet-Aeq.S-nærmest
Men skatten	huset	nærmest som fortryllet
soorlu	pissuse-qalersik-kaa.	
ligesom	væremåde-give-Par.3S.3SO	
det er som om	den gav det væremåde	

Men det var som om skatten fik huset til at blive nærmest fortryllet.

Ligesom vi så partiklen *soorlu* i kombination med {mi} fungere sætningsdannende, kan det samme ske med *soorlu* og {lusuuq}. Når *soorlulusooq* fungerer sætningsdannende, er der ikke noget verbum i superordinat modus i sætningen. Derimod står det mest overordnede verbum typisk i participialmåde, ligesom det vil være i sætninger dannet med demonstrativer, som vi senere skal se. I de næste to eksempler står henholdsvis *pillarneqartugut* og *unammisut* derfor i participialmåde.

64. *Huslejet akisoreertigisut aamma qaavatigut akitsuisoqaqqinniarpat soorlulusoog pillarneqartugut. (KNR 2021a)*

Husleje-t	akiso-reer-tigi-su-t	aamma
husleje-Abs.P	dyr-allerede-så-en.som-Abs.P	også
Huslejerne	som allerede er så dyre	også
qaa-vatigut	akitsui-soqa-qqin-niar-pat	
ovenpå-S.3PPoss	hæve.prisen-man-igen-ville-Con.3P	
oveni dem	hvis man igen hæver prisen	
soorlu-lusoog	pillarneqar-tugut.	
ligesom-nærmest	straffes-Par.1P	
er det som om	vi bliver straffet.	

Hvis man oveni de allerede dyre huslejer hæver prisen, er det nærmest som om vi bliver straffet.

65. *Illut qalipaaticissut qaqqallu apinikut takuneqaqqaarnissaminut soorlulusoog imminut unammisut (...)* (Greenland Travel 2022)

Illu-t	qalipaaticissu-t	qaqqa-l-lu	apiniku-t
hus-Rel.P	farvestrålende-Rel.P	fjeld-Rel.P-og	snedækket-Rel.P
Husenes	farvestrålendes	og fjeldenes	snedækkede
takuneqa-qaar-ni-ssa-minnut		soorlu-lusoog	
ses-først-det.at-skal-Trm.P.3PPoss		ligesom-nærmest	
deres bliven set først		det er som om	
immi-nut	unammi-sut		
selv-Trm.P	kæmpe-Par.P		
hinanden	at de kæmper		

Det er nærmest som om de farvestrålende huse og de snedækkede fjelde kæmper med hinanden om først at blive set (...)

I de to ovenstående sætninger modificerer *soorlulusooq* hovedsætningen. Den kan dog også anføre et subordineret verbalsyntagme. Verbet i dette syntagme vil da i forvejen stå i subordinat modus. *Soorlulusooq* ændrer derfor ikke på noget.

I de næste to eksempler modificerer *soorlulusooq* således ikke hovedsætningen, men henholdsvis en underordnet sætning med verbum i participialmåde, *qamittut*, og en underordnet sætning med verbum i ledsagemåde, *nalornilivissimalluni*.

Soorlulusooq står i begge eksempler på second position af det verbalsyntagme, det indgår i, men der skal flere eksempler til for at kunne sige, om det er en tilfældighed.

66. *Savalli naasoq nerippagu taava taanna misigissaaq soorlulusooq ullorissat tamarmik tassangaannaq qamittut!* (Saint-Exupéry 2017: 28)

Sava-l-li	naasoq	neri-ppagu	taava
får-Rel.S-men	blomst-Abs.S	spise-Con.3S.3SO	så
Men fåret	blomsten	hvis det spiste den	så
taanna	misigi-ssa-aq	soorlu-lusooq	ullorissa-t
denne.Abs.S	føle-skulle-Ind.3S	ligesom-nærmest	stjerne-Abs.P
denne	han ville føle	nærmest som om	stjernerne
tamar-mik	tassangaannaq	qamit-tut!	
alle-Nom.P	pludselig	slukket-Par.3P	
alle	pludselig	at de sluktes	

Men hvis fåret spiste blomsten, så ville han føle det nærmest som om alle stjerner pludselig gik ud.

67. *Tassani sava aamma qutsavissaraara, ataqqinartuaqqap tassanngaannaq soorlulusooq nalornilivissimalluni aperimmanga.* (Saint-Exupéry 2017: 19)

Tassa-ni	sava	aamma	qutsavissara-ara,	ataqqinartuaqqa-p
Her-Lok.S	får.Abs.S	også	takke-Ind.1S.3S	den.lille.prins-Rel.S
Her	fåret	også	jeg skal takke det	Den Lille Prins

tassanngaannaq	soorlu- lusooq	nalorni-li-vissima-lluni
pludselig	ligesom-nærmest	i.tvivl-blive-meget-Leds.4S
pludselig	som om	han var kommet meget i tvivl

aperi-mmanga.
spørge-Cau.3S.1SO
da han spurgte mig

Her må jeg også takke fåret, for det var nærmest som om Den Lille Prins var kommet helt i tvivl, da han pludselig spurgte mig.

{lusuuq} ses også af og til på kernen i et nominalsyntagme uden at der indgår ækvalis eller *soorlu*. {lusuuq} fungerer da som i de ovenstående eksempler som en graduering, men nu af nominalsyntagmet. I eksemplet nedenfor består nominalsyntagmet af *unnuap taarnersaanni*, hvor possessoren *unnuap* lægger sig til kernen *taarnersaanni*. {lusuuq} er placeret på kernen.

68. (...) *Naalakkersuisunik uparuartuipput oqarlutik - unnuap taarnersaannilusoq - (...) aalajangerneqarsimasooq.* (Sermitsiaq 2012)

Naalakkersuisu-nik	uparuartui-pput	oqar-lutik	unnua-p
Naalakkersuisut-Ins.P	påpege-Ind.3P	sige-Leds.4P	nat-Rel.S
Naalakkersuisut	de påpeger	idet de siger	nattens

taarnersa-ani- lusooq	(...) aalajangerneqarsima-soq.
mørkest-Lok.S.3SPoss-nærmest	besluttet-Par.3S
nærmest i dens mørkeste	at det er besluttet

De påtalte, at Naalakkersuisut havde truffet beslutningen nærmest i ly af mørket.

Også i det næste eksempel modificerer {lusuuq} det nomen, den står på, nominet *qaammát*. Her er dog ikke tale om en graduering, “nærmest”, men i stedet en sammenligning, “ligesom”:

69. *Qaammallusooq qinngorpoq*. (Fortescue 1997: 310)

Qaammal- lusooq	qinngor-poq
måne.Abs.S-ligesom	skinne-Ind.3S
Ligesom månen	den skinnede

Den skinnede som månen.

Flyttes {lusuuq} hen til verbet *qinngorpoq*, modificerer den i stedet hele verbalsyntagmet. Ligesom i eksempel 69 er der tale om en sammenligning:

70. *Qaammát qinngorporlusooq*. (Fortescue 1997: 310)

Qaammát	qinngor-por- lusooq
måne.Abs.S	skinne-Ind.3S-ligesom
Månen	ligesom den skinnede

Det var som om månen skinnede.

{lusuuq} kan modificere et subordinat syntagma i stedet for hele sætningen, hvis det står på et subordinat verbum. Her står det på *tutsinniarlugu* i ledsagemåde og modificerer den underordnede sætning.

71. (...) *kanngusulluni quersutsiarpoq, kanngusuutissaq ataqqinartuaqqamut
tutsinniarlugulusooq*. (Saint-Exupéry 2017: 30-31)

(...) kanngusul-luni	quersu-tsiar-poq,	kanngusuutissaq
skamfuld-Leds.4S	hoste-meget-Ind.3S	skam..Abs.S
Idet han var skamfuld	han hostede	skammen
ataqqinartuaqqa-mut	tut-sin-niar-lugu- lusooq .	
den.lille.prins-Trm.S	ramme-få.til-ville-Leds.3SO-ligesom	
til Den Lille Prins	som om han ville få dem til at ramme	

Skamfuld hostede han, som om han ville have Den Lille Prins til at skamme sig.

Man kan diskutere, om {lusuuq} er konjunktionel eller adverbial i den sammenlignende funktion i eksempel 68-71. Jeg vil mene, at det er adverbialt, og det er også det indtryk, man får af både Fortescues (1997: 310), Sadocks (2003: 62) og Nielsens (2022: 55) klassificering. I eksempel 69 har {lusuuq} samme funktion og betydning, som hvis nominet *qaammaat* havde været bøjet i kasus ækvalis. Eftersom kasusendelsen ikke opfattes som en konjunktion, skal {lusuuq} det heller ikke. Et andet argument er, at verbalmåden i eksempel 70 skulle have været subordinat, hvis {lusuuq} fungerede som en subordinerende konjunktion. Det er den ikke. I eksempel 71 er verbalmåden subordinat, men det ville den også have været uden enklitikonnet. Det er altså ikke {lusuuq}, der skaber det hypotaktiske forhold. Jeg opfatter derfor {lusuuq} adverbialt i alle eksempler.

{lusuuq} kan altså, når det ikke står på en sammenligningskonjunktion eller et nomen i kasus ævalis, fungere som et sammenlignende adverbium og placeres oftest på kernen af et nominalsyntagme (eks. 68, 69). Hvis enklitikonnet skal modificere et verbalsyntagme, skal det placeres på verbet (eks. 70, 71). {lusuuq} fungerer her som et sammenlignende adverbium.

{lusuuq} kan også gøre sammenligninger med kasus ækvalis {tut} mindre præcise, "nærmest" (eks. 61, 62, 63). Enklitikonnet kan placeres på sin etymologiske far *soorlu*, hvorved verbet i den sætning, som *soorlulusooq* modificerer, kommer til at stå i underordnet modus, oftest participialmåde (eks. 63, 64, 65). Hvis *soorlulusooq* modificerer et underordnet verbalsyntagme, bevarer den overordnede sætning dog sin overordnede modus (eks. 66, 67).

3.6 Undersøgelse af {tuq}

{tuq} er en enklitisk partikel, der i nutiden kun bruges meget begrænset. Den findes typisk på et spørgeord som "qanoq", "suna" eller "kina", og ofte sammen med et verbum i optativ eller imperativ modus. Historisk har den også været at finde på nominer eller på verber i interrogativ modus eller ledsagemåde (Fabricius 1801: 357). Der er kun ét eksempel med {tuq} hos Korneliussen 2015 og slet ingen hos Saint-Exupéry 2017, så her må jeg forlade mig på andre kilder.

{tuq} har oftest adverbial, emfatisk funktion og forstærker et ønske. I de første to eksempler ser vi {tuq} placeret på en spørgepartikel, henholdsvis *suna* og *qanoq*:

72. *Sunatoq peqcutigilara.* (Korneliussen 2015: 13)

Suna- toq	peqcutigi-lara.
hvad.Abs.S-blot	give.skylden-Opt.1S.3SO
Hvad blot	lad mig give det skylden

Gid jeg kunne finde på en undskyldning.

73. *Qanortoq ajorunnaarili.* (Fortescue 1997: 28)

Qanor- toq	ajor-unnaar-i-li.
hvordan-blot	dårlig-ikke.længere-om.lidt-Opt.3S
Hvordan dog	lad ham få det bedre

Lad ham blive rask.

Er der ikke et spørgeord i sætningen, placeres {tuq} i stedet på verbet, her *nassataqarili*:

74. *Ukioq nutaaq (...) innuttaasunut iluatsilluarnernik tamanik nassataqarilitoq.* (Sermitsiaq 2007a)

Ukioq	nutaaq (...)	innuttaasu-nut
år.Abs.S	ny.Abs.S	befolkning-Trm.P
År	nye	til befolkningen
iluatsilluarnernik	tama-nik	nassata-qar-i-li- toq .
succes-Ins.P	alt-Ins.P	baggage-have-om.lidt-Opt.3S-blot
succeser	alle mulige	må det medbringe

Måtte det nye år bringe alt muligt godt (...) til folket.

Verbet står i nutidigt sprog som regel i optativ som *peqcutigilara*, *ajorunnaarili* og *nassataqarili* ovenfor eller i imperativ som *angusilluarina* nedenfor:

75. *Angusilluarinatoq*. (Jessen 2004)

Angusi-lluar-i-na-**toq**

bestå-godt-om.lidt-lmp.2S-blot

Lad dig bestå vel

Gid du må klare det godt.

En anden funktion ser vi, når {tuq} føjes til et nomen og danner nominal-sætninger. Her er det føjet til det personlige pronomen *uanga*:

76. *Uangatoq* (Sadock 2003: 24)

Uanga-**toq**

jeg.Abs.1S-blot

Gid jeg

Gid det var mig.

Denne funktion kan man kalde sætningsdannende eller interjektionel, fordi {tuq} her fungerer sætningsdannende ligesom en interjektion.

Jerrold Sadock (2003: 24) oplyser desuden, at {tuq} også kan fungere som en anførende sætning med en indholdssætning i underordnet modus. Dette vil jeg fortolke som en indrammende funktion:

77. *Sumittoq tuniniarikkit?* (Sadock 2003: 24)

Sumit-**toq**   tuni-niar-ikkit?

hvad.Ins.S-blot   give-agte-Par.1S.2SO

Hvad dog   jeg vil give dig

Hvad ønsker du, jeg skal give dig?

Vi ser her {tuq} stå på spørgeordet *sumik* og efterfulgt af et verbum i underordnet modus, *tuniniarikkit*. Sadock foreslår, at {tuq} kan sammenlignes med den anførende sætning *neriuppit?*, "hvad håber du?", som om {tuq} selv var verbal. Således ville sætningen svare til

Neriuppit sumik tuniniarikkit? med samme oversættelse som i eksemplet. Jeg har ikke set andre eksempler på dette.

{tuq} kan desuden sammensættes med andre enklitiske partikler og er da den første af partiklerne. I eksemplet nedenfor ser vi {tuq} fulgt af {luunniit}, {mi} og {una}. {tuq} har samme emfatiske funktion som i de første eksempler:

78. *Kinat~~or~~luunniimmiuna iserli.* (Fortescue 1997: 312)

Kina- ~~tor~~ -luunniim-mi-una	iser-li
Hvem-blot-eller-men-det.er	komme.ind-Opt.3S
Gid hvem som helst	lad ham komme ind

Men lad da enhver der har lyst komme ind.

{tuq} fungerer altså oftest som en slags svagt emfatisk adverbium, "blot", der understreger et ønske. Den findes ofte på spørgeord (eks. 72, 73, 77, 78). Er der ikke et spørgeord i sætningen, sidder den på verbet, som normalt er i optativ (eks. 74) eller imperativ modus (eks. 75).

Placeringen på verbum eller spørgeord taler for, at {tuq} er et adverbium og ikke en konjunktion.

Ifølge Jerrold Sadock kan {tuq} også fungere sætningsdannende sammen med et nomen (eks. 76) eller indrammende sammen med et verbalsyntagma i underordnet modus, oftest participialmåde (eks. 77). Den emfatiske funktion er dog hyppigere.

Kombineres {tuq} med andre enklitiske partikler, vil {tuq} altid være den første af dem, altså den, der sidder længst til venstre mod stammen (eks. 78).

{tuq} kan bruges langt mindre frit end de øvrige enklitiske partikler, vi hidtil har set, både fordi {tuq} kun bruges i sætninger, som udtrykker ønske, men også fordi den er selektiv i forhold til hvilke ord den kan sættes på: Enklitikonnet foretrækker verber i optativ og imperativ, foruden spørgeord.

3.7 Undersøgelse af {ttaaQ}

{ttaaQ} bruges kun få gange i *Ataqinartuaraq* og slet ikke i *Homo Sapienne*. Den enklitiske partikel findes også i begrænset omfang i aviserne, men i større omfang i ældre litteratur.

{ttaa} kan oversættes med “også” eller “desuden”, og ligesom {mi} refererer den tilbage i teksten uden at fungere syntaktisk koordinerende (Fortescue 1997: 122). {ttaa} fungerer additionsadverbielt ligesom {lu} (eks. 20). Den fritstående parallel er partiklen *aamma*, der bruges mere frekvent i nutidigt sprog, eventuelt i kombination med {ttaa} til *aammattaaq*.

I nedenstående eksempel ser vi {ttaa} på verbet *qaninnerullutik*. I den position vil det altid referere til handlingen: Bygdeboerne er ikke alene i risiko for at få hjertesygdomme, som der stod i sætningen forinden, de er også i risikozonen i forhold til sukkersyge.

79. *Taamaalillutillu aamma nunaqarfimmiut sukkulernissamut qaninnerullutittaaq.*

(Sermitsiaq 2007b)

Taamaalil-lutil-lu	aamma	nunaqarfimmiu-t
være.sådan-Leds.4P	også	bygdeboer-Abs.P
Og idet de gør sådan	også	bygdeboerne

sukkulernissa-mut	qaninneru-llutit- ttaa .
det.at.få.sukkersyge-Trm.S	nærmere-Leds.4P-også
til at få sukkersyge	de er også tættere på

Og når det er sådan, gælder det også for bygdeboerne, at de også har større risiko for at få sukkersyge.

Enklitikonnet bruges dog hyppigere på nomen eller partikel. Her ser vi det på pronominet *uanga*:

80. *Uangattaaq imerusuppunga.* (Saint-Exupéry 2017: 75)

Uanga- ttaa	imer-usup-punga.
jeg.Abs.1S-også	drikke-lyst-Ind.1S
Også jeg	jeg har lyst til at drikke

Også jeg vil gerne drikke.

I eksemplet ovenfor refererer den enklitiske partikel tydeligvis til subjektet, som det sidder på. Ifølge Fortescue kan det også referere til objektet, hvis der er plads til sådan et i sætningen (Fortescue 1997: 311). Eksemplet nedenfor er flertydigt, idet det ikke uden yderligere kontekst er muligt at se, om der bliver refereret til subjektet, objektet eller handlingen.

81. *Oqarfigaarputtaaq*. (Fortescue 1997: 311)

Oqarfiga-arput-**taaq**.

sige.til-Ind.1P.3SO

Vi sagde det også til ham.

Også vi fortalte det til ham. Vi fortalte det til ham også. Vi fortalte det også til ham.

Den enklitiske partikel står på second position i det nominalsyntaxme, det modificerer. I næste eksempel ser vi nominalsyntaxmet *Inuittaaq taakku suliffiisa illutaat*, hvor *taakku* er kongruensadled til *inuit*, og *inuit taakku* er possessor for *suliffiisa*, som igen er possessor for *illutaat*. Kernen i nominalsyntaxmet er altså *illutaat*, og det er dette, enklitikonnet modificerer: Ikke nok med, at folk har travlt, de har også et dårligt fysisk arbejdsmiljø. {*taaq*} skal altså sidde på second position i det nominalsyntaxme, det modificerer, og ikke på kernen, som vi ellers så med både {*luunniit*} og {*lusuuq*}.

82. *Inuittaaq taakku suliffiisa illutaat amerlaqisutigut ajorluinnarput*. (Sermitsiaq 2007c)

Inu-it- taaq	taakku	suliffi-isa
menneske-Rel.P-også	disse.Rel.P	arbejdsplads-Rel.P.3PPoss
Også menneskers	disses	deres arbejdspladsers
illuta-at	amerla-qi-su-tigut	ajor-luinnar-put.
hus-Abs.P.3PPoss	mange-meget-en.som-Via.P	dårlig-helt-Ind.3P
deres huse	på rigtig mange måder	de er helt dårlige

Også de menneskers arbejdspladsers fysiske rammer er på mange måder rigtigt dårlige.

I juxtapositioner som *Air Greenlandimi* er det ord, der bærer fleksion, at opfatte som second position, og enklitikonnet skal derfor placeres der. I nedenstående eksempel har vi fleksion på *Greenlandimi*, men ikke på *Air*:

83. 100-[[j]iisut akuttoqimmata ulloq Air Greenlandimittaaq nalliusserusussimavarput (...)
(Sermitsiaq 2007d)

100-lii-su-t	akutto-qi-mmata	ulloq
100-blive-en.som-Abs.P	sjælden-meget-Cau.3P	dag.Abs.S
Nogle der fylder 100	fordi de er meget sjældne	dagen
Air Greenland-imi-ttaa	nalliusse-rusus-sima-varput	
Air Greenland-Lok.S-også	fejre-gerne-tilstand-Ind.1P.3SO	
også hos Air Greenland	vi vil gerne fejre den	

Da det er meget sjældent at nogen bliver 100 år, vil også os i Air Greenland være med til at fejre dagen.

Historisk set har {ttaa} også kunnet været koordinerende (Egede 1760: 170), men jeg har ikke set nogen eksempler på dette i de nyere tekster. I kombinationen af {ttaa} og {lu} vil jeg derfor opfatte {ttaa} som fokuserende på subjektet *uanga* og {lu} som koordinator for de to verbalsyntagmer *imissaaruppunga* og *uanga nuannaassagaluqaanga*:

84. (...) *imissaaruppunga uangattaarlu nuannaassagaluqaanga eqqissiivillunga puilasumut pisorujoorsinnaasuugaluaruma.* (Saint-Exupéry 2017: 74)

(...) imissa-arup-punga	uanga-ttaar-lu
vand-miste-Ind.1S	jeg.Abs.1S-også-og
Jeg mangler vand	og jeg også
nuannaa-ssa-galua-qa-anga	eqqissii-vil-lunga
rart-skulle-ellers-meget-Ind.1S	roligt-meget-Leds.1S
jeg skulle ellers have haft det rigtig rart	idet det jeg var helt rolig
puilasu-mut	pisorujoor-sinnaa-su-u-galuar-uma.
kilde-Trm.S	gå-kunne-en.som-være-ellers-Con.1S
til kilden	hvis jeg kunne vandre

Jeg mangler vand, og også jeg ville blive glad, hvis jeg i ro og mag kunne vandre til kilden.

Ellers er det sjældent, at {ttaa} kombineres med andre enklitiske partikler.

Følger {ttaa} efter et /i/, kan t'erne assibileres. Her bliver det normale "...ttaa" til "...ssaa" på grund af det foranstående /i/:

85. Nuummissaaq. (Fortescue 1997: 113)

Nuum-mi-ssaaq.

Nuuk-Lok.S-også

Også i Nuuk

Også i Nuuk.

{ttaa} fungerer altså primært anaforisk fokuserende på handlingen, subjektet, objektet eller eventuelt et adverbialt led (eks. 79, 80, 81). Udtrykkes aktanterne kun i verbets fleksion, er konteksten dog nødvendig for at vide, hvad {ttaa} modificerer (eks. 81). Ellers vil enklitikonnet stå på verbet eller second position i det verbal- eller nominalsyntagme, det modificerer (eks. 82 og 83). {ttaa} har tidligere kunnet have koordinerende funktion, men denne funktion er nu tilsyneladende gledet ud af sproget og helt overtaget af {lu} (eks. 84). Efter /i/ kan t'erne i {ttaa} assibileres til [s] (eks. 85).

3.8 Undersøgelse af {guu}

{guu} markerer, at noget er sagt af en anden. Det er typisk fortællende, men kan også fungere befalende (Kleinschmidt 1851: 59). Det kan ikke uden yderligere kontekst afgøres, hvem det er, man har hørt det fra. Enklitikonnet bruges en del i talesproget, hvilket afspejler sig i *Homo Sapienne*, hvor der er otte forekomster.

Når {guu} står sammen med et spørgeord, kan det være sætningsdannende:

86. Qanormigooq? (Korneliussen 2015: 162)

Qanor-mi-gooq?

Hvordan-dog-det.siges

Det siges at hvordan

Hvad blev der da sagt?

Selvom *qanormi* ikke i sig selv kan udgøre en meningsfuld sætning, bliver det sammen med {guuq} til en fuldt forståelig og korrekt nominalsætning. Det er dermed {guuq}, der danner sætningen.

Placeres {guuq} i stedet på en interjektion som *naamik*, kan det fungere indrammende:

87. (...) *kisianni naaminngooq*. (Sermitsiaq 2011b)

(...) kisianni   naaminngooq.

men   nej-det.siges

(...) men   der siges nej

Men der siges nej.

Når {guuq} er indrammende, danner det en ramme om den allerede eksisterende sætning. {guuq} bliver dermed til en form for anførende sætning, mens den i forvejen eksisterende interjektion *naamik* bliver til en slags objektssætning.

Vi ser samtidig et eksempel på de normale lydregler for enklitika, som blev nævnt i afsnit 2.1: Der sker nasalering af den udlydende konsonant, når [k], når {guuq} føjes til *naamik*.

{guuq} kan også føjes til almindelige verbalsætninger og står da på second position. Når det sker, ændrer sætningen sig ikke, heller ikke det overordnede verbums modus. Alligevel lader det til, at {guuq} danner en ramme om sætningen og fungerer upersonligt anførende, "det siges at ...". På den måde skaber afsenderen afstand til det sagte uden at tage stilling til, om udsagnet er korrekt. Indholdet viderebringes blot. Entusiasmen, hvormed det bliver sagt, kan selvfølgelig afsløre afsenderens holdning til udsagnet.

88. *Miki Løvstrømigooq humuuvoq!* (Korneliussen 2015: 92)

Miki Løvstrømi-gooq   humu-u-voq!

Miki Løvstrøm.Abs.S-det.siges   homo-være-Ind.3S

Det siges, at Miki Løvstrøm   at han er homoseksuel

Det siges, at Miki Løvstrøm er homoseksuel!

89. *Inummunngooq anguterniartarpoq!* (Korneliussen 2015: 92)

Inum-mun- ngooq	anguterniartar-poq!
Inuk-Trm.S-det.siges	være.til.mænd-Ind.3S
Det siges, at til Inuk	at han er homoseksuel

Det siges, at han lægger an på Inuk!

Skal {guuq} fungere sætningsdannende for et subordinat syntagme, fx *kalaallit kisitsisinnaanngitsut*, kan det stå på second position i dette syntagme:

90. *Qangali tusaamasarsuutaasarpoq kalaallinngooq kisitsisinnaanngitsut.* (Sermitsiaq 2014a)

Qanga-li	tusaamasarsuutaasar-poq
dengang-siden	være.kendt-Ind.3S
Længe	det plejer at være kendt
kalaallin- ngooq	kisitsi-sinnaa-nngit-sut.
grønlander.Abs.P-det.siges	regne-kunne-ikke-Par.3P
det siges, at grønlanderne	at de ikke kan regne

Det har længe været velkendt, at man siger om grønlanderne, at de ikke kan regne.

Det er dog sommetider lidt uklart, hvorfor {guuq} placeres, som det gør. Fortescue skriver, at “[p]ositionally it is rather strictly assigned to the first phonological word of the quoted sentence - or to the last word of a semantically cohesive, more or less lexicalized noun phrase in first position - though in (older) narrative contexts it can be found following other constituents as well. Sentential adverbs or conjunctive/phatic particles in first position may themselves take guuq or pass it on to the first ‘content’ word of the quoted utterance” (Fortescue 1997: 1).

I nedenstående sætning bliver enklitikonnet placeret på kernen af possessionssyntagmet *usuup puua*, fordi possessionssyntagmet fonologisk – og leksikalsk – er en enhed:

91. *Usuup puuagooq mikivallaarpoq.* (Sermitsiaq 2007e)

Usu-up	puu-a- gooq	miki-vallaar-poq.
penis-Rel.S	hylster-N.Abs.S.3SPoss-det.siges	lille-for.meget-Ind.3S
Penis	det siges, at dens hylster	at det er for lille

Det siges, at kondomet er for lille.

I næste eksempel er det første ord, *ima*, uden egentligt semantisk indhold. Derfor har {guuq} igen en tendens til at flytte sig til næste ord:

92. *Ima atilimminngooq nappaateqarpunga.* (Korneliussen 2015: 120)

Ima	ati-lim-min- ngooq	nappaate-qar-punga
sådan	navn-med-Ins.S-det.siges	sygdom-have-Ind.1S
Sådan	hvorom det siges at den hedder	jeg har en sygdom

Jeg lider af en sygdom, som man kalder således.

{guuq} er altså en partikel, der kan fungere sætningsdannende (eks. 86) eller indrammende (eks. 87).

Den kan også fungere indrammende, men i modsætning til, hvad der sker med andre indholdssætninger, skal indholdssætningen med {guuq} stå i overordnet og ikke underordnet modus (eks. 88, 89).

{guuq} placeres på second position af det syntagma, det modificerer (eks. 88, 90). {guuq} har dog en tendens til ikke at kunne placeres på ubetonede eller indholdsløse ord (eks. 91, 92).

Når {guuq} føjes til et ord, der slutter på en konsonant, sker der fusion eller nasalering eller begge dele (eks. 87, 90, 92).

{guuq} er et interessant enklitikon, som godt kunne bruge en nærmere analyse med udgangspunkt i et mundtligt korpus.

3.9 Undersøgelse af {aasiit}

{aasiit} udtrykker sædvane og kan oversættes med “som sædvanligt”. Partiklen har oprindeligt været en fri partikel, og først med Fortescue 1984 kom det med i en grammatik som en enklitisk partikel, og fra 1990 (Berthelsen et al.) har det været at finde blandt enklitikaerne i ordbøgerne. Inden da har der dog også været eksempler med enklitisk {aasiit} under den frie partikels ordbogsopslag. Det illustrerer dels, at partiklen måske bliver brugt mindre som fri partikel i dag end tidligere, dels at der er kommet større fokus på, at alle enklitiske partikler skal optræde på listerne over enklitika, selvom de også findes som selvstændige partikler.

Føjes den enklitiske partikel {aasiit} til et ord, der slutter på “a”, kan der tilføjes en bindestreg for at undgå tre a'er lige efter hinanden, eller det ene a kan udelades. Det hænder også, at den enklitiske partikel skrives med ét “i” i stedet for to. Fortescue skriver også, at den enklitiske partikel kan forkortes til “aa” (Fortescue 1997: 310), men det sker mest i det talte sprog.

Føjes enklitikonnet til en konsonantstamme, ændres konsonanten efter de samme regler som ved {guuq}.

Den enklitiske partikel kan sættes på alle ordklasser og er ofte placeret på second position. Enklitikonnet modificerer i begge eksempler nedenfor et verbalsyntagme. I første eksempel er det et subordinat verbalsyntagme, *inuit aperisaqattaalermata*, mens det i andet eksempel er en hovedsætning, *tallimanngorneq tikiutiinnaqaaq*:

93. *Inuinaasit aperisaqattaalermata imminut aperisalerpunga.* (Korneliussen 2015: 118)

Inu-in- aasit	aperisa-qattaa-ler-mata
menneske-Abs.P-som.sædvanligt	spørge-igen-begynde-Cau.3P
Som sædvanligt folk	fordi de begynder at spørge igen
immi-nut	aperisa-ler-punga.
selv-Trm.S	spørge-begynde-Ind.1S
mig selv	jeg er begyndt

Fordi folk som sædvanligt igen er begyndt at spørge, er jeg begyndt at spørge mig selv.

94. *Tallimanngorneraasiit tikiutiinnaqaaq.* (Korneliussen 2015: 32)

Tallimanngorner- aasiit	tikiuti-inna-qa-aq.
fredag.Abs.S-som.sædvanligt	komme-bare-meget-Ind.3S
som sædvanlig fredag	den kommer bare

Som sædvanligt er det blevet fredag.

I begge tilfælde ovenfor er enklitikonnet placeret på second position, men det kan flyttes til det overordnede verbum for at præcisere, at det modificerer hele sætningen og ikke et underordnet verbum. Nedenfor er {aasiit} flyttet til hovedverbet *nuannerpoq* for at markere, at det er hele sætningen, der modificeres, og ikke kun det underordnede verbum *nannulluni*:

95. *Nannulluni misigisaq nuannerporaasit.* (Sermitsiaq 2018)

Nannu-l-luni	misigisaq	nuanner-por- aasit .
isbjørn-skyde-Leds.4S	oplevelse.Abs.S	dejlig-Ind.3S-som.sædvanligt
At skyde en isbjørn	en oplevelse	det er som sædvanligt

Det er altid en stor oplevelse at skyde en isbjørn.

I næste sætning har vi på samme måde et underordnet verbalsyntagma, *allarpassuit taamaareersut*, og {aasiit} er så placeret på second position af den overordnede sætning *USA-mi sukkanersaapput* for at markere, at det ikke kun er den underordnede sætning, det lægger sig til, men hele sætningen:

96. *Allarpassuit taamaareersut USA-miaasit sukkanersaapput.* (Sermitsiaq 2007f)

Alla-rpassu-it	taama-a-reer-sut
andet-meget-Abs.P	sådan-være-allerede-Par.3P
Mange andre ting	de er allerede sådan
USA-mi- aasit	sukkanersa-a-pput.
USA-Lok.S-som.sædvanligt	hurtigst-være-Ind.3P
som sædvanligt i USA	de er hurtigst

Som med meget andet er man som sædvanligt hurtigst ude i USA.

{aasiit} som fri partikel har samme funktion og betydning som den enklitiske partikel. Den frie partikel står dog typisk allerførst i sætningen eller lige før verbet, mens den enklitiske partikel, som vi har set, står på second position eller på verbet:

97. **Aasiit** *iliuuseqarneq mamaatsoq.* (Sermitsiaq 2014b)

Aasiit	iliuuseqarneq	mama-at-soq.
som.sædvanligt	handling.Abs.S	smage.godt-ikke-Par.3S
Som sædvanligt	en handling	den er usmagelig

Det er endnu en usmagelig handling.

98. *Apeqquterpassuit akissutissarsisinnaanngisakka aasiit uummaraleqaat.* (Korneliusen 2015: 153)

Apeqquter-passu-it	akissutissar-si-sinnaa-nngi-sa-kka
spørgsmål-mange-Abs.P	svar-få-kunne-ikke-noget-Abs.P.1SPoss
Mange spørgsmål	som jeg ikke kan svare på

aasiit	uummarale-qa-at.
som.sædvanligt	komme.til.live-meget-Ind.3P
som sædvanligt	de kommer til live

Alle de spørgsmål, jeg ikke kan finde svar på, kommer som sædvanligt til live.

Sommetider undlader man at sammenskrive den enklitiske {aasiit} med det ord, den hænger sammen med. I næste eksempel er {aasiit} blevet til en enklitisk partikel og har indtaget second position i sætningen. Den står mellem possessoren *ullup* og possessum, *pisimasorpassuisa*. På pladsen her, midt i et possessionssyntagma, kan man normalt ikke have partikler, med mindre de er enklitiske. {aasiit} må altså være enklitisk, selvom ordene ikke er sammenskrevet. Hvis {aasiit} i eksemplet skulle have været en fri partikel, skulle den have været placeret allerforrest i sætningen.

99. Ullup **aasiit** pisimasorpassuisa timiga qasuersaartittussanngortinnikummagu
 eqqissinartumik sinilluarnissamik neriuuteqarlunga. (Siegstad 2005)

Ullu-p	aasiit	pisimasor-passu-isa
dag-Rel.S	som.sædvanligt	hændelse-mange-Rel.S.3PPoss
Dagens	som sædvanligt	dens mange hændelser
timi-ga	qasuersaar-tit-tussanngor-tinnikuu-mmagu	
krop-Abs.S.1SPoss	slappe.af-få.til-skulle-fået.til-Cau.3S.3SO	
min krop	da den havde fået den til at slappe af	
eqqissinartu-mik	sinilluarnissa-mik	neriuuteqar-lunga
rolig-Ins.S	god.søvn-Ins.S	håbe-Leds.1S
roligt	god søvn	jeg håbede

Da dagens mange hændelser som sædvanligt havde gjort det nødvendigt for min krop at slappe af, håbede jeg på en god og rolig søvn.

Den frie og den enklitiske partikel kan også sættes sammen til *aasinaasiit*, hvorved gentagelsen understreges.

100. *Aasinaasiit - nakuuserneq peqqutaalluni Nunatsinni arnaq toquvoq!* (KNR 2010)

Aasin-aasiit	nakuuserneq	peqquta-a-lluni
som.sædvanligt-som.sædvanligt	vold.Abs.S	årsag-være-Leds.4S
Som sædvanligt	vold	det er årsag
Nuna-tsinni	arnaq	toqu-voq!
land-Lok.S.1PPoss	kvinde.Abs.S	dø-Ind.3S
i Grønland	en kvinde	hun er død

Så skete det igen - en kvinde er død af vold i Grønland.

{aasiit} har således adverbial funktion og modificerer verbalsyntagmer. Ofte finder man den på second position (eks. 93, 94) eller eventuelt på verbet (eks. 95). Den enklitiske partikel kan placeres på second position af den overordnede sætning, hvis der står en underordnet sætning før (eks. 96). {aasiit} findes også som fri partikel og står da ofte som første ord eller lige før

verbet (eks. 97, 98). Nogle gange er det kun ud fra placeringen eller prosodien, man kan se eller høre, om {aasiit} er enklitisk (eks. 99). Den enklitiske partikel {aasiit} og den fritstående partikel {aasiit} er synonyme, og de kan også sættes sammen til *aasinaasiit* (eks. 100).

{aasiit} fungerer altså altid på samme måde og kan oversættes med “som sædvanligt”.

3.10 Undersøgelse af {maa(nna)}

{maa(nna)} ser ud til at have dobbelt funktion: dels adverbial funktion i dubitativ betydning, dels anaforisk funktion. I dubitativ funktion kan enklitikonnet oversættes med “hvordan er det nu ...” eller “er det ikke/mon sådan ...”, mens den anaforiske funktion kan oversættes med “forresten”. Der er ikke forskel på den lange form “maanna” og den korte form “maa” – men den korte form er den hyppigste i både dubitativ og anaforisk funktion. Derudover findes det frie tidsadverbium {maanna}, som betyder “nu”, og som ifølge Samuel Kleinschmidt er det samme morfem som enklitikonnet (1871: 193-194).

{maa(nna)} i dubitativ funktion står oftest på et nomen. I eksemplerne herunder finder vi enklitikonnet på henholdsvis nomen, *sumut*, og partikel, *taamak*. I eksemplerne er placeringen af enklitikonnet sammenfaldende med second position.

101. *Sumummaa killittunga.* (Saint-Exupéry 2017: 44)

Su-mum- maa	killit-tunga.
hvor-Trm.S-øh	begrænset-Par.1S
Hvortil var det	at jeg var begrænset

Hvor var det nu, jeg kom til?

102. *Usuk usuuvoq, taamammaa oqartarpat?* (Korneliussen 2015: 27)

Usuk	usu-u-voq,	taamam- maa	oqartarpat?
penis.Abs.S	penis-være-Ind.3S	sådan-øh	sige-pleje-Int.3S
En penis	den er en penis	er det ikke sådan	siger man

En pik er en pik, er det ikke sådan, man siger?

Vi ser dog også enklitikonnet på andre positioner end second position. Især bliver den tiltrukket af spørgeord som *suna*, ligesom vi så med {luunniit}:

103. *Qaammallu sunamaanna KNR-ip 'aaqqissuinermi kukkuneqarneq' ajuusaarutigaa.*
(Sermitsiaq 2013b)

Qaammal-lu	suna- maanna	KNR-ip	'aaqqissuiner-mi
måned.Abs.S-og	hvad.Abs.S-øh	KNR-Rel.S	redigering-Lok.S
Og måned	hvad var det nu det var	KNR	i redigering
kukkune-qar-neq'	ajuusaarutig-aa		
fejl-have-det.at.Abs.S	beklage-Ind.3S.3SO		
fejl	han beklagede det		

Og i hvilken måned var det, at KNR beklagede en 'redigeringsfejl'?

Jeg vil derfor fortolke det sådan, at {maa(nna)} i dubitativ funktion helst skal stå på et nomen med spørgerod.

{maa(nna)} kan også have anaforisk funktion. Det ses især, når der ikke indgår et direkte eller indirekte spørgsmål i sætningen. Enklitikonnet kan da oversættes med "forresten":

104. *Oqarpungamaa arnamik ajuutigisaqarlunga.* (Korneliussen 2015: 33)

Oqar-punga- maa	arna-mik	ajuutigi-sa-qar-lunga.
sige-Ind.1S-øh	kvinde-Ins.S	vild.med-noget-have-Leds.1S
Forresten har jeg har sagt	en kvinde	at jeg var vild med

Forresten har jeg sagt, at jeg er vild med en kvinde.

{maa(nna)} har altså i spørgende sætninger dubitativ, adverbial funktion, men kan i andre sætningstyper have anaforisk, adverbial funktion. Det findes oftest i forkortet form, "maa". Enklitikonnet i dubitativ funktion placeres på et nomen, som ofte er et spørgeord (eks. 101-103). I anaforisk funktion ser man enklitikonnet på second position (eks. 104).

3.11 Undersøgelse af {mita(ava)}

{mita(ava)} er ligesom {maa(nna)} dubitativt og giver udtryk for, at der er noget, som kan diskuteres. Den lange form "mitaava" er synonym med den korte form "mita", men den korte form ses oftest. Det kan oversættes med "hvordan i alverden".

Det er oplagt, at "mitaava" historisk kan være sammensat af {mi} og {taava}, men jeg har ikke fundet dokumentation for dette. {taava} kan i modsætning til {mi} bruges som fri partikel, men som bunden partikel findes den kun sammen med {mi}. Den frie partikel {taava} fungerer som en underordnende konjunktion og kan oversættelses med "så". Jeg vil her opfatte {mita(ava)} som én enklitisk partikel.

{mita(ava)} ses ligesom {maa(nna)} oftest på et spørgeord eller på et ord med spørgerod. I de første to eksempler ser vi, at {mita(ava)} kan stå på verbet *qasseriarlunga* med spørgeroden *qassit* og på spørgeordet *qanoq*.

105. *Qasseriarlungamita arlaata nalaasaarfia qaamasoq sukkulaammik sikumilluunniit simertittoornikuunerpara.* (Korneliusen 2015: 159)

Qasseri-ar-lunga- mita	arla-ata	nalaasaarfi-a
hvor.oft-Leds.1S-mon	nogen-Rel.S.3PPoss	sofa-Abs.S.3PPoss
Hvor mange gange har jeg mon	nogens	hans sofa
qaamasoq	sukkulaam-mik	siku-mil-luunniit
lys.Abs.S	chokolade-Ins.S	is-Ins.S-eller
lys	med chokolade	eller med is

simertit-toor-nikuu-ner-para.
plette-komme.til-engang-mon-Ind.1S.3SO
er jeg mon kommet kommet til at plette den

Hvor mange gange er jeg mon kommet til at plette nogens lyse sofa med chokolade eller is?

106. *Qanormita atuitigivunga?* (Korneliussen 2015: 82)

Qanor- mita	atui-tigi-vunga?
Hvordan-mon	bruge-så.meget-Ind.1S
Mon hvor	meget har jeg brugt

Hvor meget mon jeg har brugt?

Indledes sætningen ikke med et ord med spørgerod, kan {mita(ava)} flyttes hen på verbet:

107. *Kingorna susoqarpamita?* (Sermitsiaq 2014c)

Kingorna	susoqar-pa- mita ?
bagefter	ske-Int.3S-mon
Bagefter	hvad skete der mon

Hvad skete der så bagefter?

Det er dog i nogle tilfælde uklart, hvorfor enklitikonnet flytter fra second position. I næste eksempel er det flyttet helt hen på verbet, men det kunne også have været placeret på second position eller spørgeordet *qanoq*:

108. *Tamanna qanoq ilisimassagamiummita.* (Saint-Exupéry 2017: 35)

Tamanna	qanoq	ilisima-ssa-gamium- mita .
dette.Abs.S	hvordan	vide-skulle-Cau.4S.3SO-mon
Dette	hvordan	mon han da skulle vide det

Hvordan i alverden kan han vide det?

Den enklitiske partikel kan efterfølges af en demonstrativ enklitisk partikel uden at ændre funktion eller betydning. Demonstrativet fungerer da sætningsdannende og ændrer verbets modus til participialmåde, hvilket vi skal se flere eksempler på om lidt. Her ses enklitikaerne på første ord, og verbets modus er ændret til participialmåde på grund af {una}:

109. *Soormitaavaana aatsaat takusugut?* (Korneliussen 2015: 23)

Soor- mitaava -ana	aatsaat	taku-sugut?
Hvorfor-mon-det.er	først	ses.Par.1P
Hvorfor er det mon	først nu	at vi ses

Hvorfor er det mon sådan, at vi først mødes nu?

{mita(ava)} fungerer således adverbielt dubitativt ligesom {maa(nna)}, men udtrykker en større usikkerhed. Enklitikonnet findes både i en lang og en kort version i samme betydning, og det står oftest på et ord med spørgerod (eks. 105, 106, 107), men kan også placeres på verbet (eks. 108). I alle tilfælde modificerer det spørgeordet. Det har altid samme betydning og funktion, også i kombination med andre enklitika (eks. 109).

3.12 Undersøgelse af {una} og andre demonstrative enklitika

Demonstrative pronominer kan være selvstændige ord eller stå enklitisk. Fordi de kan være enklitiske, har de siden Fortescue 1997 været at finde i listerne over enklitika i grammatikkerne.

De demonstrative pronominer dannes af demonstrative rødder. Fritstående kan de bøjes i alle kasus og i numerus, mens de som enklitika kun kan bøjes i numerus. Det klart mest almindelige demonstrative enklitikon er “una”, “uku(a)” i pluralis.

Demonstrativerne kan markere fokus. Alenestående kan de demonstrative pronominer stå lige foran eller lige bag det ord, der kommer i fokus. Hyppigst kommer demonstrativet dog først. Demonstrativet gør her nominerne *naatitat* og *oqaaseq* bestemte eller specifikke.

110. *Uku naatitat vitamineqarluarput.* (Korneliussen 2015: 15)

Uku	naatita-t	vitamine-qar-luar-put.
denne.Abs.P	grøntsag-Abs.P	vitamin-have-godt-Ind.3P
Disse	grøntsager	de har godt med vitaminer

Disse grønnsager er fulde af vitaminer.

111. *Oqaaseq una imaattumik isumaqartippara.* (Schultz-Lorentzen 1967: 89)

Oqaaseq	una	imaattu-mik	isumaqar-tip-para.
ord.Abs.S	denne.Abs.S	sådan-Ins.S	betyde-synes-Ind.1S.3SO
Ord	dette	sådan	jeg synes det

Jeg mener, at det ord har den mening.

Hvis demonstrativet er enklitisk, vil det normalt være skrevet sammen med ordet efter de samme morfofonologiske principper som de øvrige enklitika. Ligesom de fritstående demonstrativer kan de enklitiske demonstrativer sætte fokus på et syntagma. Specielt for de enklitiske demonstrativer er det da, at de samtidig kan fungere sætningsdannende, og at det verballes, som uden enklitikonnet ville stå i overordnet modus, kommer til at stå i underordnet modus, oftest participialmåde. Konstruktioner med enklitiske demonstrativer er ofte mere emfatiske eller årsagsgivende end den tilsvarende sætning uden enklitisk demonstrativ (Fortescue 1997: 311).

Når demonstrativet fungerer fokuserende på en aktant, sættes det oftest på det fokuserede ord og kan bøjes i numerus, så det kongruerer med aktanten. I de følgende eksempler sætter det fokus på henholdsvis vejene, tallene og de voksne. Det ser vi dels ved demonstrativets placering, dels ved at det er bøjet i flertal ligesom det ord, det sidder på.

112. *Taanna aaqqinniarutsigu aqqu~~n~~ukua suut atorniarivut?* (KNR 2015)

Taanna	aaqqin-niar-utsigu	
denne.Abs.S	ordne-ville-Con.1P.3SO	
Denne	hvis vi ordner det	
aqqu~~n~~ukua	su-ut	ator-niar-ivut?
vej-Abs.P-de.er	noget-Abs.P	bruge-ville-Par.1P.3PO
Det er vejene	hvilke	at vi vil bruge dem

Hvis vi vil have styr på det, hvilken vej skal vi så gå?

113. *Inersimasummiuku kisitsisit nuannarigaat.* (Saint-Exupéry 2017: 17)

Inersimasum-mi- uku	kisitsisi-t	nuannari-gaat.
Voksen.Rel.P-da-de.er	tal-Abs.P	lide-Par.3P.3PO
For det er de voksne	tal	de kan lide dem

For de voksne elsker tal.

114. *Illumumi inersimasunuku eqqumiitsut.* (Saint-Exupéry 2017: 39)

Illumum-mi	inersimasun- uku	eqqumiit-sut.
Sandt-da	voksen.Abs.P-de.er	underlig-Par.3P
For det er sandt	det er de voksne	at de er mærkelige

For voksne er i sandhed mærkelige.

Det ses i eksemplerne, at demonstrativet ikke har nogen foretrukken plads i sætningskemaet, men at placeringen er valgt, ud fra hvilket ord der skal i fokus.

Hvis den aktant, der skal i fokus, ikke findes eksplicit i sætningen, men kun markeres i verbets fleksion, kan demonstrativet stå på et andet ord end det, det refererer til. I det følgende eksempel ser vi det demonstrative enklitikon stå på subjektet *Guutip*, men det refererer til objektet. Det kan vi se, fordi objektet og enklitikonnet er i pluralis, hvorimod subjektet er i singularis:

115. *Guutimukua puiguissimanerai?* (Nørfelt 1967: 49)

Guuti-m- ukua	puigu-issima-ner-ai?
Gud-Rel.S-de.er	glemme-helt-mon-Ind.3S.3PO
De er Gud	mon han har glemt dem

Mon Gud helt har glemt dem? (med emfase på "dem")

Det hænder også, at kun en del af aktanten er fokuseret, som *Hans* i følgende eksempel (Fortescue 1997: 190).

116. Hansi**una** Niisilu isersimasoq. (Fortescue 1997: 190)

Hansi- una	Niisi-lu	isersima-soq.
Hans.Abs.S-det.er	Nils.Abs.S-og	kommet.ind-Par.3S
Det er Hans	og Nils	han er kommet ind

Det var Hans, der kom ind sammen med Nils.

I eksemplerne ovenfor har vi set, at {una} kan modificere nominer. Står det på second position, kan det modificere hele sætningen frem for en enkelt konstituent:

117. *Immaqa**ana** inuuneq kukkusoq.* (Korneliussen 2015: 12)

Immaqa- ana	inuuneq	kukku-soq.
måske-det.er.sådan	liv.Abs.S	tage.fejl-Par.3S
Måske er det sådan	livet	at det tager fejl

Måske er det sådan, at livet tager fejl.

118. *Tamaani**una** sulerisutit?* (Saint-Exupéry 2017: 51)

Tama-ani- una	su-leri-sutit?
her-Lok.S-det.er.sådan	noget-lave-Par.2S
Her det er sådan	laver du noget

Hvad er det, du laver her?

I de to ovenstående eksempler er der ikke tvivl om, at demonstrativet modificerer hele sætningen. Men hvis der skulle kunne herske tvivl, kan det flyttes hen på verbet i stedet for at stå på second position. Her står det på verbet *sumunngaanniarit*:

119. *Savaatiga sumunngaanniarin**una**?* (Saint-Exupéry 2017: 14)

Sava-ati-ga	sumunngaanniar-in- una ?
får-ejet-Abs.S.1SPoss	tage.noget.hvortil-ville-Par.2S.3SO-det.er.sådan
Mit får	det er sådan at du vil tage det med til hvor

Hvor er det, at du vil tage mit får med hen til?

I nogle tilfælde kan demonstrativet flytte sig hen på et spørgende eller forklarende ord, ligesom vi så med {luunniit} og {maa(nna)}. Eftersom demonstrativet her er singularis, mens ordet, det står på, er pluralis, hersker der ingen tvivl om, at det er Saara, enklitikonnet modificerer, selvom det står på *qassinik*.

120. *Saara qassinik-una ukioqalerniartog?* (Thygesen 1984)

Saara	qassi-nik- una	ukioqa-ler-niar-toq?
Sara.Abs.S	hvor.mange-Ins.P-det.er	fylde.år-snart-ville-Par.3S
Sara	hvor mange er det	at hun bliver

Hvor gammel er det nu, Sara bliver?

I de næste eksempler er demonstrativet også placeret på spørgeordet, henholdsvis *sorleq*, *soorlu* og *sooq*. Enklitikonnet har også her fokuserende funktion:

121. *Ulloriaq sorleq-una tuffigisimagiga?* (Saint-Exupéry 2017: 57)

Ulloriaq	sorleq- una	tuffigisima-giga?
stjerne.Abs.S	hvilken.Abs.S-det.er	være.landet-Par.1S.3SO
Stjerne	hvilken er det	at jeg er landet på

Hvilken stjerne er det mon, jeg er landet på?

122. *Ataqqinartuaqqap apeqqareqisup soorlu**una** uanga apeqqutikka tusaaneq ajorai.*
(Saint-Exupéry 2017: 13)

Ataqqinartuaqqa-p	apeqqareqisu-p	soorlu- una	
Den.Lille.Prins-Rel.S	spørgelysten-Rel.S	som.om-det.er	
Den Lille Prins	spørgelysten	det er som om	
uanga	apeqquti-kka	tusaaneq	ajorai.
mit.Rel.1S	spørgsmål-Abs.P.1SPoss	høre-det.at.Abs.S	ikke.Par.3S.3PO
mine	spørgsmål	høre	han plejer ikke

Det er som om den spørgelystne Lille Prins ikke hører mine spørgsmål.

123. *Kisianni soor**una** nalorsitsaarisutut oqaluinnartutit?* (Saint-Exupéry 2017: 60)

Kisianni	soor- una	nalorsitsaarisu-tut	oqalu-innar-tutit?
men	hvorfor-det.er	gådefuld-Aeq.S	tale-altid-Par.2S
Men	hvorfor er det	gådefuldt	at du altid taler

Men hvorfor taler du altid i gåder?

Danner sætningen et spørgsmål, kan man bruge spørgemåde i stedet for participialmåde i verbet, selvom spørgemåde er en superordinat ordklasse i modsætning til participialmåde. Her ser vi spørgemåden på henholdsvis *baobabertortikkusuppigit* og *oqarpit*:

124. *Aap ilumoorputit, kisianni soor**una** savat mikisunik baobabertortikkusuppigit?*
(Saint-Exupéry 2017: 20)

Aap	ilumoor-putit,	kisianni	soor- una
ja	sand-Ind.2S	men	hvorfor-det.er
Ja	du har ret	men	hvorfor
sava-t	mikisu-nik	baobaber-tor-tik-kusup-pigit?	
får-Abs.P	lille-Ins.P	baobabtræ-spise-få.til-ville-Int.2S.3PO	
fårene	små	ville du få dem til at spise baobabtræerne	

Ja, du har ret, men hvorfor vil du have fårene til at spise de små baobabtræer?

125. *Qanor**una** oqarpit?* (Saint-Exupéry 2017: 13)

Qanor- una	oqarpit?
Hvordan-det.er	sige-Int.2S
Hvad	siger du

Hvad siger du?

Demonstrative enklitiske partikler kan også danne sætninger uden verber, ligesom vi så med {guuq} og {mi}. De kan dermed have sætningsdannende funktion:

126. *Uangaana*. (Fortescue 1997: 253)

Uanga-**ana**.

mig.Abs.1S-det.er

Det er mig

Det er mig.

127. “*Arnamuna inaa*,” *silattorsimasorsuulluni akivoq*. (Korneliussen 2015: 28)

“Arna-m- una	ina-a,”	silattorsima-sorsuu-lluni	aki-voq.
Arnaq-Rel.S-det.er	rum-Abs.S.3SPoss	fornuftig-meget-Leds.4S	svare-Ind.3S
Det er Arnaqs	hendes værelse	idet han er meget fornuftig	han svarer

“Det er Arnaqs værelse,” svarede han helt fornuftigt.

Una dannet af roden {uv}, i pluralis *uku(a)*, er klart den hyppigste af de demonstrative enklitiske partikler, men man finder også af og til enklitiske demonstrativer dannet af andre rødder: {ik}, {mat} og {qav} (Fortescue 1997: 12, 61, 311). I mit korpus findes ud over {uv} kun et enkelt eksempel på {ik}, som markerer, at det er en smule længere væk end {uv}. Man har sikkert også tidligere kunnet bruge de øvrige demonstrativer. Også når de andre demonstrativer fungerer fokuserende eller sætningsdannende, benyttes som regel participialmåde:

128. *Sorsaakkikkaakku*. (Korneliussen 2015: 32)

Sorsaak-kikka-**akku**.

være.træt.af-Par.1S.3PO-de.er

Jeg er træt af dem

Jeg er bare blevet træt af dem.

Den demonstrative interjektion *uffa* af roden {uv} kan bruges enklitisk sammen med *suna* og *usi* som *sunaaffa*, “det må jeg nok sige”, og *usiuffa/usiiffa*, “jeg havde troet at ...”. Jeg kender er ikke stødt på andre eksempler på, at *uffa* kan bruges enklitisk. Det vil jeg derfor ikke sige mere om.

Demonstrativerne, især *una*, kan altså bruges i fritstående form til at gøre et nomen bestemt (eks. 110, 111). Oftest står demonstrativet da lige før nominet.

Føjes det enklitiske demonstrativ til et ord i en i forvejen eksisterende sætning, ændres verbets modus oftest til en subordinat modus, participialmåde. Demonstrativerne kan samtidig fungere forklarende og sætter da fokus på den konstituent, de sidder på (eks. 112, 113, 114).

Demonstrativet kongruerer i numerus med den konstituent, det modificerer. Hvis den konstituent, der skal fokuseres på, kun findes implicit i sætningen i form af en verbalendelse, kan demonstrativet placeres på en anden aktant eller konstituent. Det skal da stadig kongruere i numerus med den aktant, det har til formål at fokusere på (eks. 115). Også blot en del af konstituenten kan fokuseres (eks. 116).

Ønskes fokus lagt på handlingen, kan demonstrativet placeres på second position eller på verbet (eks. 117, 118, 119). Demonstrativet kan desuden nogle gange flytte plads hen på et ord med spørgende eller forklarende semantik, ofte dannet med spørgeroden {su} eller {qa} (eks. 120, 121, 122, 123, 124, 125). Hvis sætningen danner et spørgsmål, kan spørgemåden bevares i stedet for at blive omdannet til participialmåde (eks. 126, 127).

Ligesom vi så med {guuq} og {mi}, kan man danne nominal-sætninger med demonstrative enklitika. Der er da intet verbum i sætningen (eks. 126, 127).

Også andre demonstrativer kan bruges enklitisk (eks. 128).

4. De grønlandske enklitikas funktioner og placeringer

Jeg har i kapitel 2 defineret de tre grupper af funktioner, som jeg har delt mine enklitiske partikler op i, nemlig de koordinerende, subordinerende, og adverbielle funktioner. Her efter gennemgangen af enklitikaerne i kapitel 3 kan jeg så mere præcist fortælle, hvilke enklitika, der hører til i hvilke grupper. De fleste af de enklitiske partikler har flere funktioner og bliver derfor nævnt flere steder i det følgende. En oversigt over funktioner og placeringer kan ses i bilag II.

Jeg underopdeler funktionerne således:

- De koordinerende konjunktionelle enklitika inddeler jeg i *simple* og *korrelative* konjunktionelle enklitika.
- De subordinerende konjunktionelle enklitika vil jeg inddele i *tidskonjunktionelle* og *indrømmelseskonjunktionelle* enklitika.
- De adverbielle enklitika deler jeg op i *circumstantielle*, *anatoriske*, *emfatisk*, *dubitative*, *indrammende* og *sætningsdannende* enklitika.

Jeg vil samtidig gøre rede for de enklitiske partiklers placeringer, som groft skåret er disse:

- Placering på *second position* er oftest det første ord i et syntagma, men det kan til tider være et senere ord, hvis første ord er ubetonet eller uden væsentlig semantik.
- Placering på *sidste position* vil næsten altid være det samme som placering på et verbum, fordi verbet som regel kommer til sidst i en grønlandsk sætning.
- Placering *andre steder* er som regel på ord med en spørgerod eller et nomen.

Jeg vil i det følgende generaliserende opsummere det, vi har set i gennemgangen af eksemplerne.

4.1 Konjunktionelle enklitika med koordinerende funktion

Enklitikaerne med koordinerende funktion sammenbinder syntagmer ved at sidestille dem. De koordinerende partikler deler jeg op i simple og korrelative konjunktioner.

4.1.1 Simple konjunktionelle enklitika og deres placering

{lu}, "og", kan være en additiv konjunktion, som koordinerer alle former for syntagmer, både verbale og nominale (eks. 1-6, 15-17). {lu} i denne funktion placeres på second position i det eller de sidste nominal- eller verbalsyntagmer, der skal koordineres.

{li}, "men", kan være en adversativ konjunktion, som ligesom {lu} koordinerer alle former for syntagmer (eks. 21-22). Den placeres på second position.

{luunniit}, "eller", kan være en disjunktiv konjunktion, som koordinerer alle slags syntagmer (eks. 33-34). Den placeres på second position i det sidste syntagme, den koordinerer.

De tre koordinerende konjunktioner ovenfor står altså alle på second position. Det vil sige, at når to eller flere syntagmer koordineres, placeres den koordinerende konjunktion på second position i det sidste syntagme.

4.1.2 Korrelative konjunktionelle enklitika og deres placering

{lu}, "både ... og", "hverken ... eller", kan være en korrelativ, additiv konjunktion, som koordinerer verbal- eller nominalsyntagmer (eks. 10-14). Konjunktionen placeres på sidste position i et eller flere af de første, eller alle de sideordnede syntagmer.

{luunniit}, "enten ... eller", "hverken ... eller", kan være en korrelativ, disjunktiv konjunktion, som koordinerer nominalsyntagmer (eks. 35) eller verbalsyntagmer (eks. 36). I verbalsyntagmer placeres konjunktionen på verberne.

4.2 Konjunktionelle enklitika med subordinerende funktion

I grønlandsk kan enklitiske subordinerende konjunktionspartikler udtrykke tid og indrømmelse.

{li} kan være en enklitisk tidskonjunktion, som udtrykker en tidsperiode, "siden" (eks. 23-24). Konjunktionen placeres på verbet i det verbalsyntagme, som den underordner. I samme betydning ("siden") findes også en adverbial funktion af {li}; se nedenfor.

{luunniit} kan være en indrømmelseskonjunktion, "selvom", når den står på sidste ord i et subordineret verbalsyntagme (eks. 37-39).

4.3 Adverbielle enklitika

De adverbielle enklitiske partikler kan beskrives ud fra deres funktion og semantik og kan på den baggrund inddeles i mindst seks grupper: circumstantielle, anaforske, emfatiske, dubitative, indrammende og sætningsdannende enklitika. Inddelingen gør det nemmere at se, om et enklitikon har flere funktioner. Hvilke grupper de præcist skal deles op i er til diskussion og må blive emnet for en anden undersøgelse.

4.3.1 Circumstantielle enklitika og deres placering

De circumstantielle enklitika fortæller noget om tidspunkt, tidsperiode, hyppighed eller grad.

{lu} kan være et tidsadverbielt enklitikon, der markerer tæt rækkefølge, "straks" (eks. 18-19). Det placeres på verbet i det verbalsyntagma, der skal underordnes.

{li} kan være et tidsadverbielt enklitikon, når det modificerer et nominalsyntagma eller en partikel (eks. 25-26), og markerer da en tidsperiode, "siden". Det placeres på sidste ord i det nominalsyntagma, det modificerer.

{li} kan være et gradsadverbielt enklitikon, "præcis", og modificerer oftest et nomen i ækvalis {tut} eller den sammenlignende konjunktion *soorlu* ved at forstærke sammenligningen (eks. 28-31). Enklitikonnet placeres da på det ord, det modificerer. Det kan også modificere en hel sætning og placeres da på verbet.

{lusuuq} kan være et gradsadverbielt enklitikon, "nærmest", og modificerer et nomen i ækvalis {tut} eller den sammenlignende konjunktion *soorlu* (eks. 61-68).

{lusuuq} kan også graduere et nomen uden ækvalis eller et verbum. Det får da betydningen "ligesom" og placeres på kernen af dette syntagma (eks. 69-71).

{aasiit} er som regel et tidsadverbielt enklitikon, "som sædvanligt" (eks. 93-99). Det placeres på second position eller verbet i det verbalsyntagma, det modificerer.

4.3.2 Anaforiske enklitika og deres placering

De anaforiske enklitika viser tilbage i konteksten, enten additivt eller adversativt. Fortescue gør opmærksom på, at {ttaa} refererer tilbage i teksten uden at fungere syntaktisk koordinerende (Fortescue 1997: 122). Det samme gælder de øvrige enklitika i denne kategori.

{lu} kan være et additionsadverbielt enklitikon, "også", når det placeres på et pronomen (eks. 20).

{ttaa} er også et additionsadverbielt enklitikon, "også" (eks. 79-84). Enklitikonnet placeres på second position i det nominalsyntaxme, det modificerer, eller på verbet.

{maa(nna)} i additiv funktion, "forresten", placeres som regel på second position (eks. 104).

{mi} kan have adversativ funktion, "men", uden at være syntaktisk koordinerende. Enklitikonnet placeres på second position (eks. 53-55).

4.3.3 Emfatiske enklitika og deres placering

De emfatiske adverbelle enklitika understreger, forstærker eller præciserer et udsagn.

{luunniit} kan være forstærkende, "endda", "engang", "end", "som helst", når det står på et verbum eller kernen i et nominalsyntaxme (eks. 40-45). Det kan også stå på et ord med spørgerod (eks. 46-49).

{mi} kan fungere som et emfatisk bekræftende eller bekræftelsessøgende sætningsadverbielt enklitikon, "da", "jo", men som nævnt under gennemgangen i kapitel 3 er det svært at bestemme, præcist hvilken kategori det bedst hører hjemme i. Enklitikonnet placeres på second position (eks. 50-52).

{tuq} kan også være et emfatisk adverbielt enklitikon, "blot", der på dansk forstærker "gid". Det indgår i sætninger, som udtrykker ønske, hvor {tuq} fungerer forstærkende (eks. 72-78). Det kan stå på second position, på et ord med spørgerod eller på verbet.

{una} kan også være emfatisk, idet det fungerer fokuserende, "det er", "den her" (eks. 112-125). Samtidig ændres verbets modus til en underordnet modus, hvis det ikke står i interrogativ. Det placeres på second position eller flyttes hen på et ord med spørgerod, eller eventuelt på verbet.

4.3.4 Dubitative enklitika og deres placering

{maa(nna)} i dubitativ funktion placeres på et nomen og kan oversættes med “hvordan er det nu med ...” (eks. 101-103). Det placeres på second position eller på et ord med spørgerod.

{mita(ava)} udtrykker også usikkerhed, “hvordan i alverden” (eks. 105-109). De minder meget om hinanden. {mita(ava)} kan placeres på second position eller på et ord med spørgerod eller på verbet og udtrykker måske en større usikkerhed end {maa(nna)}.

4.3.5 Indrømmende enklitika og deres placering

{tuq} kan fungere indrømmende og ændrer da sætningens modus til participialmåde. Den udtrykker samtidig et ønske eller håb og står på second position (eks. 77).

{guuq} kan bruges til at gengive et udsagn eller til at give en befaling, “det siges at ...”, “der blev sagt ...” (eks. 88-92). {guuq} medfører i modsætning til {tuq} i indrømmende funktion ikke modusskift. Partiklen står på second position af det verbalsyntagma, det modificerer.

4.3.6 Sætningsdannende enklitika og deres placering

{mi} kan danne nominalsætninger, “hvad så med ...” (eks. 56). Enklitikonnet står næsten altid på second position.

{tuq}, “gid”, kan danne nominalsætninger og udtrykker derved et ønske eller håb (eks. 76).

{guuq}, “det siges at ...” kan danne nominalsætninger, ofte med spørgeord eller interjektioner (eks. 86-87). Det placeres på second position.

{una}, “det er”, kan også danne sætninger med nominer, uden at der er verber til stede (eks. 126-127). Det placeres på second position.

Oversigten i kapitel 4 og den tilsvarende skematiske oversigt i bilag II viser, at der er en vis sammenhæng mellem de enklitiske partiklers funktioner og placeringer, forstået på den måde, at man ud fra enklitikonnets placering ofte kan gætte sig dets funktion, og omvendt, at enklitikonnet får en bestemt funktion, alt efter, hvor det bliver placeret. Det vil jeg diskutere yderligere i kapitel 6.

5. Andre potentielle enklitika i grønlandsk

I kapitel 3 har jeg gennemgået tolv partikler, som de fleste i nutiden er enige om er enklitiske, men som nævnt findes der en håndfuld mere. Disse inkluderer blandt andre {aa}, {aat}, {kiaq}, {gu}, {qa}, {araq}, {rsuaq}, {ηηuaq}, {kasik} og {tut}. De bruges ret begrænset, og mit materiale er egentlig for lille til en ordentlig undersøgelse, men de skaber grobund for nærmere overvejelser omkring, hvilke morfemer der kan være kandidater til at blive kaldt enklitiske partikler. Jeg vil derfor give en række eksempler, der illustrerer, hvordan de bruges. Efter gennemgangen af hvert morfem argumenterer jeg kort for, hvor det er eller ikke er en enklitisk partikel. I kapitel 6 fortsætter diskussionen om, hvordan man kan afgøre, om de er enklitiske partikler eller ej.

5.1 {aa}

“aa” kan være en forkortelse af {aasiit} eller en enklitisk partikel {aa}, der ofte bruges som vokativmarkør i det talte sprog. {aa} er kun at finde ét sted i mit udvalgte korpus, og generelt er det ikke en partikel, der findes meget i de skriftlige kilder.

{aa} kan sættes på både almindelige nominer som *ajoji*, men også på de særlige demonstrative interjektioner som *uumaak*, “du der”.

129. *Ajoqiaa*. (Fortescue 1997: 225)

Ajoqi-**aa**.

Kateket.Abs.S-hey

Hey, kateket

Hey, kateket!

130. *Umaangaa*. (Fortescue 1997: 225)

Umaang-**aa**

Du.der-hey

Hey, du der!

Hey, du der!

I eksemplerne ovenfor lader det til at være en partikel, der har til formål at fange den tiltaltes opmærksomhed, men i det eneste eksempel i mit litterære korpus virker {aa} mindre vokativt. Det kan måske skyldes, at det er spørgende.

131. *Qanoraa?* (Saint-Exupéry 2017: 9)

Qanor-**aa**

hvad-hey

Hey hvad

Hvad [sagde du]?

{aa} står på partiklen *qanoq*. Det er lidt uklart, hvilken funktion, {aa} har her. En mulighed kunne være, at det er sætningsdannende, ligesom vi så med fx {mi}. Det lader ikke til at være {aasiit}, der er tale om.

Hvad der taler for, at {aa} er en enklitisk partikel, er blandt andet, at den ikke modificerer det ord, den er placeret på, men i stedet i de to første eksempler selv fungerer som en form for interjektion, som udgør sit eget syntagma, ligesom vi har set med de sætningsdannende enklitika. Også i det tredje eksempel har vi nok at gøre med en sætningsdannende funktion. Eftersom den sætningsdannende funktion ikke er sjældnen blandt enklitika, er det meget sandsynligt, at også {aa} hører til i det selskab. Den meget begrænsede brug af {aa} både i mit korpus og generelt i skriftsproget gør det dog vanskeligt at sige mere om partiklen.

5.2 {aat}

{aat} findes slet ikke i mit korpus. Den findes ligesom {aasiit} både som selvstændig partikel og som enklitisk partikel og kan derfor i nogle ordbøger findes under det frie partikelopslag, men ikke altid blandt enklitikaerne. Både den fri og den bundne partikel er bekræftelsessøgende, "ikk'?". Christian Rasmussen (1888: 94) opfatter det dog som høflig tiltale.

{aat} som enklitisk partikel bruges tilsyneladende kun sammen med imperativ eller optativ, eller ledsagemåde, når der ikke findes en overordnet verbalmåde i sætningen. Nedenfor ses alle tre muligheder:

132. *Iserniarinaat*. (Fortescue 1997: 9)

Iser-niar-in-**aat**.

komme.ind-ville-lmp.2S-ikk'

Kom ind, ikk'?

Vil du ikke komme ind?

133. *Aallarniartaat*. (Fortescue 1997: 9)

Aallar-niar-ta-**at**

tage.afsted-ville-Opt.1P-ikk'

Lad os tage afsted, ikk'?

Så lad os tage afsted!

134. *Matut iluamik matusarlugit-aat*. (Nielsen 2022: 54)

Matu-t   iluamik   matu-sar-lugit-**aat**

dør-Abs.P   ordentligt   lukke-pleje-Leds.3PO-ikk'

Dørene   ordentligt   luk den, ikk'?

Luk dørene ordentligt, ikk'? *Luk venligst dørene ordentligt.*

I sidste eksempel svarer brugen af ledsagemåde til imperativ.

Det ser ud til, at {aat} har en tendens til at ville stå på sætningens verbum, og det passer fint med, at dens funktion er adverbial. Det bedste argument for, at {aat} er en enklitisk partikel, er, at den står efter fleksion, hvor der ikke bør være andet end enklitika. Ligesom med {aa} hører partiklen primært talesproget til og skal derfor ikke berøres mere her.

5.3 {kiaq}

{kiaq} findes ikke i mit korpus. Enklitikonnet nævnes hos Fabricius (1801: 356), hos Schultz-Lorentzen (1951: 75), hos Bergsland (1955: 84-85) og hos Nielsen (2022: 54) og bruges ikke særligt meget. Ofte står det lige efter {li} eller {lu} som i *qangalikiaq*, og det sættes ofte sammen med *kina*, *suna*, *qanoq* eller andre spørgeord og findes desuden i det leksikaliserede og meget brugte udtryk *asukiaq*, "det ved jeg ikke". Ifølge Oqaasileriffik (intern

kommunikation november 2017) kan det være sydvestgrønlandsk dialekt og svare til {mita(ava)}.

Allerede på Fabricius' tid var brugen begrænset til få adverbier og interrogative pronominer (Fabricius 1801: 356), hvilket den stadig er.

Argumentet for, at {kiaq} er enklitisk, er, at den kan stå efter andre enklitiske partikler, {li}, {lu}, hvilket kun enklitiske partikler kan. Det er dog en stivnet form, som ikke er produktiv, og derfor giver det mening at indlemme de få ord, der nutildags kan dannes med {kiaq}, i ordbøgerne og lade {kiaq} udgå af listen over enklitiske partikler.

{aa}, {aat}, og {kiaq} kan grupperes sammen med {maa(nna)} og {mita(ava)}, fordi de qua deres ønskende, bekræftelsessøgende eller spørgende semantik især hører det talte sprog til. Det kræver en nærmere undersøgelse af det talte sprog at opstille klare regler for, hvor de skal placeres og om de har yderligere betydninger, hvorfor jeg ikke vil gå yderligere ind i det.

5.4 {gu}

{gu} tælles normalt ikke med blandt de enklitiske partikler, fordi det kun forekommer på visse ord, nemlig nominer og partikler, som udtrykker tid. Schultz-Lorentzen (1951: 73) medtager dog partiklen. Den bruges til at markere fremtid. Dels findes der faste tidsudtryk som *aqagu*, "i morgen", og *aqaguagu*, "i overmorgen", og formentlig også partiklen *atagu*, "lad os nu se", dels kan {gu} føjes til andre tidsudtryk for at flytte dem ud i fremtiden, fx *aasaru*, "til sommer", af *aasaq*, sommer, og {gu}.

Nielsen mener, at {gu}, er et "adverbialleds-modificerende tilhæng" (Nielsen 2022: 234) og ikke et enklitikon, og Bergsland nævner, at det kan have en relation til det konditionale modusmærke {gu} (Bergsland 1955: 57). Den begrænsede mængde af mulige ord eller stammer, {gu} kan føjes til, taler for, at {gu} ikke er et enklitikon, da enklitika oftest er mere promiskuøse. Desuden kan ingen enklitika stå til venstre for {gu}, men det gælder også for {tuq}, som vi så i afsnit 2.3.4.

I de to første eksempler ser vi {gu} stå på et nomen, der udtrykker tid:

135. *Unnuaru aggerumaarpunga.* (Saint-Exupéry 2017: 81)

Unnuar- u	agger-umaar-punga.
nat.Abs.S-fremtid	komme-nok-Ind.S
I nat	jeg vil komme

Jeg kommer i nat.

136. *Unnugu ersinerujussuussaanga ...* (Saint-Exupéry 2017: 84)

Unnug- u	ersi-ne-rujussuu-ssa-anga.
aften.Abs.S-fremtid	bange-mest-meget-skal-Ind.1S
I aften	jeg bliver meget bange

Jeg bliver meget bange i aften.

Kasusendelser kan i nogle tilfælde godt følge efter hinanden, men enklitika skal altid placeres efter fleksion, ikke før. Ord med {gu} kan dog nogle gange få tilføjet nominal fleksion, især terminalis eller ablativ. Det taler imod, at {gu} er et enklitikon. Her ser ordet *aqagu*, som har morfemet {gu} i sig, flekteret med terminalis:

137. *Inuunermik sinnattoruma aqagumut uumaniutigissavara.* (Korneliussen 2015: 26)

Inuuner-mik	sinnattor-uma	aqagu-mut	uumaniutigi-ssa-vara.
liv-Ins.S	drømme-Con.1S	i.morgen-Trm.S	overleve-skulle-Ind.1S.3SO
Om livet	hvis jeg drømmer	til i morgen	jeg skal overleve det

Hvis jeg drømmer om livet, kan jeg overleve til i morgen.

Ligeledes kan derivativer følge efter hinanden, men der ikke følge derivativer efter enklitika. i eksemplet nedenfor ser vi derivativet {u}, "være", sat på *aqagu*.

138. *Ajoqut nassaaraarput, iluarsinissaali aqaguusinnaavoq sapaatit akunneriluunniit*
(KNR 2021b)

Ajoqut	nassaara-arput,	iluarsinissa-a-li
fejl-Abs.S	finde-Ind.1P.3SO	skulle.komme.i.orden.-Abs.S.3SPoss-men
Fejlen	vi har fundet den	men dens rettelse
aqagu-u-sinnaa-voq		sapaatit akunneri-luunniit
i.morgen-være-kunne-Ind.3S		uge.Abs.P-eller
det kan være i morgen		eller [om] uger

Vi har fundet fejlen, men det kan være i morgen at den kommer i orden eller [om flere] uger.

Selvom brugen af {gu} er begrænset, tyder alt på, at det er et derivationsaffiks og ikke en enklitisk partikel. For dette tæller især, at morfemet ikke kan føjes til verber, og at det kan deriveres yderligere.

5.5 {qa}

Ligesom {gu} regnes {qa} normalt ikke med blandt de enklitiske partikler. Bergsland (1955: 84) skriver, at {qa} kan være enklitisk, men findes meget begrænset, nemlig i *immaqa*, “måske”, *taannaqa*, “forventeligt”, *tassaqa*, “tvivlsomt” og få andre tilfælde.

{qa} kan være det samme morfem som roden i spørgepartiklerne *qanoq*, “hvordan”, *qaqugu*, “hvornår”, *qassit*, “hvor mange”, med flere (Bergsland 1955: 153), og som i *Comparative Eskimo Dictionary* (Fortescue et al. 2010: 465) står som udviklet fra den protoeskimoiske partikel “q(q)a(a)”, “er det sådan”, “gad vide”, der i flere sprog både findes enklitisk og som fri partikel. De ligner i hvert fald hinanden semantisk.

Men selvom {qa} i sig selv ikke er produktiv længere, er kombinationen af {lu} og {qa} produktiv. Det bruges især i Kangaatsiaq-området og viser, at man skal til at fortælle en sjov eller positiv historie (kommunikation med Oqaasileriffik april 2022). Denne kombination kan føjes til ord af alle ordklasser, oftest i second position, og må derfor betragtes som en enklitisk partikel. Det kan også udtrykke en stemning:

139. *Iluaraluaqisorloqa taamani teriannguit avatangerlunga oqaluttunga tusarnaaleraanganna.* (Andersen 2002: 167)

Iluar-alua-qi-sor-lo-qa	taamani	teria-nngu-it
rart-ellers-meget-Par.3S-straks-hyggeigt	dengang	mus-lille-Rel.P
Det var en hyggelig oplevelse	dengang	de små mus
avatanger-lunga	oqalut-tunga	tusarnaa-ler-aanganna.
omkredse-Leds.1SO	tale-Par.1S	lytte-begynde-lteCau.3P.1SO
idet de sad omkring mig	at jeg talte	hver gang de begyndte at lytte til mig

Det var dog ganske rart, når de små mus sad omkring mig og hørte, hvad jeg fortalte!

Kombinationen findes også i inuktitut (Fortescue et al. 2010: 465). Det kunne være interessant at undersøge {lu}{qa}, men jeg vil prioritere at sige noget generelt om de enklitiske partikler, jeg allerede har materiale til.

5.6 adverbialledsmodificerende enklitika

{araq}, {kasik}, {rsuaq}, {ηηuaq}, {ηajak}, {innaq}, {ηaaq}, {rpiaq}, {kanniq}, {ralaanηuaq} og {rluinnaq}, samt måske flere, ses normalt ikke på listerne over enklitiske partikler, men kan fortolkes som enklitika i visse tilfælde. Nielsen (2022: 115, 234-236) betegner de fleste af disse og et par andre morfemer som “adverbialledsmodificerende tilhæng”.

Et fællestræk for alle enklitikaerne i denne gruppe er, at de oftest forekommer som almindelige derivativer. Når de står længst til højre i et nomen uden kasusbøjning, er det umuligt at se, om der er tale om et derivativ eller et enklitikon. Kun efter fleksion kan vi være helt sikre på, at de er enklitiske.

{araq}, {kasik}, {rsuaq} og {ηηuaq} er normalt nominale derivativer, men de kan også stå efter verbal fleksion, hvorved de fungerer som en form for tiltale eller omtale. Deres funktion ligner den, vi så ved {aa}. Verbal fleksion er nem at genkende, og morfemerne kan derfor nemt udpeges som enklitiske.

Det er måske værd at bemærke, at {araq} er trunkativ i modsætning til de enklitika, vi har gennemgået. Havde den være additiv som de øvrige, skulle verbet i næste eksempel have været **tusaaqqilaarlakkinaraq*.

140. *Illartutit tusaaqqilaarlakkeeraq* ... (Saint-Exupéry 2017: 84)

Illar-tutit	tusaa-qqi-laar-lakke- eraq .
le-Par.2S	høre-igen-venligst-Opt.1S.2SO-lille
At du ler	lille du, jeg vil høre dig igen

Kære lille du, jeg vil høre dig le igen ...

{kasik} kan også være en kandidat til et enklitikon, som kan stå på verber:

141. *Orlungajappunga-kasik*. (Fortescue 1997: 330)

Orlu-ngajap-punga- kasik .
vælte-næsten-Ind.1S-sølle
Jeg faldt næsten, dumme mig

Jeg faldt næsten, dumme mig.

Fortescue betegner dog {kasik} som et affiks med subjektiv farvning, som normalt findes på nominer (1997: 330). Han kalder det ikke et enklitikon, selvom det i eksemplet ovenfor står på en plads, hvor der ikke kan være andet end enklitika.

{kasik} kan også bruges som verbalt derivativ inden fleksionen. Der er ikke nogen forskel i betydningen på, om morfemet er verbal derivation eller enklitisk:

142. *Oqartuukasippungaasiit*. (Fortescue 1997: 296)

Oqar-tuu- kasip -punga-asiit.
tale-komme.til-sølle-Ind.1S-som.sædvanligt
Jeg kom som sædvanligt til at tale

Dumme mig, jeg kom som sædvanligt til at fortælle mig.

Enklitisk {kasik}, {ŋŋuaq} og {rsuaq} kan bøjes i numerus, så det kongruerer med subjektet. I eksempel 143 har vi et subjekt i singularis og derfor singularisform af enklitikonnet. I det

efterfølgende eksempel står subjektet og derfor også enklitikonnet i pluralis. Enklitikonnet er trunkativt {rsuaq}. Vi ser samtidig, at subjektet, *taxartitsisoq* og *taxartitsisut*, i begge eksempler er deriveret med recessivt {(r)suaq}, som er den form, det nominale derivativ normalt har.

143. *Taxartitsisorsuarmiuna sukkalisaartorsuaq.* (Korneliussen 2015: 26)

Taxartitsisor-suar-mi-una	sukkalisaar-to- rsuaq .
taxachauffør-stor-men-det.er	fart.på-Par.3S-sgu
Det er en dum taxachauffør	han har sgu fart på

Den skide taxachauffør kører sgu da også for hurtigt.

144. *Taxartitsisorsuimmiuku niaqulaajusattorsuit.* (Korneliussen 2015: 26)

Taxartitsisor-suim-mi-uku	niaqulaa-jusat-to- rsuit .
taxachauffør-stor-men-de.er	sindssyg-halvt-Par.3P-sgu
Det er de dumme taxachauffører	de er sgu halvt sindssyge

De skide taxachauffører de kører sgu hasarderet.

At det enklitiske {rsuaq} er trunkativt kan ses i det sidste af de to eksempler, hvor det skulle have været "niaqulaajusattussuit", hvis det var recessivt.

{ηajak}, {innaq}, {ηaaq}, {rpiaq}, {kanniq}, {ralaanηuaq} og {rluinnaq}, foruden {rsuaq} og {kasik} og flere andre kan sættes på et kasusbøjet nomen, som oftest fungerer adverbielt i sætningen (Fortescue 1997: 329-330). De benyttes især efter pronominer, adverbier og spatialer, og har altså en ret begrænset brug. Især {innaq} bruges dog relativt hyppigt.

145. *Siumuinnaq.* (Saint-Exupéry 2017: 16)

Siu-mu-**innaq**
forende-Trm.S-kun
Kun mod forenden

Bare ligeud.

146. *Allakkatiguinnaq attavigineqarsinnaavunga.* (Korneliussen 2015: 47)

Allakka-tigu- innaq	attavigineqar-sinnaa-vunga.
brev-Via.P-kun	kontaktes-kunne-Ind.1S
Kun via brev	jeg kan kontaktes

Jeg kan kun kontaktes via brev.

147. *Naamerluinnaq!* (Saint-Exupéry 2017: 26)

Naame-rluinnaq!

nej-absolut

Absolut nej

Absolut nej!

Også i disse eksempler er morfemerne trunktative.

Der er for få skriftlige eksempler til, at der kan laves en ordentlig undersøgelse, men det er mit indtryk, at det er relativt udbredt i det mundtlige hverdagsprog at føje partikler til verbal fleksion, selvom ikke alle vil acceptere denne sprogbrug. Det svarer meget fint til, at der kun er ét eksempel med {araq} i *Ataqqinartuaraq*, mens {rsuaq} bliver brugt lidt mere i Korneliussens meget mundtligt prægede sprog, mens vi ikke finder de øvrige adverbialledsmodificerende enklitika brugt i mit primære korpus.

Det er mere normalt at føje partikler til nominer, men også her må der en grundigere undersøgelse til for at give en ordentlig beskrivelse og definition.

På det foreliggende grundlag vil jeg betragte {araq}, {kasik}, {rsuaq} og {ŋŋuaq} som enklitika med subjektiv farvning, mens jeg vil anse de øvrige for at være en form for derivation, som er under udvikling mod at blive til fuldgældige enklitika.

5.7 {tut}

{tut} bliver hos Fabricius (1801: 354-355) opfattet som en enklitisk partikel med betydningen “som”, “ligesom”. I nutiden bliver den dog opfattet som kasusendelsen ækvalis. Det specielle ved fleksivet – og årsagen til, at det kan opfattes enklitisk – er, at det kan føjes til nogle af de

andre kasusendelser, altså ligesom gruppen med adverbialledsmodificerende partikler, fx eksempel 145 og 146 ovenfor. I det følgende eksempel ser vi {tut} føjet til kasusendelsen vialis:

148. (...) *immaqa ullumikkutut ulloq* (...) (Korneliussen 2015: 15)

immaqa	ullumi-kku- tut	ulloq
måske	i.dag-Via.S-ligesom	dag.Abs.S
Måske	ligesom i dag	en dag

Måske en dag som i dag.

Nielsen (2022: 61) nævner flere eksempler på kombinationer af kasusendelser, som fordi de kan kombineres, kan siges at have en enklitisk brug uden at være egentlige enklitika.

Eksempelvis kan man danne ordet *taamanernit*, “fra dengang”, “siden da”, der kombinerer *taamani* (lokativ), “her”, med ablativ {rnit}.

Kasusendelser kan normalt ikke kombineres bortset fra i tidsudtryk (Nielsen 2022: 294, 61), men lige præcis {tut} ses også i andre sammenhænge og må derfor siges at have en enklitisk brug. Ifølge Sadock ses ækvalis {tut} i enklitisk brug primært sammensat med lokativ som i *Danmarkimisut*, “som i Danmark” (Sadock 2003: 9). {tut} findes kun på nominer.

Derudover kan kasusendelserne lokativ, terminalis, ablativ, instrumentalis, vialis og ækvalis verbaliseres. Denne verbalisering kan ses som en slags derivation, fx *Nuummukarpoq*, “han tager til Nuuk”, af *Nuummut*, “til Nuuk”, eller komposition, fx *Nuummiippoq*, “han er i Nuuk”, af *Nuummi ippoq*, “han er i Nuuk”. Sadock kalder det “derivational clitics”, hvilket ikke er det samme som hverken klitiske partikler eller fleksion (Sadock 2003: 9).

Jeg vil heller ikke regne {tut} for at være en enklitisk partikel, men ligesom med nogle af de adverbialledsmodificerende enklitika kan man argumentere for, at det alligevel skal tælles med.

6. Diskussion og perspektivering

Som vi nu har set, kan man diskutere, hvilke morfemer, der bør tælles med i gruppen af enklitika. Det skyldes blandt andet, at enklitika-klassen ikke er fuldstændig homogen, og derfor er den svær at definere. Klitiske partikler kan således defineres ud fra deres fonologi, bundethed, promiskuøsitet, syntaktiske natur, skopus og placering i sætningen, og man kan opstille en række regler, der skelner dem fra andre affikser, men der synes ikke at være en universel definition, som kan bruges for alle enklitiske partikler og slet ikke på tværs af alle sprog, og selvom man som Sadock opstiller en række brede og sprogspecifikke regler, vil der altid være grænsetilfælde, hvor man kan være i tvivl, om et morfem er klitisk eller ej.

Jeg vil her samle op på, hvad jeg har gennemgået ovenfor og overveje, hvad jeg så er kommet frem til: Hvad er enklitiske partikler, hvilke partikler er enklitiske, hvilken sammenhæng er der mellem de enklitiske partiklers placering og funktion, og hvad kunne være godt at undersøge yderligere?

6.1 Hvad er enklitiske partikler?

Kapitel 2 handlede om, hvordan enklitiske partikler kan defineres. Vi kiggede på enklitika fra en fonologisk, morfologisk og syntaktisk synsvinkel, og vi kom ind på, at enklitiske partikler ikke udgør en homogen gruppe, men kan opfattes som repræsentanter for flere ordklasser: i grønlandsk koordinerende konjunktioner, subordinerende konjunktioner og adverbier. Det er derfor svært at definere dem som samlet gruppe.

Jerrold Sadock kommer dog frem til en række kriterier for de grønlandske enklitika (Sadock 2003: 61):

- Clitics are added morphologically to full words, not stems. (...)
- Clitics combine with phrases in the syntax. (...)
- Clitics are added to a peripheral word of a syntactic phrase.

Vi har i afsnit 2.4 allerede kigget på disse kriterier, men måske er vi blevet lidt klogere efter gennemgangen af eksemplerne. Vi overvejer derfor her, om reglerne kan bruges, eller om de bør revideres:

Sadocks første kriterium om, at klitika føjes til hele ord, har vi ikke set nogen modeksempler på.

Sadocks anden regel om, at enklitika ikke fungerer på morfologisk, men på syntaktisk niveau, må vi derimod se lidt på igen. Vi har set, at nogle enklitika modificerer hele sætningen, andre modificerer underordnede verbalsyntagmer, og andre igen modificerer en aktant eller et adverbialt led. Vi har også set eksempler på enklitika, der koordinerer, subordinerer eller danner sætninger. Sadocks regel holder på den måde, at den enklitiske partikel ikke går ind og ændrer et ords indhold, og at enklitikonnet ikke kan være kerne i et syntagma.

Men det er ikke alle de partikler, som vi anser for at være enklitiske, der entydigt fungerer på sætningsniveau. Her tænker jeg især på de enklitika, der kun kan stå på nominer. Disse, fx {li} og {lusuuq} i gradsadverbial funktion, modificerer det ord, de står på, ligesom mange derivativer gør. Med Sadocks anden regel risikerer vi derfor enten at udelukke den slags enklitika, eller at inkludere derivativer også, afhængigt af fortolkningen.

Det tredje af Sadocks kriterier siger, at klitika skal placeres først eller sidst i et syntagma. Mange af de enklitika, der modificerer verbalsyntagmer, fx adverbial {mi}, eller forbinder syntagmer, fx koordinerende og subordinerende {li}, skal placeres enten på second position eller på verbet. Vi har dog også set, at nogle klitika, fx adverbial {luunniit}, kan blive tiltrukket af især nominer med spørgerod, eller placeres på kernen i et nominalsyntagma, hvilket ikke nødvendigvis altid er det samme som på second position eller sidste plads. Sadocks tredje kriterium gælder dermed ofte, men ikke altid. Dette ved Sadock godt, når han efterfølgende siger, at talehandlingsklitikaers placering mere handler om emfase, kontrast og emotionel reaktion, end om en bestemt placering i syntaksen (Sadock 2003: 62).

Det eneste kriterium, alle de enklitiske partikler opfylder, og som adskiller dem fra andre morfemer, er altså, at de altid placeres sidst i et ord og ikke kan efterfølges af andet end andre morfemer.

De øvrige to af Sadocks kriterier og de karakteristika, Zwicky og Pullum (1983) opstillede, da de sammenlignede klitika og fleksiver, er ikke sikre som definition, men kan hjælpe os til at forstå, hvad der er karakteristisk for klitika. Det er dog svært at opstille flere kriterier, som inkluderer

alle enklitika, men samtidig ekskluderer andre former for morfemer, end det første af Sadocks kriterier, fordi gruppen ikke er homogen.

For at opstille en definition, som kan rumme alle grønlandske enklitika, men ikke andre morfemer, må man nok splitte den spraglede partikelgruppe ud fra ordklasse, funktion, skopus, placering eller semantik og opstille krav for hver gruppe. Ud over at alle enklitika skal stå sidst i ordet, gælder der disse gruppespecifikke regler:

- Simpelt koordinerende konjunktionelle enklitika står på second position
- Subordinerende konjunktionelle enklitika står på et verbum
- Gradsadverbielle enklitika står på et nomen

Man kan selvfølgelig opstille flere kriterier af samme slags, idet man prøver at gøre dem så generelle og dermed inkluderende som muligt. Det vil jeg dog ikke gøre her.

Nogen endelig definition er jeg derfor ikke kommet frem til, men de grønlandske enklitika kan generelt rummes inden for rammerne af Sadocks kriterier og adskilles fra fleksiver ved hjælp af Zwicky og Pullums (1983) karakteristika, når blot vi husker, at karakteristikaerne er rettesnore og ikke ufravigelige krav.

6.2 Hvilke partikler er enklitiske?

Vi fastholder, at enklitikaerne gennemgået i kapitel 3 virkelig er enklitika, men vi må overveje, hvilke af de potentielle enklitika fra kapitel 5, man kan eller bør medtage i gruppen af enklitiske partikler.

Her vil jeg mene ud fra de eksempler, jeg har fundet, at {aa} og {aat} må skulle tælles med. {kiaq} og {qa} er for leksikaliserede til at kunne udskilles som enklitika i vore dages grønlandsk, {gu} er ret tydeligt et derivativ, og {tut} er nok et fleksiv.

Det er til lidt større diskussion, hvad vi skal gøre med de adverbialledsmodificerende morfemer. Eksemplerne tyder på, at netop denne gruppe oftest har samme funktion som almindelige derivativer og modificerer den konstituent, de er placeret på, og ikke hele sætningen. Alligevel taler det for, at i hvert fald {araq}, {kasik}, {rsuaq} og {ŋŋuaq} er enklitiske, når de kan følge efter verbal fleksion (Nielsen 2022: 54, 56-57 og Fortescue 1997: 330). Dette er grunden til, at Nielsen 2022 vælger at medtage nogle af sine adverbialledsmodificerende enklitika blandt de

enklitiske partikler. Gruppen af adverbialledsmodificerende morfemer er dog så dårligt dokumenteret i skriftlige kilder, at der skal et mundtligt korpus til for at kunne sige noget mere sikkert. Der bør nok foretages en undersøgelse af denne gruppe af morfemer for at afklare, om det er alment anerkendt, at man kan bruge dem enklitisk, og om der er flere morfemer, som kan tælles med.

Vi kan også overveje, om andre morfemer end dem, der optræder i diverse lister, kan være enklitiske. Af partikler, der ikke er beskrevet for grønlandsk, er jeg kun stødt på {luqa} (eks. 139), og det var ikke i mit primære korpus. Som med flere andre partikler er det tilgængelige materiale for begrænset til at kunne sige noget kvalificeret om {luqa}, ud over at det kan stå efter fleksion og på ord af alle ordklasser. Alene dette skulle dog være nok til at karakterisere {luqa} som enklitikon.

Et andet spørgsmål er, hvad man skal gøre med de morfemer, der danner interjektioner. Der er 20 morfemer, som Nielsen (2022: 230-232) kalder "interjektionaliserende tilhæng", hvoraf nogle overlapper med de 18 adverbialledsmodificerende enklitika (2022: 234-236). Det må tilkomme andre at finde ud af, hvordan man mere præcist skal skære kagen, men i hvert fald kan vi fastslå, at der er en gråzone mellem derivativer og enklitika, og at denne gråzone potentielt kan omfatte relativt mange morfemer.

Det er altså ikke muligt at definere enklitiske partikler præcist uden at splitte dem op i undergrupper, og det er heller ikke muligt helt at afgrænse gruppen. Det giver mening, når man tænker på, at sproget er under stadig udvikling og forandring, hvor nye morfemer kommer til, og morfemernes funktion og placering kan ændre sig.

6.3 Sammenhængen mellem enklitikaernes placering og funktion

Som vi så i skemaet i slutningen af afsnit 1.2, kan de enklitiske partikler opdeles ud fra blandt andet deres funktion. Det gør for eksempel Fortescue 1997, Sadock 2003 og Nielsen 2022. Det er lidt forskelligt, hvilke enklitiske partikler, der er med i hvilke grupper.

Problemet med Fortescues og Sadocks inddelinger er, at de ikke tager højde for, at de enklitiske partikler kan have flere funktioner. Eksempelvis er {lu} ikke udelukkende koordinerende, partiklen kan også fungere adverbielt. Som vi har set, gør Nielsen 2022 et hæderligt forsøg på at splitte de enklitiske partikler op i forskellige funktioner og lader derfor nogle af enklitikaerne

optræde i flere grupper, men hans liste viser som nævnt ikke, hvornår enklitikonnet har hvilken placering. Sadock og Fortescue giver et bedre indtryk af, at enklitikaerne kan stå forskellige steder i forskellige funktioner, men oplysningerne om enklitikaerne står temmelig spredt især hos Fortescue og er derfor svære at overskue. Efter min analyse af de enklitiske partikler har jeg derfor samlet op på deres funktion og placering i kapitel 4 og lavet bilag II, hvor jeg markerer, hvilke pladser, enklitikonnet står på, når det har en given funktion. Skemaet i bilaget skal dog læses med det forbehold, at jeg har gennemgået et begrænset antal sætninger, og at det i flere tilfælde ikke har været muligt at afgøre med sikkerhed, hvilken placering, der er tale om, fordi fx en placering på second position kan være sammenfaldende med en placering på et nominalsyntaxme.

Jeg har opereret med tre forskellige placeringer: second position, sidste position og placering et andet sted.

Kigger vi på skemaet i bilag II, ser vi, at de koordinerende konjunktioner kan stå på second position eller på verbet. Yderligere kan vi se, at det er de simple konjunktioner, {lu}, {li} og {luunniit}, der står på second position, mens de korrelative konjunktioner, {lu} og {luunniit} kan stå på sidste position. Det giver grobund for at overveje, om korrelative konjunktioner kun har konjunktionel funktion, eller om de fx også er adverbielle. Det ville passe fint med, at korrelative konstruktioner understreger, at begge udsagn gælder, selvom man måske ikke havde ventet det (Hansen og Heltoft 2011: 973). Denne understregning er en adverbial funktion.

På samme måde kan vi kigge på de subordinerende konjunktioner og se, at både {li} og {luunniit} placeres på verbet.

De adverbielle enklitika er en noget bredere gruppe. Hos både Fortescue 1997, Sadock 2003 og Nielsen 2022 udgør disse enklitika to forskellige grupper, men de er ikke enige om, hvordan fordelingen skal være. Jeg behandler dem derfor samlet, men underopdeler gruppen i circumstantielle, {lu}, {li}, {lusuuq} og {aasiit}, anaforske, {lu}, {ttaaq}, {maa(nna)} og {mi}, emfatiske, {luunniit}, {mi}, {tuq}, dubitative, {maa(nna)} og {mita(ava)}, indrammende, {guuq} og {tuq}, og sætningsdannende adverbielle enklitika, {guuq}, {mi}, {tuq} og {una}. Min opdeling skyldes dels, at det så er lettere at holde styr på de forskellige funktioner, dels at jeg ville se, om der inden for de enkelte grupper kunne opstilles regler for enklitikaernes placering.

Vi kan i oversigten se, at de adverbielle enklitika kan stå på alle positioner i sætningen. Det giver derfor god mening med en underinddeling, men kategorierne passer ikke helt med placeringen. Vi kan dog blandt andet lægge mærke til, at de circumstantielle enklitika normalt ikke står på second position, og at de indrammende og sætningsdannende enklitika, {guuq}, {mi}, {tuq} og {una}, står på second position.

Der er altså et system i det, men der er også placeringer, vi kan undre os over: Hvorfor står fx {aasiit} på second position i modsætning til de andre circumstantielle enklitika?

Der kan være flere svar på spørgsmålet: Måske holder tesen om, at der er en sammenhæng mellem position og funktion, kun delvist, måske er inddelingen i de forskellige over- og underklasser upræcis eller direkte forkert, eller måske kan man finde svaret ved at gå mere historisk til værks – det kan jo være, at nogle af de adverbielle enklitika er udviklet fra konjunktionelle, eller omvendt. Det kan selvfølgelig også være en blanding. I første omgang kan vi prøve at kigge lidt mere på, hvad de enkelte adverbielle enklitika modificerer:

De circumstantielle gradsadverbielle enklitika {li} og {lusuuq}, der begge placeres på nominer flekteret med kasus ækvalis eller spørgepartiklen *soorlu*, modificerer kun det ord eller nominalsyntagme, de står på. Anaforisk {maa(nna)} og {mi} modificerer som regel verbalsyntagmer og står derfor på second position. Det gælder også emfatisk {mi}, mens emfatisk {luunniit} kan modificere verbal- eller nominalsyntagmer, men ikke hele sætninger. Emfatisk {luunniit} står derfor ikke på second position. De dubitative {mita(ava)} og {maa(nna)} modificerer også oftest hele sætninger og placeres derfor ofte på second position. Det ser altså ud til, at der er en sammenhæng mellem funktion og placering.

En del af de enklitiske partikler hører sammen i smågrupper. {mita(ava)} og {maa(nna)} ligner eksempelvis hinanden, ligesom {li} og {lusuuq} gør. Det indikerer, at man, ligesom vi så for danske adverbier, kan opstille de adverbielle enklitika i et eller flere systemer, der blandt andet angiver graden af usikkerhed og graden af lighed.

Vi kan også overveje, hvorfor nogle af de enklitiske partikler har flere mulige placeringer. Det kan skyldes, at man i grønlandsk, ligesom andre sprog som dansk, kan vælge at lægge fokus på en bestemt konstituent. Vi så det tydeligst med {una} i eksempel 112-119, hvor det gav god mening at placere enklitikonnet forskellige steder, og hvorfor skulle det ikke også være tilfældet med nogle af de øvrige enklitika? I andre tilfælde foretrækker det en placering på et ord med

spørgerod, som vi så i eksempel 120-125. Det kan skyldes at nogle enklitika kan have flere funktioner og dermed flere placeringsmuligheder. Og endelig kan det skyldes en historisk proces, hvor nogle af de enklitiske partikler kan være under omdannelse fra frie til bundne partikler eller til fleksiver eller derivativer, og dermed kan have både den bundne og den frie partikels position.

Vi ser altså en sammenhæng mellem enklitikaernes placering og funktion, selvom der er visse tilfælde, hvor man kan være usikker på funktionen og dermed på placeringen.

6.4 Hvad kunne være godt at undersøge yderligere?

I min undersøgelse har jeg primært kigget på de morfemer, som de fleste i moderne tid er enige om, er enklitiske partikler. Derudover har jeg kort gennemgået en håndfuld andre enklitiske partikler. Disse er sværere at sige noget konstruktivt om, da de fleste af dem tilhører det mundtlige sprog, og de øvrige kun optræder i leksikaliseringer eller i meget få konstruktioner og dermed må siges ikke længere at være enklitika, men måske nærmere historiske enklitika. I den forbindelse kunne det være interessant at kigge nærmere på især de partikler, som primært indgår i det mundtlige sprog, men som vi sjældent finder i de skriftlige kilder, for de morfemer kan være under udvikling til enklitiske partikler og bør derfor optages i fremtidige ordbøger og grammatikker.

Med hensyn til de enklitika, jeg har beskæftiget mig mere med, har vi set, at der er en sammenhæng mellem placering og funktion, men det kunne være interessant at kigge mere på denne sammenhæng og måske lave en ordentlig semantisk analyse for at se, om det kan blive tydeligere, hvor især de adverbielle enklitika skal placeres. Også en systematisk undersøgelse af de forskellige enklitikas skopi i et større korpus kunne være frugtbar.

Vi har også været lidt inde på de enklitiske partiklers interne rækkefølge. Denne er ikke lige så vigtig, da man sjældent kombinerer ret mange enklitika, men den kan alligevel være en undersøgelse værd.

Yderligere kunne en sammenligning af frie partikler og de tilsvarende enklitiske partikler være interessant for at finde ud af, om der i nogle tilfælde kun kan bruges enten den frie eller den

bundne partikel, selvom der i andre tilfælde er frit valg, og om de frie og de bundne partikler tilsammen kan opstilles i et semantisk system som det, vi så for de danske adverbier.

De enklitiske partikler i grønlandsk er stadig et ret dårligt dækket emne, som der er masser af interessante studietimer i.

7. Konklusion

Vi så i kapitel 1, at de enklitiske partikler er et ret dårligt dækket emne i grønlandsk. Specialet er derfor i høj grad empirisk funderet. Der findes dog enklitika i andre sprog, der er bedre beskrevet, og det er muligt at finde litteratur, der omhandler enklitika både generelt og i specifikke sprog som finsk og engelsk.

I kapitel 2 gennemgik vi så noget af den teori, der findes om enklitiske partikler. Vi så på enklitikaerne fra en fonologisk, morfologisk og semantisk synsvinkel, og vi så på en sammenligning af fleksiver og klitika og en definition af enklitiske partikler specifikt for grønlandsk.

I kapitel 3 blev det så tid til at se eksempler på de grønlandske enklitika. Jeg gennemgik de morfemer, som der er generel enighed om, er enklitiske partikler, og så på, hvordan man kan beskrive dem semantisk og syntaktisk. Det viste sig, at selvom jeg kun tog 12 enklitiske partikler under behandling, havde de hver især flere forskellige funktioner. Jeg nåede op på de 29 forskellige enklitika, som man kan se i bilag II, og der findes sikkert flere funktioner, som jeg ikke har bidt mærke i.

For at skabe overblik over de overraskende mange enklitika stillede jeg dem i kapitel 4 op efter deres funktion.

Kapitel 5 var en gennemgang af en række partikler, som nogle regner for at være enklitiske, men hvor det kan diskuteres, om de egentlig er det.

Kapitel 6 brugte jeg til at samle op på det hele. Vi kom frem til, at de definitioner og karakteristika for klitika, som andre har opstillet, også kan bruges for grønlandsk, selvom man på nogle punkter kan overveje, om de skal revideres en smule. Man kan også overveje at definere enklitikaerne ud fra deres underkategorier og ikke kun som samlet gruppe.

Alle de enklitiske partikler, vi gennemgik i kapitel 3, samt nok også {aa}, {aat}, {araq}, {kasik}, {rsuaq} og {ηηuaq} fra kapitel 5 kunne defineres som enklitiske. Det får os op på mindst 35 enklitiske partikler, når man tæller de enklitiske partikler, som har flere funktioner, flere gange.

Til sammenligning har Nielsen, som tæller sine enklitiske partikler på samme måde, 23 enklitiske partikler. Poul Egede (1760) nævner blot fire.

Det var dog ikke dét der var målet – det var blot et skridt på vejen til at blive klogere på, hvilken sammenhæng, der er mellem enklitiske partiklers funktion og deres placering. Jeg er kommet frem til, at det giver mening at tale om tre forskellige placeringer: second position, sidste position, det vil sige på verbet, samt et andet sted, hvilket vil sige på et nomen eller en partikel. Enklitika, der modificerer verbalsyntagmer, står normalt på second position eller sidste position, men ikke andre steder. På samme måde finder vi normalt enklitika, der modificerer nominalsyntagmer, enten på second position eller et sted i det nominalsyntagme, det modificerer.

I bilag II har jeg markeret, hvor det enkelte enklitikon er placeret i sætningen i mine eksempler, og derudfra kan jeg drage min konklusion: Ja, der er en sammenhæng mellem de enklitiske partiklers placering og funktion. Det ses tydeligst ved de koordinerende enklitika, men som vi diskuterede i kapitel 6, ser der også ud til at være et system i de øvrige enklitika. For eksempel er det helt tydeligt, at {mi} skal placeres på second position, mens {mita(ava)} kan placeres meget friere, uden at det har nogen større betydning hvor. Derimod har placeringen af fx {li} stor betydning for fortolkningen og funktionen af partiklen.

Selvom jeg ikke kan gøre rede for helt overordnet, hvornår hvilken slags adverbelle enklitika skal placeres hvor, er der alligevel for de fleste enklitika en tydelig systematik, når vi kigger vi på dem enkeltvist: Det er bestemt ikke valgfrit hvor i sætningen, den enklitiske partikel placeres. Nogle foretrækker second position, nogle vil stå på verbet og nogle placeres oftest på et nomen.

Der er dog stadig meget arbejde at gøre – det vil jeg gemme til fremtidige studier.

8. Referencer

Andersen, Hans Christian (2002 [1960]): *Oqaluttualiat oqaluppalaallu*. Atuakkiorfik.

Anderson, Stephen R. (2005): *Aspects of the Theory of Clitics*. Oxford University Press.

Avannaata Kommunia (2020): Kangiani illorsuaq pillugu innuttaasunut ataatsimiisitsineq, https://www.avannaata.gl/Nyheder/2020/09/01_Isfjordscenter?sc_lang=kl-GL. 1. september 2020. Set 13. august 2022.

Bergsland, Knut (1955): *A Grammatical Outline of the Eskimo Language of West Greenland*. Oslo (privattryk).

Bergsland, Knut, og Jørgen Rischel (1986): *Pioneers of Eskimo grammar: Hans Egedes and Albert Tops early manuscripts on Greenlandic*. (Travaux du Cercle linguistique de Copenhague, 21). The Linguistic Circle of Copenhagen.

Biibili. Allakkat illernartut (2000). København: Det Danske Bibelselskab.

Bjørnum, Stig (2012): *Grønlandsk grammatik*. Nuuk: Forlaget Atuakkat.

Egede, Poul (1750): *Dictionarium Grönlandico-Danico-Latinum*. København.

Egede, Poul (1760): *Grammatica Grönlandica danico-latina*. København: Gottmann Frid. Kisel

Eliot, C. N. E. (1890): *A Finnish Grammar*. Oxford: Clarendon Press, <https://www.gutenberg.org/ebooks/59795>. Set 13. august 2022.

Fabricius, Otto (1801 [1791]): *Forsøg til en Forbedret Grønlandsk Grammatica*. København.

Fortescue, Michael (1997): *West Greenlandic*. (Croom Helm Descriptive Grammars). Volume 15. 2. udgave. London: Croom Helm.

Fortescue, Michael, Steven Jacobson og Lawrence Kaplan (2010): *Comparative Eskimo Dictionary With Aleut Cognates*. Second Edition. Alaska Native Language Center.

Greenland Travel (2022): Ilulissani Staycation!

<https://greenland-travel.gl/kl/feriarnarit/nunarputnuan/ilulissat/6024/>. Set 13. august 2022.

Hansen, Erik, og Lars Heltoft (2011): *Grammatik over det Danske Sprog*. Det Danske Sprog- og Litteraturselskab.

Hilliard, Libby (2017): *On the Verbless or Nominal Clause in Biblical Hebrew: A Synthesis of Andersen and Joüon/Muraoka*. Thesis,

https://scholarlycommons.obu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1248&context=honors_theses.

Set 13. august 2022.

IPA (2022): International phonetic association, <https://www.internationalphoneticassociation.org/>.

Set 4. juni 2022.

Jakobsen, Julius (2005): *Taamani taamaassimapput*. Nuuk: Atuakkiorfik.

Jessen, Thomas (2004): *Inuunerma ingerlanerani*. Nuuk: Atuakkiorfik.

Khan, Lily, og Riitta-Liisa Valijärvi (2022): *West Greenlandic. An Essential Grammar*. Routledge.

Kleinschmidt, Samuel (1851): *Grammatik der grönländischen sprache*. Berlin: G. Reimer.

Kleinschmidt, Samuel (1871): *Den Grønlandske Ordbog*. København: Louis Kleins Bogtrykkeri.

KNR (2010): Nakuuserneq akiorniarlugu akerliussutsimik takutitsisoqassaaq,

<https://knr.gl/en/node/127504>. 9. juni 2010. Set 13. august 2022.

KNR (2015): Palle Jerimiassen: Iluatsinngitsuugaqarpugut, <https://knr.gl/en/node/176438>. 5. juni 2015. Set 13. august 2022.

KNR (2021a): Inissiamik attartortoq pakatsisoq: Inissiat akisunerulernissaat akuerineqarsinnaangilaq.

<https://knr.gl/kl/nutaarsiassat/inissiamik-attartortoq-pakatsisoq-inissiat-akisunerulernissaat>. 1. oktober 2021. Set 13. august 2022.

KNR (2021b): Nukissiorfiit: Ajoqut nassaaraarput, iluarsinissaali aqaguusinnaavoq sapaatit akunneriluunniit, <https://knr.gl/da/node/247750>. 2. december 2021. Set 13. august 2022.

Kommuneqarfiga (2020): Nuummi ataatsimiilluni oqaloqatigiinnerit, <https://kommuneqarfiga.sermersooq.gl/kl-GL/projects/xx/2>. 16. maj 2020. Set 13. august 2022.

Korneliussen, Niviaq (2015): *Homo Sapienne*. Nuuk: Milik Publishing.

Korneliussen, Niviaq (2014): *Homo Sapienne*. Nuuk: Milik Publishing. Oversat til dansk af forfatteren.

Kroeger, Paul R. (2005): *Analyzing Grammar*. Cambridge.

Langgård, Karen, og Per Langgård (1988): *Oqaasilerinermik Ilinniutit. Elementær Grønlandsk Grammatik*. Ilisimatusarfik (manuskript).

Langgård, Per (1997): *Forsøg til en Forbedret Grønlandsk Pædagogisk Grammatica*. Nuuk: Atuagkat.

Lemvig-Fog, Pernille (2009): *De flossede rande*. Speciale. Københavns Universitet. <https://www.yumpu.com/da/document/read/5407079/laes-hele-specialet-tekst-tanke>. Set 13. august 2022.

Libert, Alan Reed (2017): *Conjunctions and Other Parts of Speech*. Frankfurt am Main, New York: Peter Lang.

Lybeck, Stian Lassë (2021): *An introduction to West Greenlandic*. 2. udgave, <https://oqa.dk/assets/aitwg2ED.pdf>. Set 13. august 2022.

Molich, Liv (2019): Disambiguating homonymous enclitics in Greenlandic. I: *Proceedings of the NoDaLiDa 2019 Workshop on Constraint Grammar - Methods, Tools and Applications*, 30 September 2019, Turku, Finland, s. 19-22. <https://ep.liu.se/ecp/168/005/ecp19168005.pdf>. Set 12. august 2022.

Nevis, Joel A. (1986): Finnish particle clitics and general clitic theory. (Working paper in linguistics, 33), https://kb.osu.edu/bitstream/handle/1811/86005/WPL_33_October_1986.pdf. Set 13. august 2022.

Nielsen, Flemming A. J. (2018): *Bibelsk hebraisk grammatik*. 3. udgave. København: Eksistensen.

Nielsen, Flemming A. J. (2022): *Vestgrønlandsk Grammatik*. 3. udgave. København: Books on Demand.

Nunatta Katersugaasivia Allagaateqarfialu (2022): Ajoqersuiartortitap Gustav Olsen-ip Thulemiit ullorsiutai 1909-miit-1920-mut, <https://nka.gl/katersat-digitaliusut/qangagooqgl/allagaatinut-tunngasut/namminerisamik-allagaati/gustav-olsen/>. Set 13. august 2022.

Nørfelt, Aage (1967): *mêrkanut Bîbilimik okalugtuat*. Ministeriet for Grønland.

Oqaasileriffik (2022a): Korpus: <https://oqaasileriffik.gl/da/sprogteknologi/korpus/>. Set 13. august 2022.

Oqaasileriffik (2022b): Liste over partikler i grønlandsk <https://github.com/giellalt/lang-kal/blob/main/src/fst/stems/particles.lexc>. Set 13. august 2022.

Oqaasileriffik (2022c): West Greenlandic disambiguator: <https://github.com/giellalt/lang-kal/blob/main/src/cg3/disambiguator.cg3>. Set 13. august 2022.

Rasmussen, Christian (1888): *Grønlandsk sproglære*. København.

Rischel, Jørgen (1974): *Topics in West Greenlandic phonology*. Akademisk Forlag.

Sadock, Jerrold M. (2003): *A Grammar of Kalaallisut (West Greenlandic Inuttut)* (Languages of the World/Materials, 162). München: Lincom Europa.

Saint-Exupéry, Antoine de (1991): *Den lille Prins*. Lindhardt og Ringhof.

Saint-Exupéry, Antoine de (2017): *Ataqqinartuaraq*. Nuuk: Milik Publishing.

Schultz-Lorentzen, C. W. (1927): *Dictionary of the West Greenland Eskimo Language*. (Meddelelser om Grønland, 69). København: C. A. Reitzel.

Schultz-Lorentzen, C. W. (1967): *Den grønlandske ordbog. Grønlandsk-dansk*. København: A Rosenbergs Bogtrykkeri.

Schultz-Lorentzen, C. W. (1951): *Det Vestgrønlandske Sprog i Grammatisk Fremstilling*. København: Bianco Lunos Bogtrykkeri.

Sermitsiaq (2007a): Dronningip ukiortaami pilluaqqussutaa, <https://sermitsiaq.ag/kl/node/83292>. 31. december 2007. Set 13. august 2022.

Sermitsiaq (2007b): Nunaqarfimmiut uummammikkut nappaateqalernissamut qaninnerupput, <https://sermitsiaq.ag/kl/node/81494>. 5. september 2007. Set 13. august 2022.

Sermitsiaq (2007c): Inuit 1000-t sinnerlugit akerliussutsimik takutitsipput, <https://sermitsiaq.ag/kl/node/82157>. 15. november 2007. Set 13. august 2022.

Sermitsiaq (2007d): 100-liisoq qurangiuaarisoq, <https://sermitsiaq.ag/node/81144>. 18. juli 2007. Set 13. august 2022.

Sermitsiaq (2007e): Kalaallit angutitaat europamiunit anginerusut, <https://sermitsiaq.ag/kl/node/80683>. 5. juni 2007. Set 13. august 2022.

Sermitsiaq (2007f): Takornariat issittumut angallattorsuupput, <https://sermitsiaq.ag/node/82439>. 29. oktober 2007. Set 13. august 2022.

Sermitsiaq (2009): Nunat allat piniartunut aamma ikiuuttariaqarput, <https://sermitsiaq.ag/node/87699>. 13. januar 2009. Set 13. august 2022.

Sermitsiaq (2011): Meeqqat USK ikuallatsippaat, <https://sermitsiaq.ag/node/99940>. 25. april 2011. Set 13. august 2022.

Sermitsiaq (2011b): Akissuteqarfigineqannginneq ilungersunarpoq, <https://sermitsiaq.ag/node/98480>. 23. februar 2011. Set 13. august 2022.

Sermitsiaq (2012): Inatsit una kanngusuutigaara, <https://sermitsiaq.ag/kl/node/142506>. 7. december 2012. Set 13. august 2022.

Sermitsiaq (2013a): Aleqa - kaagiliullammak, <https://sermitsiaq.ag/node/156202>. 4. juli 2013. Set 13. august 2022.

Sermitsiaq (2013b): Ukiortaami nalorsitsaarineq: Eqqaamaviuk?, <https://sermitsiaq.ag/node/144622>. 2. januar 2013. Set 13. august 2022.

Sermitsiaq (2014a): Ilisimatuunngortut: Kalaallit aamma kisitsisinnaakasiupput, <https://sermitsiaq.ag/kl/ilisimatuunngortut-kalaallit-aamma-kisitsisinnaakasiupput>. 19. maj 2014. Set 13. august 2022.

Sermitsiaq (2014b): Namminersorlutik Oqartussat kukkunerat Naajap kamaatigaa, <https://sermitsiaq.ag/node/171786>. 27. september 2014. Set 13. august 2022.

Sermitsiaq (2014c): Siumup qineqqusaartitaa: Angerlarsimaffeqanngitsut neqitarinagit, <https://sermitsiaq.ag/node/172931>. 28. oktober 2014. Set 13. august 2022.

Sermitsiaq (2018): Meeqqueriviup ungasinngisaani nanoq pisarineqartooq, <https://sermitsiaq.ag/kl/node/202508>. 19. januar 2018. Set 13. august 2022.

Sermitsiaq (2021): Aqqusineq pillugu nalunaarussiaq kommunip nuannaarutigaa: Namminersorlutik Oqartussat aningaasaliisariaqarput, <https://sermitsiaq.ag/kl/agqusineq-pillugu-nalunaarussiaq-kommunip-nuannaarutigaa-namminersorlutik-oqartussat>. 16. september 2021. Set 13. august 2022.

Sermitsiaq (2022): Oqaaseqartartooq: Kalaallit Nunaanni sakkussiortoqalersinnaavoq, <https://sermitsiaq.ag/kl/oqaaseqartartooq-kalaallit-nunaanni-sakkussiortoqalersinnaavoq>. 7. marts 2022. Set 13. august 2022.

Siegstad, Karl (2005): *Kunuunnguakkullu naapeqisugut*. Atuakkiorfik, Nuuk.

Spencer, Andrew (1991): *Morphological theory*. Blackwell Publishers.

Spencer, Andrew, og Ana Luís (2012): *Clitics: An Introduction*. Cambridge University Press.

Spencer, Andrew, og Ana Luís (2013): The canonical clitic. S.123-150 i: Dunstan Brown, Marina Chumakina og Greville G. Corbett: *Canonical Morphology and Syntax* (Oxford Linguistics). Oxford University Press.

Sproget (2022): Underordningskonjunktioner <https://sproget.dk/raad-og-regler/ordlister/sproglige-ordlister/underordningsbindeord>. Set 16. april 2022.

Sulkala, Helena, og Merja Karjalainen (1992): Finnish. Routledge.

Thygesen, Grethe Guldager (1984): *Kalaaleq arnaq*. Nuuk: Kalaallit Nunaanni Naqiterisitsisarfik.

Vebæk, Maliâraq (1992): *Ukiut Trettenit Qaangiummata*. Nuuk: Atuakkiorfik.

<https://uni.gl/media/7291710/ukiut-trettenit-qaangiummata.pdf>. Set 14. august 2022.

Wackernagel, Jacob (1892): Über ein Gesetz der indogermanischen Wortstellung.
Indogermanische Forschungen 1, s. 333–436.

Zwicky, Arnold M. (1977): *On Clitics*. Bloomington: Indiana University Linguistics Club,

https://web.stanford.edu/~zwicky/on_clitics.pdf. Set 14. august 2022.

Zwicky, Arnold M. (1985): Clitics and particles. *Language* 61, s. 283-305,

<https://dokumen.tips/download/link/arnold-m-zwicky-clitics-and-particles>. Set 14. august 2022.

Zwicky, Arnold M., og Geoffrey K. Pullum (1983): Cliticization vs. inflection: English N'T.

Language 59, s. 502-513. <https://web.stanford.edu/~zwicky/ZPCliticsInfl.pdf>. Set 14. august 2022.

Bilag I: Forekomst af enklitiske partikler i udvalgte sprogbeskrivelser

Nedenfor ses en oversigt over de morfemer, som henregnes til de enklitiske partikler i udvalgte grammatikker, i kronologisk rækkefølge fra venstre mod højre:

	PE ¹²	OF	SK	CR	CS	KB	MF	PL ¹³	JS	SB ¹⁴	SL	LK	FN
{lu}	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
{li}	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
{luunniit}	X	X	X	X	X	X	X		X	X	X	X	X
{mi}		X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
{lusuuq}		X	X	X	X	X	X		X		X	X	X
{tuq}		X	X	X	X	X	X		X		X	X	X
{ttaaqa}	X	X	X	X	X	X	X		X		X	X	X
{guuqa}			X	X	X	X	X		X		X	X	X
{aasiit}							X		X		X	X	X
{kiaqa}		X			X	X							X
{mita(ava)}							X		X		X	X	X

¹² PE = Poul Egede 1760; OF = Otto Fabricius 1801; SK = Samuel Kleinschmidt 1851; CR = Christian Rasmussen 1888; CS = Christian Schultz-Lorentzen 1951; KB = Knut Bergsland 1955; MF = Michael Fortescue 1997; PL = Per Langgård 1997; JS = Jerrold Sadock 2003; SB = Stig Bjørnum 2012; SL = Stian Lybeck 2021; LK = Lily Khan og Riitta-Liisa Valijärvi 2022; FN = Flemming Nielsen 2022.

¹³ Per Langgård's grammatik gør ikke noget forsøg på at opstille en liste over enklitikaerne, men de markerede enklitika er nævnt i gennemgangen af en eksempeltæst.

¹⁴ Stig Bjørnum nævner, at hans liste skal ses som et supplement til de eksisterende ordbøger. Den er derfor ikke komplet.

{maa(nna)}							x					x		x
{aat}				x		x	x					x		x
{aa}							x		x			x		x
{qa}						x								
{uffa} ({uv})								x						
{una} ({uv})							x	x	x	x	x	x	x	x
{inn(g)a} ({ik})							x			15				x
{manna} ({mat})							x							
{qanna} ({qav})							x							
{araq}														x
{ŋŋuaq}														x
{rsuaq}														x
{tut}		x												
{gu}					x									

¹⁵ Sadock nævner, at der også er andre demonstrative enklitika end {una}, men ikke hvilke.

Bilag II: Sammenhæng mellem funktion og placering

I skemaet vises sammenhængen mellem hver af de enklitiske partiklers funktioner og deres position i syntagmet. Nogle af enklitikaerne kan have flere placeringer i samme funktion.

Funktion	Specificeret funktion	Betydning	Placering		
			Second position	Verbum	Nomen
Koordinerende {lu}	simpel	“og”	x		
Koordinerende {li}	simpel	“men”	x		
Koordinerende {luunniit}	simpel	“eller”	x		
Koordinerende {lu}	korrelativ	“både ... og”		x	x
Koordinerende {luunniit}	korrelativ	“enten ... eller”		x	x
Subordinerende {li}	tidslig	“siden”		x	
Subordinerende {luunniit}	indrømmende	“selvom”		x	
Adverbiel {lu}	circumstantiel	“straks”		x	
Adverbiel {li}	circumstantiel	“siden”			x
Adverbiel {li}	circumstantiel	“præcis”			x
Adverbiel {lusuuq}	circumstantiel	“nærmest”			x
Adverbiel {lusuuq}	circumstantiel	“ligesom”		x	x
Adverbiel {aasiit}	circumstantiel	“som sædvanligt”	x	x	

Adverbiel {lu}	anatorisk	“også”			x
Adverbiel {ttaaq}	anatorisk	“også”		x	x
Adverbiel {maa(nna)}	anatorisk	“forresten”	x		
Adverbiel {mi}	anatorisk	“men”	x		
Adverbiel {mi}	emfatisk	“da”, “jo”	x		
Adverbiel {luunniit}	emfatisk	“endda”, “som helst”		x	x
Adverbiel {tuq}	emfatisk	“blot”		x	x
Adverbiel {una}	emfatisk	fokus	x	x	x
Adverbiel {mita(ava)}	dubitativ	“hvordan i alverden”	x	x	x
Adverbiel {maa(nna)}	dubitativ	“hvordan er det nu”	x		x
Adverbiel {guuq}	indrømmende	“det siges at”	x		
Adverbiel {tuq}	indrømmende	“hvad håber du”	x		
Adverbiel {guuq}	sætningsdannende	“der blev sagt”	x		
Adverbiel {tuq}	sætningsdannende	“gid det var”	x		
Adverbiel {una}	sætningsdannende	“det er”	x		
Adverbiel {mi}	sætningsdannende	“hvad så med”	x		

Bilag III: Forkortelsesliste

Nedenfor ses en liste over forkortelser anvendt i forbindelse med eksemplerne.

Forkortelser anvendt på nominer

Abs	absolutiv kasus
Rel	relativ kasus
Ins	kasus instrumentalis
Lok	lokativ kasus
Trm	kasus terminalis
Abl	ablativ kasus
Via	kasus vialis
Aeq	kasus ækvalis
1SPoss	1. person singularis er possessor

Forkortelser anvendt på nominer og verber

S	singularis
P	pluralis

Forkortelser anvendt på verber

1SO	1. person singularis er objekt
1S	1. person singularis er subjekt
Ind	indikativ modus
Int	interrogativ modus
Imp	imperativ modus

Opt	optativ modus
Par	participialmåde
ItePar	iterativ participialmåde, karakteriseret ved formen "gaanni"
Leds	ledsagemåde
NegLeds	negeret ledsagemåde
Cau	kausativ modus
IteCau	iterativ kausativ modus, karakteriseret ved formen "gaang"
Cond	konditionalis